

**TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING
VAN LERAREN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING
IN NEDERLAND (V.G.N.)**

UIT DE INHOUD:

- MEDEDELINGEN VAN DE C.E.G.E.S.-8, WAARIN:
OMSCHRIJVING C.A. VAN TWEE ONDERWERPEN
VOOR 1976
- VOORLOPIG VERSLAG VAN DE COMMISSIE ONDERBOUW
- BOEKBESPREKINGEN
- ADVERTENTIES

KLEIO

VERSCHIJNT MAANDELIJKS

15e JAARGANG – SEPTEMBER – 9 – 1974

VERENIGING VAN LERAREN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING IN NEDERLAND (V.G.N.)

BESTUUR

K. VAN DIJK, *voorzitter*, Groot Barlaken 25, Heiloo, tel. 02200-33570.

DRS. E.A.J. OUDENHOVEN, *1e vice-voorzitter*, Burg. Van Grotenhuisstraat 30, Oosterhout-Z., N.Br., tel. 01620-26665.

A.L. VERHOOG, *2e vice-voorzitter*, Drakenstein 8, Leiderdorp, tel. 01710-91003

C.L.A. DANIELS, *1e secretaris*, Apolloplantsoen 23, Zaandam, tel. 075-165602.

MEJ. DRS. R.E. NOORDIJK, *2e secretaresse*, Allard Piersonstraat 11 D, Rotterdam, tel. 010-763074

DRS. C.P.W.F. HERZBERG, *penningmeester*, Paulus Potterstraat 26, Lisse, tel. 02521-15648, postrekening 128701, t.n.v. penningmeester van de VGN, Vreeswijkstraat 329, Den Haag.

L.W. BOOGERT, *comm. Pedak*, Wielengahof 21, Delft, tel. 015-563034.

DRS. H.W. TIMMER, *P.A.-commissie*, Kogeldistel 64, Rotterdam, tel. 010-215347

A.P. DIJKSTRA, *Didaktiekcommissie*, H. Mesdagstraat 1, Meppel, tel. 05220-53559.

LEDENADMINISTRATIE

Aangifte en afschrijvingen van leden en informatie over contributiebetaling zenden aan: **Administratie V.G.N., mevr. N. Top-Andringa, Obrechtstraat 44, 's-Gravenhage, tel. 070-465973.** Bij aangifte wordt verzocht mee te delen: naam, voorletters, eventueel titel, bevoegdheid, huisadres, telefoon- en netnummer, adres van de school waar men de hoofdbetrekking heeft.

CONTRIBUTIES

Contributies vanaf 1 januari 1971.*

Gewone leden: a. docenten havo, v.w.o. en h.b.o.

f 45,—

b. docenten mavo

f 30,—

Buitengewone leden: a. gepensioneerden en b. zij die wel geschiedenisbevoegdheid bezitten, maar geen les geven op scholen voor mavo, v.w.o. en h.b.o.

f 25,—

Aspirantleden:

f 25,—

Echtparen:

f 50,—

KLEIO

Tijdschrift van de Vereniging van Leraren Geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (V.G.N.), verschijnt tien maal per jaar.

REDACTIE

DRS. G.J. SLOOTWEG, *voorzitter*, Van Kinsbergenlaan 21, Baarn, tel. 02154-5047.

DRS. P. VAN HEES, *secretaris*, tel. privé: 030-882365, correspondentie: p/a Instituut voor Geschiedenis, Kromme Nieuwe Gracht 20, Utrecht.

C.M.H. BOSCH, Bloemendaal.

DRS. C.P.W.F. HERZBERG, Lisse.

DR. P. VAN DER MEULEN, Bilthoven.

DRS. S.Y.A. VELLENGA, Utrecht.

F. VISSER, Den Haag.

Abonnementen: voor leden gratis, voor niet-leden f 35,— per kalenderjaar.

Actieve leraren/leraressen kunnen alleen met goedvinden van het bestuur van de V.G.N. in aanmerking komen voor een abonnement.

Abonnementen opgeven aan: **Administratie V.G.N., mevr. N. Top-Andringa, Obrechtstraat 44, 's-Gravenhage, tel. 070-465973.**

Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen uit dit nummer is slechts toegestaan na onze schriftelijke goedkeuring.

De redactie.

MEDEDELINGEN VAN DE C.E.G.E.S.-8

De Mededelingen van de C.E.G.E.S.-7 verschenen in Kleio, 15e jg., no. 5, mei 1974, p. 446 e.v.
In deze Mededelingen werd de circulaire AVO 74-25, d.d. 1 mei 1974 opgenomen.

L.S.

In de vorige Mededelingen van de C.E.G.E.S. was door de commissie toegezegd dat de "nadere inhoudsbeschrijving" van de onderwerpen "Van Nederlands-Indië tot Indonesië", "De Koude Oorlog" en "Het Midden Oosten" ook in Kleio gepubliceerd zou worden. De commissie is thans in staat dit — met de aan alle mavo-, havo- en vwo-scholen begeleidende brief — voor de eerste twee onderwerpen te doen.* Die voor het onderwerp "Het Midden Oosten" zal begin volgend jaar verschijnen.

De commissie wijst er nogmaals op dat niets uit haar Mededelingen mag worden overgenomen en/of vermenigvuldigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de C.E.G.E.S. Verzoeken daartoe kunnen gezonden worden aan: Secretariaat Commissie Eindexamen Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.), Borskilaan 7, Bloemendaal.

Vragen naar aanleiding van of opmerkingen over het gepubliceerde in deze Mededelingen worden door de commissie ook gaarne op het hierboven vermelde adres ingewacht.

Namens de commissie,

C.M.H. Bosch,
secretaris.

* De brief staat op pagina 619 e.v., de omschrijving van het onderwerp "Van Nederlands-Indië tot Indonesië" begint op pagina 621 en de omschrijving van het onderwerp "De Koude Oorlog" op pagina 667.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Secretariaat:
Borskilaan 7
Bloemendaal (N.H.) 1542
Telefoon 023 – 26 17 23

Aan de collega's geschiedenis en
staatsinrichting van de mavo-,
havo- en vwo-scholen.

september 1974.

Zeer geachte collega's,

Op 1 mei van dit jaar heeft het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen aan het bevoegd gezag en ter kennisneming aan de leiding van uw school de circulaire AVO 74-25 gezonden.

Het onderwerp van deze circulaire was "experimenten centraal schriftelijke examens geschiedenis en staatsinrichting m.a.v.o., h.a.v.o. en v.w.o. in het schooljaar 1975/76". In de circulaire werd o.m. meegedeeld dat de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (C.E.G.E.S.) nog een "nadere inhoudsbeschrijving" van de door haar gekozen onderwerpen zou publiceren en u doen toekomen.

De commissie heeft deze van twee onderwerpen te weten "Van Nederlands-Indië tot Indonesië" en "De Koude Oorlog" inmiddels kunnen voltooien. Beide worden als bijlage aan deze brief toegevoegd. De omschrijving van het onderwerp "Het Midden Oosten" – dat niet voor het m.a.v.o. bestemd is – zal u begin 1975 gezonden worden.

De commissie is er zich bij het opstellen van de omschrijvingen c.a. van bewust geweest dat zij de grenzen die zij heeft bepaald, ruimer had kunnen trekken. Zij meent echter dat de stof niet te omvangrijk dient te zijn.

Aan de docenten wordt overgelaten of en hoe zij de hier afgebakende onderwerpen in een bredere context plaatsen, een context waarover uiteraard in het examen géén vragen gesteld zullen worden.

De commissie is er zich ook volledig van bewust geweest dat nog heel andere aspecten binnen het door haar gegeven raam belicht hadden kunnen worden. Zij wil in dit opzicht graag de vrijheid van de docenten handhaven dit wel of niet te doen. Zij is evenwel van oordeel dat door haar keuze duidelijkheid verschaft wordt aan welke feiten, gebeurtenissen en ontwikkelingen in de examenopgaven aandacht geschonken zal worden.

De commissie heeft voorts verzocht u mee te delen dat zij heeft besloten voor haar experimentele examens in 1976 normen vast te stellen, maar deze niet bindend te verklaren. Wel zal te zijner tijd aan de collega's, die aan het experiment deelnemen, gevraagd worden aan de commissie mee te delen of men van de normen is afgeweken en op welke wijze en waarom men dat deed.

Op grond van het feit dat de afronding van de evaluatie van de meerkeuzevragen uit het gecoördineerde proefwerk 1974 niet op tijd klaar kan zijn én op grond van organisatorische problemen heeft de commissie voorts besloten in 1976 geen meerkeuzevragen in haar examens op te nemen.

Tenslotte wil ik u er op wijzen dat als u in 1976 aan het centraal schriftelijk examen geschiedenis en staatsinrichting wenst deel te nemen, het bevoegd gezag van uw school dit schriftelijk dient mee te delen aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, afdeling AVO/OL onder verwijzing naar genoemde circulaire AVO 74-25 en onder opgave van de naam en het adres van de betrokken docent(en). Deze aanmelding kan tot uiterlijk 15 november a.s. geschieden.

Namens de commissie teken ik,
met vriendelijke groeten en
de meeste hoogachting,

(w.g.) C.M.H. Bosch, secretaris.

Bijlage: 1.

VAN NEDERLANDS-INDIË TOT INDONESIA

7 DECEMBER 1942 - 27 DECEMBER 1949

INHOUD:

I.	Omschrijving	622
II.	Historisch materiaal	626
III.	Literatuur	664

I. OMSCHRIJVING

1. INLEIDING

Het onderwerp "Van Nederlands-Indië tot Indonesië" is geplaatst tussen de twee hierboven genoemde data, markeringen op de weg naar een onafhankelijk Indonesië.

Aandacht wordt gevraagd voor:

- De politiek van de Nederlandse regering ten opzichte van de Indonesische nationalisten.
- De internationalisering van het conflict tussen Nederland en de Republiek Indonesië.

De verhoudingen in de Republiek Indonesië worden zo goed als niet aan de orde gesteld, omdat deze in de tot op heden verschenen literatuur nog nauwelijks ter sprake zijn gekomen.

2. UITWERKING

Op 6 december 1942* hield koningin Wilhelmina te Londen een radiorede waarvan de inhoud in relatie gezien moet worden tot de petitie Soetardjo (1936) en het Atlantic Charter (1941).

Na de capitulatie van Japan in augustus 1945 was de regering in Den Haag van mening dat de Indische archipel eerst weer onder Nederlands gezag teruggebracht moest zijn vóórdat over een nieuwe verhouding tussen Nederland en Indië onderhandeld kon worden. Aan een onafhankelijk Indië, los van Nederland, dacht men niet. Met vertegenwoordigers van de op 17 augustus 1945 uitgeroepen Republiek Indonesië wilde men dan ook geen besprekingen voeren. Met name niet met Soekarno, die beschuldigd werd van collaboratie met de Japanners.

Dit standpunt bleek niet houdbaar: Nederland beschikte niet over politieke en militaire middelen om zijn gezag in de archipel tot gelding te brengen en werd tegelijkertijd geconfronteerd met het probleem van de duizenden Nederlanders in de Japanse kampen en de met verwaarlozing en vernietiging bedreigde Nederlandse bezittingen. Den Haag kon dan ook het feitelijk gezag van de Republiek Indonesië over belangrijke gebieden op Java niet negeren.

Het resultaat van deze overwegingen was de Hoge Veluweconferentie tussen de Republiek Indonesië en Nederland in april 1946.

* De rede werd in Londen op 6 december uitgesproken, in Indië was het toen al 7 december. Meestal wordt voor aanduiding van de rede de laatste datum gebruikt.

Een bijzondere moeilijkheid voor de Nederlandse regering was dat zij niet kon steunen op een gekozen parlement. Onmogelijk was het daarom een overeenkomst met de Indonesische delegatie te sluiten welke tevens een de facto erkenning van de Republiek zou inhouden.

Het vrijblijvende gesprek tussen de Nederlandse regering en de voorlopige regering van de Indonesische Republiek verbeterde de onderlinge verhoudingen niet.

Na de verkiezingen van mei 1946 moest het kabinet Beel-Drees (K.V.P. - P.v.d.A.) rekening houden met politieke stromingen, die in en buiten de Staten-Generaal om trachtten het beleid tegenover Indonesië te beïnvloeden. Bovendien kon de regering geen nieuwe verhouding tot de overzeese gebiedsdelen realiseren zonder wijziging van de grondwet. En daar was een tweederde meerderheid in de Staten-Generaal voor nodig.

De door het kabinet ingestelde Commissie-Generaal (Schermerhorn c.s.) sloot in november 1946 de overeenkomst van Linggadjati, waaraan later in de Tweede Kamer door de motie Romme-Van der Goes van Naters een Nederlandse interpretatie werd toegevoegd.

Het doel dat Den Haag voor ogen had was het tot stand brengen van een Nederlands-Indonesische Unie, gebaseerd op de rede van 7 december 1942. De vraag was evenwel in hoeverre de beide delen van de unie gelijkwaardig zouden zijn met name ten aanzien van de buitenlandse politiek en defensie. Gestreefd werd naar een Verenigde Staten van Indonesië, als de uniepartner van Nederland. Deze federatieve opzet was reeds bevorderd door het in het leven roepen van onder Nederlandse controle staande deelstaten (Malino-conferentie, juli 1946).

Dit beleid werd verdedigd met een beroep op het zelfbeschikkingsrecht van de leden, op grond van de etnische en andere verschillen tussen Java en de buitengewesten.

De Indonesische nationalisten interpreteerden deze politiek als pogingen de Republiek te isoleren en de Indonesische eenheid te negeren.

Onmiskenbaar bleek dat de politieke tegenstellingen in en buiten de Staten-Generaal, de verdeeldheid binnen de politieke partijen en in de regering, naast de internationale verhoudingen van grote invloed waren op de beslissingsmogelijkheden die de Nederlandse regering werd gelaten. Daardoor werd ook de onderhandelingspositie van de Commissie-Generaal tegenover de Indonesische vertegenwoordiger ten zeerste bemoeilijkt. Het opperbevel van het Nederlandse leger in Indië (generaal Spoor) ging grotere druk uitoefenen in de richting van een militair ingrijpen. In Nederland kon daarbij worden gesteund op het Nationaal Comité Handhaving der Rijkseenheid en op de ondernemers die hun bezittingen in Indonesië in gevaar zagen, terwijl het lot van de Nederlandse burgers die nog op Java in het gebied van de Republiek verbleven, bovendien niemand onverschillig kon laten.

Het bleek steeds moeilijker zich te blijven baseren op het akkoord van Linggadjati en te trachten via de conferentietafel daaraan uitvoering te geven.

Een militaire actie met als doel een onderwerping van de Indonesische Republiek of het scheppen van voor Nederland gunstige onderhandelingsvoorwaarden zou echter een terugkeer naar het standpunt van 1945 betekenen. Den Haag besloot in juli 1947 toch ten slotte tot een militair optreden. Deze actie — door de Nederlandse regering politionele actie genoemd — bleef van beperkte omvang.

Daar de positie van de Republiek Indonesië intussen versterkt was — Engeland, de Verenigde Staten van Amerika, Australië, China, Egypte, Syrië en Iran hadden de Republiek

de facto erkend — bleef internationalisering van het conflict niet uit.

De Veiligheidsraad maande de partijen het vuren te staken. De Raad riep een Commissie van Goede Diensten (Australië, België en de Verenigde Staten van Amerika) in het leven, die op basis van de overeenkomst van Linggadjati bemiddeling zou gaan verlenen. De taak van de Nederlandse Commissie-Generaal was daarmee geëindigd.

Door het militair optreden waren de Nederlands-Indonesische verhoudingen verslechterd. Weliswaar had de Commissie van Goede Diensten weinig bevoegdheden, maar zijdelings kon de Verenigde Staten van Amerika als lid van de commissie de Nederlandse regering dwingen volgzamer te worden in het aanvaarden van het bestaan van de Republiek Indonesië. Zo kwam in januari 1948 de Renville-overeenkomst tot stand, waarin Nederland tegenover de Verenigde Naties aan de beginselen van Linggadjati gebonden werd.

De Nederlandse politiek bleef, in overeenstemming met de al bestaande deelstaten, gericht op een versterking van de federatie, desnoods tijdelijk zonder de Republiek. In maart 1948 werd een voorlopige federale regering geïnstalleerd.

Van belang was de voor het tot stand komen van de Nederlands-Indonesische Unie noodzakelijke grondwetswijziging. Deze kon de Staten-Generaal echter niet aangeboden worden als de Renville-overeenkomst geen degelijke en naleefbare basis voor de uitbouw van de Nederlands-Indonesische betrekking vormde. Volgens de Nederlandse opvattingen moest krachtens de opzet van de unie de status van de Republiek gelijk worden gemaakt aan die van de andere deelstaten.

Om een tweederde meerderheid voor een grondwetswijziging te vinden was een verbreding van de basis van het kabinet noodzakelijk. Het kabinet Beel-Drees steunde alleen op K.V.P. en P.v.d.A.

De verkiezingen van juli 1948 brachten een kabinet op bredere basis: Drees-Van Schaik (P.v.d.A.-K.V.P.-C.H.U.-V.V.D.).

In de Verenigde Staten van Amerika leefde de vrees voor een communistisch Indonesië. Slechts een soepele politiek waarbij rekening zou worden gehouden met de machtsverhoudingen in de Republiek zou dat gevaar kunnen bezweren.

Tegenover deze Amerikaanse politiek stelde Nederland een drietal belangen, die onherstelbare schade zouden oplopen indien de Republiek niet spoedig tot rede zou worden gebracht:

- * het welzijn van de miljoenenbevolking van Indonesië;
- * de wenselijkheid Indonesië in de Westerse sfeer te houden;
- * de Nederlandse economische belangen; indien deze schade zouden lijden, zou de Nederlandse kracht ook in Westeuropes verband belangrijk verzwakken.

De inleiding tot de tweede politionele actie (december 1948) werd gevormd door de Nederlandse verklaring dat de politieke overeenstemming met de Republiek onmogelijk was, omdat de republikeinse regering geen macht bezat over haar eigen grondgebied. Een machteloze Indonesische regering kon de garanties niet geven waar de Nederlandse regering om vroeg.

De militaire actie slaagde, maar had het effect van een boemerang. De deelstaten stonden niet meer onvoorwaardelijk achter de door Nederland gevolgde politiek, de Verenigde Staten van Amerika zette de Marshallhulp voor Nederlands-Indië stop en dreigde de hulp

voor Nederland zelf stop te zullen zetten, de aanhangers van de Republiek begonnen een guerilla en een resolutie van de Veiligheidsraad verhinderde de liquidatie van de Republiek en stelde haar bestaan veilig.

Door Nederland werd nog getracht Washington te bewegen meer rekening te houden met de bijzondere positie van ons land in Zuidoost-Azië, een positie die voordeel zou kunnen hebben voor de Amerikaanse belangen in dit gebied. Maar de Amerikaanse regering koerste via de ingestelde United Nations Commission for Indonesia (U.N.C.I.) naar een vergelijk waarbij de Indonesische Republiek als de belangrijkste deelstaat van de Verenigde Staten van Indonesië zou worden erkend.

De Van Royen-Roemverklaringen van mei 1949 vormden de basisovereenkomst, die op de Ronde-Tafelconferentie in Den Haag zou worden uitgewerkt.

Zonder een overgangperiode zou Nederland de souvereiniteit aan de Verenigde Staten van Indonesië overdragen.

De Indonesische Republiek onder Soekarno en Hatta was daarmee de voornaamste Nederlandse onderhandelingspartner geworden.

Drie delegaties namen aan de Ronde-Tafelconferentie van 23 augustus tot 2 november 1949 deel: die van Nederland, de Republiek Indonesië en de deelstaten.

Geschilpunten bleven de schulden en westelijk Nieuw-Guinea. Maar zij vormden geen beletsel meer voor de ondertekening van de soevereiniteitsoverdracht op 27 december 1949.

II. HISTORISCH MATERIAAL

Ter verduidelijking en aanvulling van de omschrijving volgt hierachter enig historisch materiaal dat afkomstig is uit:

1. De petitie-Soetardjo: J.A. Jonkman, *Het oude Nederlands-Indië, memoires*, Assen, 1971, p.222 e.v.
2. Het Atlantic Charter: W.C. Langsam, *Historic documents of World War II*, Princeton, 1958, p.74 e.v.
3. De rede door koningin Wilhelmina op 7 december 1942 gehouden: P.S. Gerbrandy. *De scheuring van het rijk*, Kampen, 1951, p. 249 e.v.
4. De onafhankelijkheidsproclamatie, 17 augustus 1945: K.H.A. (= *Keesings Historisch Archief*), no. 740, Archief van 19-25 augustus 1945, p. 6444 en de hieronder bij nummer 5 genoemde bron, p. 612.
5. Een bekendmaking van Soekarno en Hatta: I.J. Brugmans e.a., *Nederlandsch-Indië onder Japanse bezetting, gegevens en documenten over de jaren 1942-1945*, Franeker, 1960, p.612.
6. Een radiotoespraak van minister Logemann: K.H.A., no. 746, Archief van 29 september-6 oktober 1945, p.6461.
7. Indonesische verklaring en eisen: K.H.A., no. 748, Archief van 14-20 oktober 1945, p.6477.
8. De conferentie van Malino-De Verenigde Staten van Indonesië: K.H.A., no. 788, Archief van 21-27 juli 1946, p.6817.
9. Acties tegen troepenverscheppingen: K.H.A., no. 797, Archief van 22-28 september 1946, p.6885.
10. De overeenkomst van Linggadjati: P.S. Gerbrandy, a.w., p. 251 e.v.
11. De motie Romme-Van der Goes van Naters: K.H.A., no. 810, Archief van 22-28 december 1946, p.6993; Dirk U. Stikker, *Memoires*, Rotterdam-'s-Gravenhage, 1966 (2e dr.), p.90; Hans Jacobs, Jan Roelands, *Indisch ABC*, Amsterdam, 1970, p.193.
12. Slopen of bouwen: IJ. van der Molen, H.J. Wilzen, *Het bont gebeuren*, deel 2, Groningen, 1965, p.149.
13. Een advertentie van de Stichting Rijkseenheid: Michel van der Plas, *Mooie vrede, een documentaire over Nederland in de jaren 1940-1945*, Utrecht, 1966, p. 180.
14. Brief van de luitenant gouverneur-generaal d.d. 20 juli 1947: H.J. van Mook, *Indonesië, Nederland en de wereld*, Amsterdam, 1949, p.247 e.v.
15. Rede van Soekarno - juli 1947: K.H.A., no. 841, Archief van 27 juli-2 augustus 1947, p.7425.
16. De resolutie van de Veiligheidsraad na de eerste militaire actie van Nederland: K.H.A., no. 842, Archief van 3-9 augustus 1947, p.7252 e.v.
17. Internationale bemoeienis: P. Klijnsma, *Passage*, deel A, Groningen, 1966 (2e dr.), p.343.
18. Indonesische doolhof: *Groene Amsterdammer*, 23 augustus 1947.
19. De Renville-overeenkomst: P.S. Gerbrandy, a.w., p.258 e.v.
20. Een republikeins commentaar op de vorming van de voorlopige federale regering: K.H.A., no. 873, Archief van 7-13 maart 1948, p.7515.
21. Grondwetswijziging: K.H.A. no. 876, Archief van 28 maart-3 april 1948, p.7537.
22. Een Amerikaanse nota: Dirk U. Stikker, a.w., p. 127 e.v.

23. Twee dagorders, december 1948: Hans Jacobs, Jan Roelands, a.w., Amsterdam, 1970, p. 223.
24. De resolutie van de Veiligheidsraad na Nederlands tweede militaire actie: K.H.A., no. 914, Archief van 19-25 december 1948, p. 7878.
25. De overeenkomst Van Royen-Roem: P.S. Gerbrandy, a.w., p.261 e.v.
26. Drees over de Ronde-Tafelconferentie: W. Drees, *Zestig jaar levenservaring*, Amsterdam, 1962, p.248.
27. Het charter van de soevereiniteitsoverdracht: P.S. Gerbrandy, a.w., p.263 e.v.

I. DE PETITIE - SOETARDJO.

September 1936 werd in de Nederlands-Indische Volksraad de petitie-Soetardjo aangenomen.

"De petitie verzocht . . . :

- a een conferentie bijeen te roepen,
- b van vertegenwoordigers van Nederland en Ned. Indië,
- c om op voet van gelijkgerechtigdheid,
- d een plan op te stellen,
- e ten einde aan Ned. Indië langs de weg van geleidelijke hervorming,
- f binnen zodanige tijd als de conferentie voor de uitvoering van de gedachte mogelijk zal achten,
- g de staat van zelfstandigheid toe te kennen,
- h binnen de grenzen van artikel 1 der Grondwet . . ."

2. HET ATLANTIC CHARTER.

Aan boord van een oorlogsschip op de Atlantische Oceaan stelden Roosevelt en Churchill in augustus 1941 het Atlantic Charter op:

"In onderstaande verklaring maken de President van de Verenigde Staten en de Eerste Minister van het Verenigd Koninkrijk enkele politieke principes van hun landen bekend. Het zijn principes waarop zij hun hoop voor een betere wereld baseren:

1. Hun landen streven geen enkele uitbreiding van gebied of anderszins na.
2. Zij wensen geen enkele territoriale verandering tot stand te zien komen die niet in overeenstemming is met de wensen van de daarbij betrokken volken.
3. Zij erkennen het recht van alle volken om zich een regeringsvorm te kiezen waaronder zij wensen te leven en zij willen de soevereiniteit en onafhankelijkheid teruggegeven zien aan die volken die daarvan door geweld zijn beroofd.
4. Zij willen ernaar streven, binnen het kader van de bestaande verplichtingen, alle landen, groot of klein, overwinnaar of overwonnene, op voet van gelijkheid de mogelijkheid te geven deel te nemen aan de wereldhandel en toegang te hebben tot de grondstoffen, die noodzakelijk zijn voor hun economische welvaart.
5. Zij wensen een zo nauw mogelijke samenwerking tussen de naties op economisch gebied tot stand te brengen, teneinde de levensomstandigheden van de arbeiders, de economische vooruitgang en de sociale zekerheid te waarborgen.
6. Zij hopen dat wanneer eenmaal de Nazi-tirannie voorbij is, er een vrede tot stand zal komen die alle volken in staat stelt binnen hun eigen grenzen in veiligheid te leven en die de zekerheid geeft dat alle mensen in alle landen vrij van vrees en gebrek kunnen leven.
7. Zulk een vrede moet het alle mensen mogelijk maken de zeeën en oceanen ongehinderd te bevaren.
8. Zij geloven dat alle naties ter wereld zowel op materiële als op morele gronden voortaan van het gebruik van geweld moeten afzien. Omdat een toekomstige vrede niet gehandhaafd kan worden als de naties die een bedreiging vormen wapens blijven gebruiken, achten zij het, in afwachting van een uitgebreider en blijvend systeem ter handhaving van de algemene veiligheid, noodzakelijk zulke naties te ontwapenen. Zij willen eveneens helpen alle doeltreffende maatregelen te bevorderen, die voor vredelievende volken de last van de bewapening kunnen verlichten."

3. DE REDE DOOR KONINGIN WILHELMINA OP 7 DECEMBER 1942 GEHOUDEN.

Op 7 december 1942 hield Koningin Wilhelmina voor de radio te Londen de volgende rede:

"Het is heden een jaar geleden, dat de Japaneezen zonder voorafgaande oorlogsverklaring hun verraderlijken overval deden op onze bondgenooten.

Wij hebben toen geen oogenblik geaarzeld ons onmiddellijk in den strijd te werpen en onze bondgenooten, wier zaak ook de onze is, ter hulp te snellen.

Japan had zich reeds jaren voorbereid op dezen oorlog en op de verovering van Nederlandsch-Indië en heeft gepoogd daarbij de gedragslijn te volgen van zijn asgenooten om het eene land na het andere aan te vallen.

Dit laatste hebben wij, dank zij onze onverwilde oorlogsverklaring, kunnen vrijdelen.

Na een jaar van strijd kunnen wij getuigen, dat het getij aan het kenteren is en dat de aanvaller van toen, die zoozeer in het voordeel was, reeds thans hier en daar in de verdediging wordt gedrongen.

Wel werd Nederlandsch-Indië, dat zich zoo heldhaftig verdedigd heeft, grootendeels door den vijand bezet, maar dit deel van den strijd bleek slechts een voorspel te zijn.

De Japaneezen naderen meer en meer de grenzen van hun kunnen, tegen de steeds groeiende macht, die van alle zijden op hen aanvalt.

China's moed en uithoudingsvermogen hebben zij niet kunnen breken, en Japan staat thans voor het keeren van den vloed van dien zelfgewilden oorlog, welke tot zijn volkomen ondergang zal leiden.

Meer dan ooit gaan op dit oogenblik mijn gedachten uit naar mijn land- en rijksgenooten in Nederland en Nederlandsch-Indië.

Na een historische verbondheid van eeuwen, waarin het tijdperk van koloniale verhouding reeds lang tot het verleden behoorde, stonden wij aan den vooravond van een samengaan op voet van gelijkheid, toen wij plotseling voor de huidige harde beproeving werden geplaatst.

De verraderlijke overval op Nederland van 1940 was de eerste onderbreking in het ontwikkelingsproces; de helfftig gevoerde strijd van Nederlandsch-Indië, gevolgd door de bezetting van het overgrootste deel van het gebied in 1942, was de tweede.

Reeds in den tijd, toen Indië nog vrij was en alleen Nederland bezet, bleek de kracht van deze verbondenheid en leefde aan beide zijden een gevoel op van sterker saamhorigheid, dan in vredige dagen zoo snel kon zijn gegroeid.

Nu echter is dit wederzijdsch begripen nog verdiept, doordat dezelfde strijd in vollen omvang is gevoerd en hetzelfde leed in volle zwaarte wordt ondergaan.

Zoowel in Nederland als in Nederlandsch-Indië hebben de vijanden met hun propaganda voor de zgn. nieuwe orde niets onbeproefd gelaten om de geesten te verleiden en hun dwingelandij en onderdrukking met de leugens hunner toekomstbeloften te omkleeden.

Maar deze leugens en dit bedrog hebben niet gebaat, want schier allen hebben het doorzien en begrepen, dat onze vijanden slechts slavernij en uitbuiting beoogen, en dat er, zoolang zij niet verdreven en verslagen zijn, van vrijheid geen sprake kan wezen.

In vroegere radio-reden kondigde ik reeds aan, dat het in mijn bedoeling ligt, na de bevrijding, de gelegenheid te scheppen om gezamenlijk te overleggen over een voor de veranderde omstandigheden passende bouw van het Koninkrijk en zijn deelen.

De daartoe bijeen te roepen rijksconferentie werd in een regeringsverklaring van 27

januari 1942 nader omschreven.

Deze conferentie, waarin vooraanstaande vertegenwoordigers van de drie overzeesche deelen van het Koninkrijk met die van Nederland aan een ronde tafel zullen samenkomen, werd in de toen nog vrije gebiedsdeelen van Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao reeds voorbereid.

Vooraf in Nederlandsch-Indië waren daartoe uitvoerige gegevens verzameld, welke mij nog in December 1941 vanwege den Gouverneur-Generaal hebben bereikt.

De strijd in Nederlandsch-Indië heeft deze veelbelovende voorbereiding verstoord.

Wij kunnen haar eerst weder hervatten, zoodra een ieder zijn overtuiging vrijuit zal kunnen uitspreken.

Staat het dus vast, dat vernieuwing noodig is in den staatkundigen bouw van het Rijk en in dien van Nederland en de overzeesche gebieden, het zou daarom niet juist en ook niet mogelijk zijn daarvan nu reeds den vorm te willen bepalen.

Ik weet, hoeveel groots en goeds in Nederland, onder den druk der bezetting, aan het groeien is; ik weet, dat zulks ook in Indië het geval is, waar de saamhorigheid door het ondervonden leed wordt versterkt.

Dit kan slechts worden uitgewerkt in vrij overleg, waarbij de beide gebiedsdeelen van elkanders denkbeelden zullen willen kennismaken.

Bovendien heeft de bevolking van Nederland en van Nederlandsch-Indië, door haar lijden en haar verzet, haar recht bevestigd om mede te beslissen over den vorm, die zal worden gegeven aan die verantwoordelijkheid van het geheele volk tegenover de wereld en van de verschillende bevolkingsgroepen tegenover elkander en tegenover zichzelf.

Door daarop nu vooruit te loopen zou dat recht worden miskend en het door bittere ervaring verworven inzicht van mijn volk worden terzijde geschoven.

Ik ben overtuigd, de geschiedenis en de berichten uit de bezette gebieden bevestigen mij daarin, dat het Rijk na den oorlog zal kunnen worden opgebouwd op den hechten grondslag van volledig deelgenootschap, die de voltooiing zal beteekenen van hetgeen zich in het verleden reeds heeft ontwikkeld.

Ik weet, dat geen politieke eenheid en verbondenheid op den duur kunnen blijven bestaan, die niet gedragen worden door de vrijwillige aanvaarding en de trouw van de overgroote meerderheid der burgerij.

Ik weet, dat Nederland dieper dan ooit zijn verantwoordelijkheid gevoelt voor den krachtigen groei der overzeesche gewesten, en dat de Indonesiërs in de langzaam gegroeide samenwerking den besten waarborg vinden voor het herstel van hun vrede en geluk.

De laatste jaren hebben getoond, dat in beide volken de wil en het vermogen tot harmonisch en vrijwillig samengaan aanwezig zijn.

Een op dien grondslag gevestigde rijkseenheid stuurt aan op de verwezenlijking van het doel waarvoor de Vereenigde Naties strijden, zooals dit onder meer in het Atlantic Charter is belichaamd en waarmede wij aanstonds konden instemmen, omdat het de grondslagen bevat van onze eigen opvatting van recht en vrijheid, waarvoor wij in den loop der geschiedenis goed en bloed geofferd hebben.

Ik stel mij voor, zonder vooruit te loopen op de adviezen der rijksconferentie, dat zij zich richten zullen op een Rijksverband, waarin Nederland, Indonesië, Suriname en Curaçao tezamen deel zullen hebben, terwijl zij ieder op zichzelf de eigen, inwendige aangelegenheden in zelfstandigheid en steunend op eigen kracht, doch met den wil elkander bij te staan, zullen behartigen.

Ik meen, dat zulk een zelfstandigheid en samenwerking aan het Rijk en zijn deelen de kracht kunnen geven om hun verantwoordelijkheid naar binnen en naar buiten ten volle te dragen.

Daarbij zal voor verschil van behandeling op grond van ras of landaard geen plaats zijn, doch zullen slechts de persoonlijke bekwaamheid der burgers en de behoeften van de verschillende bevolkingsgroepen den doorslag geven voor het beleid der Regering.

Ook in Indië heerst thans een verdrukker, die, in navolging van zijn verfoeilijke bondgenooten en met verwerping van beginselen, die hij zelf in het verleden heeft erkend, vreedzame burgers interneert en vrouwen en kinderen van hun levensonderhoud berooft. Hij heeft dat mooie en vredige land ontworteld en uit zijn voegen gerukt; zijn nieuwe orde brengt slechts ellende en armoede.

Maar desondanks kunnen wij getuigen, dat het hem niet is gelukt ons te bedwingen, en thans, nu een immer groeiende macht van de verbonden volken alzijds op hem aanrukt, weten wij, dat hij daarin ook niet meer slagen zal.

Nederlandsch-Indië en Nederland zullen met hun helden te land, ter zee en in de lucht, met hun wakkere en moedige koopvaarders en door hun taai en nimmer wankelend verzet in den zwaren strijd, dien zij streden, na de gemeenschappelijke overwinning hun zelfopoffering en onverschrokkenheid bekroond zien met de herwinning van vrede en geluk van land en volk in een nieuwe wereld.

Zij zullen dan onverwijld aan den slag kunnen gaan om te bouwen aan een betere en gelukkiger toekomst."

4. DE ONAFHANKELIJKHEIDSPROCLAMATIE, 17 AUGUSTUS 1945.

De onafhankelijkheid van Indonesië werd na Japans capitulatie uitgeroepen:

" P r o c l a m a t i e

Wij Indonesiërs proclameren hierbij de onafhankelijkheid van Indonesië! ! ! Zaken die betrekking hebben op het overnemen van het gezag en dergelijke, zullen stipt en in de kortst mogelijke tijd worden geregeld.

Djakarta, 17 augustus 1945,
Namens het Indonesische volk,
Soekarno Hatta."

5. EEN BEKENDMAKING VAN SOEKARNO EN HATTA.

Een dag na de proclamatie van de onafhankelijkheid van Indonesië:

"Bekendmaking aan het indonesische volk.

Hierbij wordt bekend gemaakt, dat de stichting van de Vrije Indonesische Staat volgens de wens van het gehele volk op dit tijdstip nauwgezet ten uitvoer wordt gelegd. Verscheidene krachten die de verantwoording durven te dragen jegens het volk, werken aan de grondlegging mede. Alles wat nodig is voor de opbouw van de Indonesische Republikeinse Staat zal juist geregeld en in korte tijd voltooid worden. Gehoopt wordt dat het Indonesische volk in al zijn geledingen rustig, kalm en paraat zal blijven, en dat het de discipline zal handhaven.

Djakarta, 18 augustus 1945.
Soekarno/Hatta."

6. EEN RADIOTOESPRAAK VAN MINISTER LOGEMANN.

De minister van Overzeese Gebiedsdelen, dr. J.H.A. Logemann, hield op 5 oktober 1945 voor de radio een toespraak waarin hij o.m. het volgende zei:

"In de houding der [Britse] bezettingsautoriteiten komt merkbaar meer kracht en lijn. De luitenant-G.G. [Van Mook] en de bevelhebber zijn thans in Batavia en ik verwacht, dat nu spoedig een eind zal komen aan de verwarde berichtgeving, die tot dusverre de regering weinig wijzer maakte dan het publiek.

Extra scheepsruimte is toegestaan, waarmede wij troepen naar Indië kunnen verschepen, alsmede versterkingen voor onze bestuursmiddelen.

Laat ons het hoofd koel houden. Ik zeg dit ook tegen de Indonesiërs, vooral hier in Nederland, wier gevoelens begrijpelijkerwijze sterk in beroering zijn gebracht, en tegen die Nederlanders die ook menen, dat op dit moment verstrekkende staatkundige beloften de toestand kunnen opklaren. Beloften zouden tegenover die Soekarnobeweging even onwaardig als onvruchtbaar zijn. De voornemens met Indië en het Koninkrijk zijn duidelijk uiteengezet. Het stuit tegen de borst, telkens te moeten herhalen, dat de Kroon haar woord gesproken heeft en deze regering zich op dat woord als program heeft vastgelegd. De voornemens waren duidelijk en stellig genoeg om toenmaals de instemming en de medewerking uit te lokken van Indonesische nationalisten en Nederlandse democraten.

Men vraagt ons beloften en vergeet, dat er beloofd is over de structuur van Indië en het Rijk aan de ronde tafel te spreken. . . .

Men waarschuwt, dat het geval Soekarno niet gelijk te stellen is met het geval Mussert. De regering heeft begrip voor het feit, dat Indonesisch nationalisme wegens het koloniale verleden in een andere psychologische situatie verkeert dan het Nederlandse. Maar al het water van de zee wast niet af, dat een wettige regering, die haar plicht voor 's lands ontwikkeling, stoffelijk, geestelijk en staatkundig, deed en doet, ver beneden haar verantwoordelijkheid zou blijven, indien zij zich inliet met hen die in beginselloos opportunisme juist dat alles lieten verkrachten, wier vrijheidsbegeerte zonder verantwoordelijkheidsbesef bleek.

Het zou kunnen zijn, dat het gerucht om het incident-Soekarno de scheiding deed vallen tussen hen, die bezonnen verantwoorde vernieuwing willen in oprechte samenwerking en hen, die het Koninklijk woord van December 1942 slecht hebben begrepen of slecht hebben aangegrepen.

De regering vervolgt haar weg."

7. INDONESISCHE VERKLARING EN EISEN.

"Namens de Indonesische regering heeft dr. Mohammed Hatta, volgens het A.N.P.-verslag verklaard op 19 oktober [1945]:

"Principieel zijn wij niet tegen het voeren van besprekingen, maar wij weten dat er geen mogelijkheid is voor een gemeenschappelijke basis.

De zaak moet nu voor een groter lichaam worden gebracht, bij voorkeur de Verenigde Naties. Als de Nederlanders te rugkeren, kan ik niet voor de gevolgen instaan. Het volk zal dan reageren. Onze politiemacht is echter nog niet gereed om op te treden."

Dr. Hatta heeft het program van de Indon.republ. regering in de volgende vijf punten samengevat:

- "1. Er mogen geen nieuwe troepen in Indonesië meer aan land worden gezet.
2. Alle Nederlandse troepen, die nu in Indonesië zijn, moeten uit het land verdwijnen.
3. Het Nederlandse burgerlijke bestuur moet zich afzijdig houden.
4. Het huidige Indon. bestuur moet worden erkend als een de facto regering, tot een beslissing is genomen over de definitieve status quo door gezaghebbende personen uit de daarvoor in aanmerking komende landen in de gehele wereld.
5. Het geallieerde bezettingsleger, waaronder zich geen Nederlandse elementen mogen bevinden, moet zich beperken tot de verzorging van krijgsgevangenen en de ontwapening van de Japanners.""

8. CONFERENTIE VAN MALINO — DE VERENIGDE STATEN VAN INDONESIA.

Te Malino op Zuid-Celebes werd in de zomer van 1946 op een conferentie de Verenigde Staten van Indonesië tot leven geroepen.

"Tijdens de eerste dagen van de bijeenkomst te Malino zetten 26 afgevaardigden van 15 verschillende (Indische) gebieden hun standpunt uiteen met betrekking tot de toekomstige staatkundige opbouw van Ned.O.-Indië . . .

Een samenvatting gevend van het standpunt dat door de meerderheid der afgevaardigden werd gehuldigd, stelde dr. Van Mook voor Nederlands-Indië voortaan "De Verenigde Staten van Indonesië" te noemen. Deze "Verenigde Staten" zullen worden samengesteld uit vier "staten", n.l. Java, Sumatra, Borneo en de Groote Oost, waarvan slechts de laatste twee op de conferentie zijn vertegenwoordigd. De vier staten zouden weer bestaan uit "autonome gebieden" . . ."

9. ACTIES TEGEN TROEPENVERSCHEPINGEN.

"Op 24 september [1946] is de "Boissevain" met ongeveer 3000 man van de "Zeven December"-divisie uit de Amsterdamse haven vertrokken.

Nadat het op 21 september te Amsterdam reeds tot ongeregeligheden was gekomen waarbij een burger werd gedood, werd op 24 sept. in verschillende bedrijven te Amsterdam en Zaandam een proteststaking geproclameerd tegen het uitzenden van troepen naar Ned. Indië. De actie werd door de C.P.N. gesteund. . ."

"In de Tweede Kamer interpeleerde de heer G. Wagenaar (C.P.N.) over de gebeurtenissen te Amsterdam . . .

Tenslotte vroeg spr. of de Minister-president bereid is te bevorderen, dat de troepenverschepingen worden gestaakt, of in ieder geval worden opgeschort, totdat overeenstemming over een vreedzame regeling der verhoudingen in Ned. Indië zal zijn bereikt . . . De door de heer Hoogcarspel (C.P.N.) ingediende motie om de troepenuitzendingen op te schorten tot overeenstemming over een vreedzame regeling der verhoudingen zal zijn bereikt, werd met 50 tegen 10 stemmen verworpen."

10. DE OVEREENKOMST VAN LINGGADJATI.

Hieronder volgt de tekst van de door beide partijen op 25 maart 1947 ondertekende overeenkomst:

"De Nederlandse Regering, ten deze vertegenwoordigd door de Commissie-Generaal, en de Regering van de Republiek Indonesië, ten deze vertegenwoordigd door de Indonesische delegatie, het oprechte verlangen koesterend de goede betrekkingen tussen de volkeren van Nederland en Indonesië te verzekeren in nieuwe vormen van vrijwillige samenwerking, welke de beste waarborgen bieden voor een goede en krachtige ontwikkeling van beide landen in de toekomst, en die het mogelijk maken de relatie tussen beide volkeren op nieuwe grondslagen te vestigen, spreken het navolgende af en zullen deze overeenkomst op de kortst mogelijke termijn aan de goedkeuring van de volksvertegenwoordigingen onderwerpen:

Artikel 1

De Nederlandse regering erkent de regering van de Republiek Indonesië als de facto uitoefenende gezag over Java, Madura en Sumatra. De door de geallieerde of Nederlandse troepen bezette gebieden zullen geleidelijk, door wederzijdse samenwerking, in het republikeinse gebied worden ingevoegd. Hiertoe zal aanstonds een aanvang worden gemaakt met de nodige maatregelen zodat, uiterlijk op het tijdstip in artikel 12 genoemd, de invoeging zal zijn voltooid.

Artikel 2

De Nederlandse regering en de regering van de Republiek werken samen tot de spoedige vestiging van een soevereine, democratische staat op federatieve grondslag, genaamd de Verenigde Staten van Indonesië.

Artikel 3

De Verenigde Staten van Indonesië zullen omvatten het gehele grondgebied van Nederlandsch-Indië, met dien verstande, dat, indien de bevolking van enig gebiedsdeel, ook na overleg met de overige gebiedsdelen, langs democratische weg te kennen geeft niet of nog niet tot de Verenigde Staten van Indonesië te willen toetreden, voor dat gebiedsdeel een bijzondere verhouding tot deze Staten en het Koninkrijk der Nederlanden in het leven kan worden geroepen.

Artikel 4

1. Samenstellende staten van de Verenigde Staten van Indonesië zullen zijn de Republiek, Borneo en de Grote Oost, onverminderd het recht van de bevolking van enig gebiedsdeel om langs democratische weg te kennen te geven, dat zij haar plaats in de Verenigde Staten van Indonesië op andere voet geregeld wenst te zien.
2. Onverminderd het bepaalde in artikel 3 en in het eerste lid van dit artikel, kunnen de Verenigde Staten van Indonesië een bijzondere regeling treffen ten aanzien van het grondgebied van haar hoofdstad.

Artikel 5

1. De Grondwet van de Verenigde Staten van Indonesië zal worden vastgesteld door een constituerende vergadering, die zal zijn samengesteld uit op democratische wijze aangevozen vertegenwoordigers van de Republiek en van andere toekomstige deelgenoten der Verenigde Staten, met inachtneming van het bepaalde in het volgende lid van dit artikel.
2. Partijen zullen in overleg treden omtrent de wijze van deelneming aan deze constituerende vergadering door de Republiek, door de niet tot het gezagsgebied van de Republiek behorende gebiedsdelen en door de niet of onvoldoende vertegenwoordigde bevolkingsgroepen, een en ander met inachtneming van de onderscheiden verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering en van de regering van de Republiek.

Artikel 6

1. De Nederlandse regering en de regering van de Republiek zullen ter behartiging van de gemeenschappelijke belangen van Nederland en Indonesië samenwerken tot de vorming van een Nederlands-Indonesische Unie, waardoor het Koninkrijk der Nederlanden, omvattende Nederland, Nederlands-Indië, Suriname en Curaçao, wordt omgezet in genoemde Unie, bestaande enerzijds uit het Koninkrijk der Nederlanden, omvattende Nederland, Suriname en Curaçao, en anderzijds de Verenigde Staten van Indonesië.
2. Het vorenstaande laat onverkort de mogelijkheid tot nadere regeling van de verhouding tussen Nederland, Suriname en Curaçao.

Artikel 7

1. Ter behartiging van de in het voorgaande artikel genoemde belangen zal de Nederlands-Indonesische Unie beschikken over eigen organen.
2. Deze organen zullen worden samengesteld door de regeringen van het Koninkrijk der Nederlanden en van de Verenigde Staten van Indonesië, eventueel mede door de volksvertegenwoordigingen dier landen.
3. Als gemeenschappelijke belangen zullen worden aangemerkt samenwerking inzake buitenlandse betrekkingen, defensie en, voorzover nodig, financiën, alsmede nopens onderwerpen van economische en culturele aard.

Artikel 8

Aan het hoofd van de Nederlands-Indonesische Unie staat de Koning der Nederlanden. De besluiten ter behartiging van de gemeenschappelijke belangen zullen door de organen der Unie worden genomen in naam des Konings.

Artikel 9

Ter behartiging van de belangen van de Verenigde Staten van Indonesië in Nederland en van het Koninkrijk der Nederlanden in Indonesië zullen door de onderscheiden regeringen Hoge Commissarissen worden benoemd.

Artikel 10

Het Statuut van de Nederlands-Indonesische Unie zal voorts onder meer bepalingen bevatten over:

- a. de verzekering van de rechten van beide partijen jegens elkander en de waarborgen voor de nakoming hunner onderlinge verplichtingen;
- b. de wederzijdse uitoefening van het staatsburgerschap door Nederlandse en Indonesische staatsburgers;
- c. een regeling houdende voorziening voor het geval in de organen der Unie geen overeenstemming kan worden verkregen;
- d. een regeling van de wijze, waarop en de voorwaarden waaronder de organen van het Koninkrijk der Nederlanden bijstand zullen verlenen aan de Verenigde Staten van Indonesië, zolang deze niet of onvoldoende over eigen organen beschikken;
- e. de verzekering in beide delen van de Unie van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, waarnaar ook het Handvest der Verenigde Naties verwijst.

Artikel 11

1. Het Statuut zal worden ontworpen door een conferentie tussen vertegenwoordigers van het Koninkrijk der Nederlanden en van de toekomstige Verenigde Staten van Indonesië.
2. Het Statuut treedt in werking na goedkeuring door de onderscheiden volksvertegenwoordigingen.

Artikel 12

De Nederlandse regering en de regering van de Republiek zullen er naar streven, dat de vestiging van de Nederlands-Indonesische Unie haar beslag krijgt vóór 1 Januari 1949.

Artikel 13

De Nederlandse regering zal onmiddellijk stappen nemen opdat, na de totstandkoming van de Nederlands-Indonesische Unie, de Verenigde Staten van Indonesië als lid van de organisatie der Verenigde Naties worden toegelaten.

Artikel 14

De regering van de Republiek erkent de aanspraken van alle niet-Indonesiërs op herstel van hun rechten en teruggave van hun goederen, voor zover deze worden uitgeoefend of zich bevinden in het gebied waarover zij de facto gezag uitoefent. Een gemengde commissie zal worden ingesteld om dit herstel of deze teruggave te bewerkstelligen.

Artikel 15

Ten einde de Indische regering te hervormen op zodanige wijze, dat zij in haar samenstelling en werkwijze zo goed mogelijk aansluit op de erkenning van de Republiek en op de ontworpen staatsrechtelijke structuur, zal de Nederlandse regering bevorderen, dat

aanstands wettelijke maatregelen worden getroffen om, in afwachting van de totstandkoming der Verenigde Staten van Indonesië en der Nederlands-Indonesische Unie, de staats- en volkenrechtelijke positie van het Koninkrijk der Nederlanden daarop te laten aansluiten.

Artikel 16

Aanstands na het tot stand komen van deze overeenkomst zullen beide partijen overgaan tot vermindering van de troepensterkte aan beide zijden. Zij zullen in overleg treden omtrent de mate en het tempo van deze vermindering en omtrent de samenwerking op militair gebied.

Artikel 17

1. Voor de in deze overeenkomst beoogde samenwerking tussen de Nederlandse regering en de regering der Republiek zal een organisatie in het leven worden geroepen, bestaande uit een door elk van beide regeringen aan te wijzen delegatie, met een gemeenschappelijk secretariaat.
2. De Nederlandse regering en de regering der Republiek zullen alle geschillen, welke naar aanleiding van deze overeenkomst mochten rijzen en die niet door partijen in onderling overleg in een conferentie tussen genoemde delegaties tot een oplossing kunnen worden gebracht, door arbitrage doen beslechten. In dat geval zal die conferentie worden aangevuld met een door de genoemde delegaties in onderling overleg of, mocht dit overleg geen resultaat opleveren, door de Voorzitter van het Internationale Hof van Justitie te benoemen Voorzitter van andere nationaliteit met beslissende stem.

Slotbepaling

Deze overeenkomst wordt opgesteld in het Nederlands en in het Indonesisch. Beide teksten hebben gelijk gezag."

11. DE MOTIE ROMME-VAN DER GOES VAN NATERS.

Bij de behandeling van de overeenkomst van Linggadjati in de Tweede Kamer in december 1946 kreeg onderstaande motie een meerderheid:

"De Kamer, overwegende, dat de regering terecht haar beleid er op richt, om, met overwinning van de zowel hier te lande als in Indonesië heersende vertrouwenscrisis, een duurzaam samengaan van Indonesië en Nederland op de grondslag van de beginselen der Koninklijke rede van 7 december 1942 te verwezenlijken;

overwegende, dat de regering hiertoe dienstig acht het aangaan, met vertegenwoordigers van de regering der Republiek Indonesië, van een wederzijdse verbintenis, met inachtneming der geldende grondwet, tot niets meer of anders dan wat volgens de door de Commissie-Generaal opgestelde toelichting te Linggadjati is overeengekomen, met onverkorte inachtneming van de regeringsverklaring van 10 december 1946 en van de aanvullende regeringsverklaring van 19 december 1946;

van oordeel dat deze wederzijdse verbintenis, bij juiste uitvoering daarvan, inderdaad de mogelijkheid opent, om het noodzakelijke duurzame samengaan tussen Nederland en Indonesië op de grondslag van de beginselen der Koninklijke rede te verwezenlijken; verenigt zich met het ten deze door de regering voorgenomen beleid; en gaat over tot de orde van de dag."

Mr. D.U. Stikker schreef in zijn *Memoires* over de motie:

"Overeenstemming leek waarschijnlijk en ogenschijnlijk was de weg naar een vreedzame oplossing weer geopend. Het ontwerp-akkoord — de z.g. overeenkomst van Linggadjati — werd tijdens het Kamerdebat van 16 december 1946 in Den Haag echter aangekleed met een aantal interpretaties en reserves, die niet met de opvattingen van de Republiek strookten . . ."

In een televisieuitzending zei Dr. W. Drees Sr.:

"Ik was van tevoren niet van die motie op de hoogte, ik kon er achteraf dus niets meer tegen doen, maar ik heb het toen al bezwaarlijk gevonden. Ze bracht de regering natuurlijk in grote moeilijkheden, in plaats van een steun te zijn, want in het akkoord van Linggadjati stond, dat er bij verschil van mening over de uitvoering of opvatting, dat er dan arbitrage zou zijn. Dat was op zichzelf ook logisch en dan kan men er niet van één kant een interpretatie tussen schuiven. Nu voegde men er van Nederlandse kant een hele stapel paperassen aan toe, waarvan toen eerst gevraagd werd aan de Republiek of ze daaraan hun instemming wilden betuigen. Die zeiden natuurlijk nee. Die zeiden, wij hebben alleen te maken met het akkoord zonder meer en och, toen is er ten slotte toch maar doorgepraat, doorgewerkt, helaas ook weer met conflicten natuurlijk later, met ieder zijn eigen interpretatie, wat natuurlijk een zeer twijfelachtige en onzekere toestand schiep. . . ."

12. SLOPEN OF BOUWEN

Deze prent kreeg van de tekenaar het onderschrift: "Slopen is gemakkelijk — bouwen de kunst".

Wordt de Rijkswelvaart **VERNIELD?**

Zoodra Indië een zelfstandige „Repoeblik“ wordt, zult U geen twee rijken, maar twee puinhoopen aanschouwen. En de Indische volken zullen er het ergste aan toe zijn.

De Jappenknecht Soekarno maakt niet om elementaire vrijheden, weet niet van gezondheidszorg, heeft geen staf om de tienduizenden scholen, hospitalen, klinieken en technische bedrijven te bemannen.

Natuurlijk kleeft hij aan zijn zetel en laat zijn minderheid misbaar maken. Dat heeft hij van zijn As-genooten geleerd. Maar als straks de Rijks-eenheid alleen maar een camouflage wordt, is hij erin geslaagd, de welvaart van Indië en Nederland gelijkelijk te knakken.

*EÉN Rijk - of
TWEË ruïnes!*

STICHTING RIJKSEENHEID · EIKSTRAAT 32 · DEN HAAG

"Batavia, 20 juli 1947.

Aan de Regering van de Republiek Indonesia.

Namens de Nederlandse Regering zie ik mij tot Haar en mijn leedwezen genoodzaakt U het volgende mede te delen.

De verwerping van de laatste voorstellen, welke ik aan Uw Minister-President mocht doen op de 15de van deze maand, heeft de Nederlandse Regering tot de overtuiging gebracht, dat de Regering van de Republiek hetzij niet bereid, hetzij niet in staat is om een aan redelijke eisen voldoende uitvoering te geven aan het op 14 October 1946 gesloten bestand en aan de op 25 Maart 1947 tot stand gekomen overeenkomst.

De feiten hebben uitgewezen, dat het bestand in werkelijkheid door de republikeinse strijdkrachten nimmer is nagekomen. Bij voortduring hebben van Indonesische kant vijandelijkheden plaats gevonden op de demarcatielijnen; vijandelijkheden, die zich zowel richtten tegen onze strijdkrachten, als tegen de bevolking binnen het door ons beschermde gebied. In sommige gevallen namen deze aanvallen een zodanig georganiseerd karakter aan en werden zij op zo duidelijke wijze door de militaire leiders van de Republiek geïnstrueerd of goedgekeurd, dat wij ons genoodzaakt zagen daartegen krachtig op te treden en door bepaalde uitbreidingen van het bezette gebied te trachten een veiliger en draaglijker toestand te scheppen. Doch ook deze beperkte maatregelen en de daarop gevolgde onderhandelingen hebben niet kunnen leiden tot een staking van de vijandelijkheden van republikeinse zijde.

Evenzo is het gewelddadig optreden van uit het republikeinse gebied tegen de daarbuiten vallende delen van Indonesië nimmer gestaakt. Ook het recente ontslag van de tot voor kort, in strijd met de overeenkomst van Linggadjati gehandhaafde republikeinse gouverneurs voor die gebieden, heeft niet met zich gebracht een staking van de activiteit der binnen de Republiek bestaande organisaties, wier doelstelling het is om ook met gewelddadige middelen de onrust en agitatie in bepaalde delen van Oost-Indonesië en Borneo gaande te houden.

De afsluiting van bepaalde steden, zoals Medan, van het omliggende republikeinse gebied, als gevolg waarvan belangrijke delen vooral ook van de Chinese bevolkingsgroep met hongersnood werden bedreigd, is niet opgeheven, ondanks de toezegging en mededeling van republikeinse zijde, dat daartoe reeds meer dan een week geleden bevelen zouden worden en zijn gegeven.

Daarbij zijn ook, met name gedurende de laatste maanden, de vernielingen in en buiten de demarcatielijnen niet gestaakt, doch hebben zij integendeel gedurende de laatste weken een steeds ernstiger karakter aangenomen.

Ten slotte heeft ook de Republikeinse Regering geweigerd een duidelijke stap te doen, die werkelijk tot staking van de vijandelijkheden had kunnen leiden, zonder dat daarmee aan het gezag van de Republikeinen iets tekort zou zijn gedaan. Zij is teruggevallen op een voorstel, dat in wezen niets anders is dan een herhaling van de vroegere bestandsbepalingen, die nimmer door de republikeinse bevelhebbers zijn nageleefd, ook niet in gebieden als het Regentschap Modjokerto, waar maatregelen voor de demilitarisering reeds waren overeengekomen.

Wat de overeenkomst betreft, werden op 27 Mei j.l. door de Commissie-Generaal een

aantal eindvoorstellen tot uitvoering aan de Republikeinse Regering medegedeeld. Van deze voorstellen is na moeizaam en langdurig overleg een deel, op papier althans, aanvaard. Daaronder viel de door de Nederlandse Regering voorgestelde, zeer snelle en ruime uitvoering van artikel 15 voor de instelling van de federale raad, die in wezen de regering zou vormen gedurende de overgangperiode, zij het met behoud van de bevoegdheden de jure van de Vertegenwoordiger van de Kroon. Voorts is, onder niet zeer duidelijk voorbehoud, het voorstel aanvaard aangaande de buitenlandse betrekkingen, welk voorstel niet anders was dan een zeer royale uitvoering van hetgeen terzake uitdrukkelijk was overeengekomen. Niettemin is de Republikeinse Regering, zowel na de ondertekening van de overeenkomst, als na de bovengenoemde aanvaarding van bedoelde voorstellen, voortgegaan met het aanknopen van met die overeenkomst volstrekt strijdige buitenlandse relaties en met handhaving van functionarissen, die in het overeengekomen stelsel niet passen.

De aanvaarding van de economische voorstellen kan slechts gezien worden in samenhang met het voorstel omtrent de bijzondere politie, daar zonder een werkelijk effectief gemeenschappelijk apparaat voor het herstel en de handhaving van orde en veiligheid de uitvoering van bedoelde economische voorstellen onmogelijk moet worden geacht. Dit laatste voorstel werd echter op zijn hoofdpunt, n.l. de samenwerking tussen Nederlandse en Indonesische politie-eenheden, door de Republikeinse Regering verworpen.

Onder deze omstandigheden moet de Nederlandse Regering verklaren, dat Zij zich na een zo langdurig en vruchteloos pogen om van republikeinse kant een werkelijk vreedzame samenwerking te verkrijgen, niet meer ten opzichte van de Republiek gebonden kan achten, noch aan het bestand, noch aan de overeenkomst. Zij kan de verantwoordelijkheid niet blijven dragen voor een toestand, die op zichzelf onhoudbaar is en die tot een steeds verdere verzwakking moet leiden van de economische en geestelijke grondslagen, waarop alleen de soevereine Verenigde Staten van Indonesië en de Nederlands-Indonesische Unie snel en deugdelijk kunnen worden gebouwd. Zij herneemt derhalve Haar vrijheid van handelen en zal zodanige maatregelen treffen, dat aan die onhoudbare toestand een einde wordt gemaakt en die voorwaarden van orde en veiligheid worden geschapen, welke de uitvoering van genoemd programma, zoals dat vervat is in de overeenkomst van Linggadjati, mogelijk maken.

De Lt. Gouverneur-Generaal van
Nederlandsch-Indië,

w.g. H.J. van Mook."

15. REDE VAN SOEKARNO - JULI 1947.

Op 24 juli hield Soekarno een radiorede waarin hij een beroep op de Amerikaanse president Truman deed om:

"...alle pogingen aan te wenden om een einde te maken aan deze oorlog en een vrede-lievende regeling tot stand te brengen . . .

Precies zoals u in de Verenigde Staten in 1776 streed totdat u in het bezit kwam van uw onafhankelijkheid, zo zullen wij strijden tot wij vrij zijn . . .

Deze strijd tot het bittere einde kan alleen gestopt worden, indien de Nederlanders hun militaire actie staken en zich, evenals wij, onderwerpen aan Britse bemiddeling . . .

Ik doe een beroep op u, president Truman, en volk der Verenigde Staten op te komen voor de principes van rechtvaardigheid en recht waarvoor u nog slechts twee jaar geleden nog zo dapper vocht . . .

Het is nu duidelijk, dat de Nederlandse actie geen politie-actie is, zoals zij zeggen, maar een complete koloniale oorlog om het oude koloniale bewind weer in te voeren . . ."

16. DE RESOLUTIE VAN DE VEILIGHEIDSRAAD NA DE EERSTE MILITAIRE ACTIE VAN NEDERLAND.

Nadat de vijandelijkheden waren uitgebroken kwam op verzoek van de regeringen van India en Australië de Veiligheidsraad bijeen om de Indonesische kwestie te bespreken. Na langdurige debatten werd de volgende resolutie aangenomen:

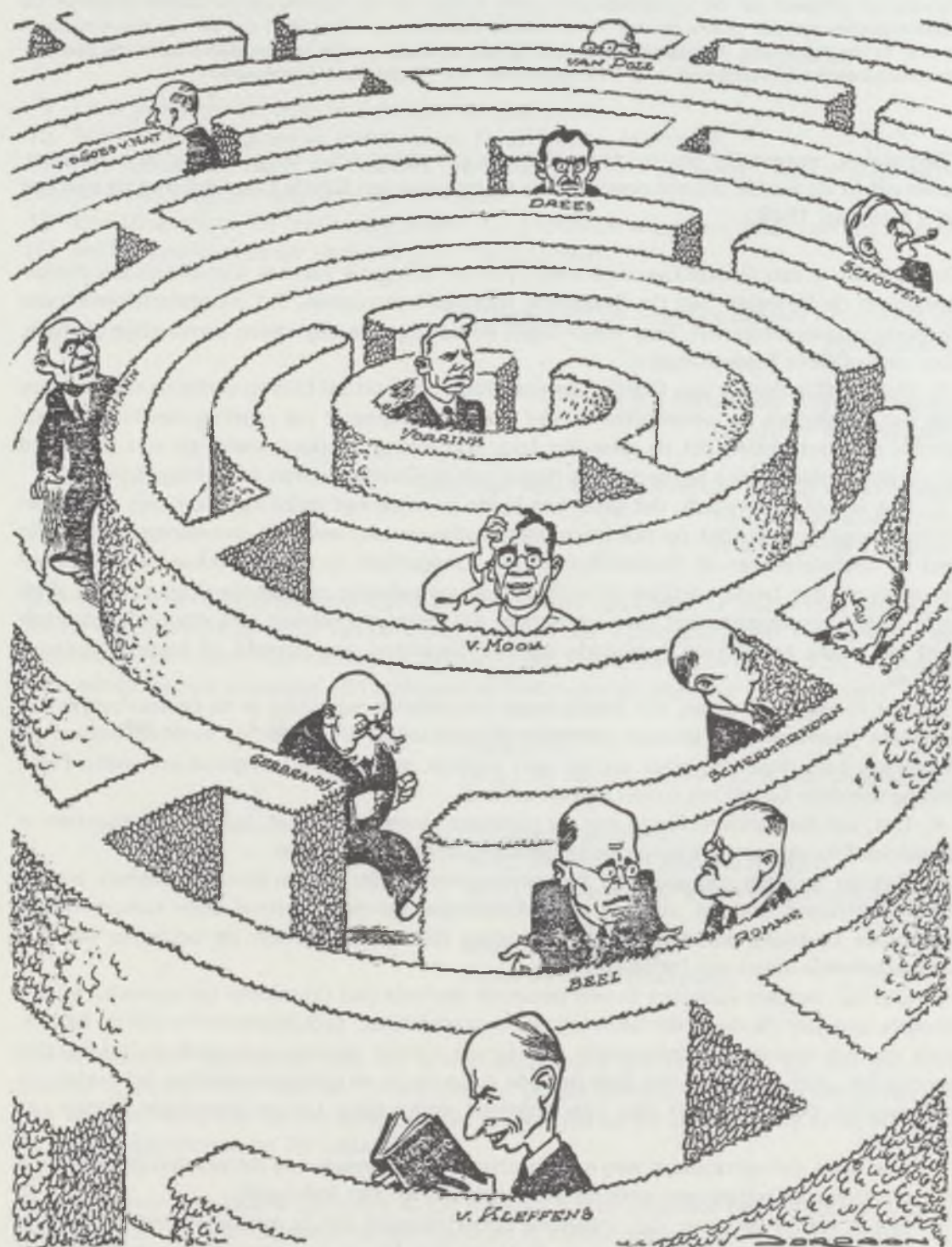
"De Veiligheidsraad, met bezorgdheid de voortgang vindende vijandelijkheden tussen de strijdmachten van Nederland en de republiek Indonesië vaststellend, maant de partijen aan:

- a) om onmiddellijk de vijandelijkheden te staken en
- b) hun geschillen langs de weg van arbitrage of door andere vreedzame middelen te regelen en de Veiligheidsraad op de hoogte te houden omtrent de vordering van de regeling hiervan."

17. INTERNATIONALE BEMOEIENIS.

18. INDONESISCH DOOLHOF.

Indonesische doolhof

19. DE RENVILLE-OVEREENKOMST.

Na het eerste militaire optreden van Nederland tegen Indonesië (juli 1947) onderhandelden beide partijen op initiatief van de Veiligheidsraad onder leiding van een Commissie van Goede Diensten. De bijeenkomsten vonden plaats op het Amerikaanse marineschip "Renville" dat als een soort neutraal terrein in de haven van Tandjong Priok voor anker was gegaan. In januari 1948 werd de overeenstemming bereikt en vastgelegd in de "12 beginselen" en "6 additionele beginselen".

"Beginnelsen, vormende een overeengekomen grondslag voor de politieke besprekingen, aanvaard in de vierde bijeenkomst van de Commissie van Goede Diensten met de partijen op 17 Januari 1948.

De Commissie van Goede Diensten heeft van de Delegatie van het Koninkrijk der Nederlanden en de Delegatie van de Republiek Indonesië vernomen, dat, na ondertekening van de Bestandsovereenkomst, haar Regeringen de navolgende beginselen aanvaarden als basis voor de politieke besprekingen:

1. Dat de Commissie van Goede Diensten haar bijstand zal blijven verlenen ten behoeve van het uitwerken en ondertekenen van een overeenkomst tot regeling van het politiek geschil met betrekking tot de eilanden Java, Sumatra en Madura, welke zal zijn gebaseerd op de beginselen, welke ten grondslag liggen aan de Overeenkomst van Linggadjati.

2. Het is wel te verstaan, dat geen van beide partijen het recht heeft de vrije uiting van volksbewegingen, gericht op politieke organisatievormen, welke in overeenstemming zijn met de beginselen van de Overeenkomst van Linggadjati, te onderdrukken. Voorts is wel te verstaan, dat beide partijen de vrijheid van vergadering en van meningsuiting te allen tijde zullen verzekeren, met dien verstande, dat deze verzekering niet mag worden uitgelegd als mede betrekking hebbende op het bepleiten van geweld of vergeldingsmaatregelen.

3. Het is wel te verstaan, dat beslissingen betreffende wijziging in de bestuursvorm van gebieden slechts mogen worden genomen met volledige en vrijwillige instemming van de bevolking van deze gebieden en op een tijdstip, waarop de veiligheid en vrijheid van dwang van deze bevolking zullen zijn verzekerd.

4. Dat, van het ondertekenen van de politieke overeenkomst af, zal worden voorzien in de geleidelijke vermindering van de strijdmacht der beide partijen.

5. Dat zo spoedig mogelijk na het ondertekenen der Bestandsovereenkomst economische activiteit, handel, vervoer en verbindingen worden hersteld door samenwerking van beide partijen, waarbij in acht genomen dienen te worden de belangen van alle samenstellende delen van Indonesië.

6. Dat zal worden voorzien in een passende periode van tenminste zes maanden en ten hoogste een jaar na de ondertekening der overeenkomst, gedurende welke tijd de bespreking en overweging van belangrijke problemen zonder dwang en vrijelijk zullen worden voortgezet. Aan het einde van deze periode zullen vrije verkiezingen worden gehouden tot zelfbepaling door het volk van zijn politieke verhouding tot de Verenigde Staten van Indonesië.

7. Dat langs democratische weg een constituerende vergadering zal worden gekozen, die een grondwet zal ontwerpen voor de Verenigde Staten van Indonesië.

8. Het is wel te verstaan, dat, indien na ondertekening van de overeenkomst, bedoeld in het eerste lid, één van beide partijen de Verenigde Naties zou verzoeken een orgaan ter beschikking te stellen, teneinde de toestand waar te nemen op enig tijdstip vóór dat,

waarop de souvereiniteit door de Nederlandse Regering wordt overgedragen aan de Regering der Verenigde Staten van Indonesië, de andere partij dit verzoek in ernstige overweging zal nemen.

De volgende vier beginselen zijn ontleend aan de Overeenkomst van Linggadjati:

9. Onafhankelijkheid voor de volkeren van Indonesië.
10. Samenwerking tussen de volkeren van Nederland en Indonesië.
11. Een soevereine Staat op federale grondslag met een Grondwet, welke langs democratische weg tot stand gebracht zal worden.
12. Een Unie tussen de Verenigde Staten van Indonesië en andere delen van het Koninkrijk der Nederlanden onder de Koning der Nederlanden.

Bevestigd voor de Regering van het Koninkrijk der
Nederlanden,

(w.g.) Abdulkadir Widjojoatmodjo.
Voorzitter der Delegatie.

Bevestigd voor de Regering der Republiek Indonesië,
(w.g.) Amir Sjarifuddin.
Voorzitter der Delegatie.

Ondergetekenden, vertegenwoordigers der Commissie van Goede Diensten met betrekking tot de Indonesische quaestie van de Veiligheidsraad der Verenigde Naties en Secretaris der Commissie, verklaren, dat heden, 17 Januari 1948, aan boord van het U.S.S. "Renville" de bovengenoemde principes zijn aanvaard als basis voor de politieke besprekingen.

Voorzitter:
(w.g.) Mr Justice Richard C. Kirby (Australië)

Vertegenwoordigers:
(w.g.) Mr Paul van Zeeland (België)
(w.g.) Dr Frank P. Graham (Verenigde Staten).

Secretaris:
(w.g.) Mr T.G. Narayanan.

Zes additionele beginselen voor de onderhandelingen om te komen tot een politieke oplossing, voorgesteld door de Commissie van Goede Diensten in de vierde bijeenkomst van de Commissie van Goede Diensten met de partijen op 17 Januari 1948 en aanvaard in de vijfde bijeenkomst op 19 Januari 1948.

De Commissie van Goede Diensten is van mening, dat de volgende beginselen onder meer een basis vormen voor de onderhandelingen om te komen tot een politieke oplossing:

1. De souvereiniteit over geheel Nederlandsch-Indië is en blijft berusten bij het Koninkrijk der Nederlanden totdat, na een bepaald tijdvak, het Koninkrijk der Nederlanden,

zijn souvereiniteit overdraagt aan de Verenigde Staten van Indonesië. Vóór de afloop van een zodanig tijdvak kan het Koninkrijk der Nederlanden daarvoor in aanmerking komende rechten, plichten en verantwoordelijkheden toekennen aan een voorlopige federale regering van de gebieden van de toekomstige Verenigde Staten van Indonesië. De Verenigde Staten van Indonesië zullen, na hun totstandkoming, vormen een soevereine en onafhankelijke Staat, in gelijkgerechtigd deelgenootschap met het Koninkrijk der Nederlanden, verbonden in een Nederlands-Indonesische Unie, aan het hoofd waarvan staat de Koning der Nederlanden. De status van de Republiek Indonesia zal zijn die van een deelstaat van de Verenigde Staten van Indonesië.

2. In enige voorlopige federale regering, ingesteld alvorens de constitutie van de toekomstige Verenigde Staten van Indonesië is geratificeerd, zullen aan alle staten redelijke vertegenwoordiging worden aangeboden.

3. Vóór de ontbinding der Commissie van Goede Diensten kan elk der partijen verzoeken, dat de diensten der Commissie worden voortgezet tot bijstand van het regelen van eventuele geschillen tussen beide partijen in de interimperiode met betrekking tot de politieke overeenkomst. De andere partij zal zich tegen een zodanig verzoek niet verzetten; dit verzoek zal alsdan worden voorgelegd aan de Veiligheidsraad der Verenigde Naties door de Nederlandse Regering.

4. Binnen een tijdvak van niet minder dan zes maanden en niet meer dan een jaar na de ondertekening van deze overeenkomst zal een plebisciet worden gehouden om te bepalen of de bevolking van de verschillende gebieden op Java, Madura en Sumatra wenst, dat haar gebied deel zal uitmaken van de Republiek Indonesia of van een andere staat binnen de Verenigde Staten van Indonesië. Indien één van beide partijen overeenkomstig het gestelde sub 3 een daartoe strekkend verzoek heeft ingediend, zal dit plebisciet worden gehouden onder waarneming door de Commissie van Goede Diensten. Partijen kunnen overeenkomen, dat in plaats van een plebisciet een andere methode zal worden gevolgd voor het vaststellen van de wensen der bevolking.

5. Nadat volgens de procedure, omschreven sub 4, de begrenzing der staten is vastgesteld, zal een constituerende vergadering worden bijeengeroepen langs democratische weg om de Grondwet van de Verenigde Staten van Indonesië te ontwerpen. De vertegenwoordiging der verschillende staten in de constituerende vergadering zal zijn evenredig aan het bevolkingsaantal.

6. Indien enige staat besluit de Grondwet niet te ratificeren en, overeenkomstig het aan de artikelen 3 en 4 van de Overeenkomst van Linggadjati ten grondslag liggende beginsel, een bijzondere betrekking tot de Verenigde Staten van Indonesië en tot het Koninkrijk der Nederlanden wenst te bedingen, zal geen van beide partijen zich daartegen verzetten.

20. EEN REPUBLIKEINS COMMENTAAR OP DE VORMING VAN DE VOORLOPIGE FEDERALE REGERING.

De luitenant-Gouverneur-Generaal Van Mook installeerde in maart 1948 een voorlopige federale regering. Het Indonesisch persbureau Antara maakte een verklaring bekend van de republikeinse autoriteiten te Djokja.

"Volgens" Antara" drukt de republikeinse regering hierin haar diep leedwezen uit over het feit, dat dr. Van Mook een "regeringslichaam" vormde met die naam, dat noch in vorm noch in "inhoud" bij benadering de naam "voorlopige regering" rechtvaardigt, zoals bedoeld in de Renville-overeenkomst. In werkelijkheid is dit nieuwe regerings-apparaat niet anders dan een Nederlands-Indische regering, aldus het communiqué."

21. GRONDWETSWIJZIGING.

"De Staatscommissie, die bij K.B. van 29 september 1947 is ingesteld en aan welke was opgedragen te onderzoeken of en in hoeverre ter voorbereiding van de hervorming van de staatkundige structuur van het Koninkrijk verandering in de grondwet gewenst was is gereed gekomen met haar werkzaamheden.

Zij heeft haar bevindingen neergelegd in een rapport en in een wetsontwerp. Zij stelt voor, dat een veertiende hoofdstuk aan de grondwet wordt toegevoegd, bestaande uit 4 artikelen. Hierin wordt voor Nederland, Nederlands-Indië, Suriname en Curaçao op grond van het overleg met de vertegenwoordigers van de bevolkingen, een nieuwe rechtsorde gevestigd. Er zal een Unie worden gevormd tussen het Koninkrijk en de Verenigde Staten van Indonesië, waarbij onder het Koninkrijk, behalve het gebied in Nederland, ook Suriname en de Nederlandse Antillen zullen zijn begrepen. Indien de overgang naar de nieuwe rechtsorde voorzieningen vordert, waarbij van de grondwet moet worden afgeweken, worden deze getroffen bij de wet. Deze voorzieningen kunnen door de Kamers slechts worden aanvaard bij tweederde meerderheid . . . "

22. EEN AMERIKAANSE NOTA.

Uit de memoires van mr. D.U. Stikker, minister van Buitenlandse Zaken van 1948-1952:

"Op 7 december 1948 kwamen wij 's avonds om negen uur op Schiphol [uit Batavia] aan. Vlak voordat ik de pers te woord moest staan gaf een ambtenaar van Buitenlandse Zaken mij een nota, die 's middags van de Amerikaanse ambassade was ontvangen. Daarin werd in scherpe bewoordingen het dreigement geuit, dat wij, door de onderhandelingen af te breken en eventueel tot verdere maatregelen over te gaan, de voortzetting van de Amerikaanse hulpverlening aan Nederland krachtens het Marshallplan in gevaar zouden brengen. Dit was, na al onze inspanning, een volstrekt onaanvaardbare nota.

Toen ik de Amerikaanse stap de volgende dag aan het kabinet rapporteerde, was de verontwaardiging algemeen. Ik droeg onze ambassadeur in Washington op, Lovett mee te delen dat ik, gezien de toon en inhoud van de nota, niet bereid was haar te accepteren. Kennelijk begrepen de Verenigde Staten niet, dat dit soort optreden altijd een averechtse uitwerking heeft. Het standpunt van het kabinet verstarde nu geheel . . ."

Dagorder van generaal Spoor

De radio te Batavia heeft een dagorder omgeroepen van generaal Spoor, die door den chef van het kabinet werd voorgelazen. De dagorder luidt:

„De regering heeft zich genoodzaakt gezien uiteindelijk de slotsom te trekken uit de soevereine rechten en plichten, die zij alsnog over Indonesië uitoefent. Op u wordt een beroep gedaan de laatste acte te voltrekken, nu in eindeloze onderhandelingen het geduld is uitgeput en geen andere weg meer overblijft.

Bij de afronding van uw taak king. Verlicht haar noden, vermeer-
wek ik u op, doortastend te werk dert deze niet. Onthoudt u dus van
te gaan doch daarbij bovenal de elke daad, die niet den toets van
menselijke eigenschappen, die u sterke critiek zou kunnen doorstaan.
sieren, te ontplooiën. Beseft, dat Zijt beslist doch tevens menslievend
gij geen krijgsvolk zijt doch bren- en ontziet andermans eigendom. Ik

stel mijn volle vertrouwen in uw
houding. Moge God u leiden en be-
hoeden in de komende dagen.”

(w.g. SPOOR).

Generaal Spoor

gers van recht en veiligheid aan
de bevolking, die reeds te lang
zuchtte onder terreur en onderdruk-

Vice-admiraal Pinke

Ook vice-admiraal A. A. Pinke, de commandant der zeemacht in het Oosten, heeft een dagorder uitgegeven aan de Kon. Marine in het Oosten, alsmede voor de schepen van den dienst van scheepvaart onder operatief bevel van de CZMO.

„Wij komen in de republiek”, aldus de dagorder, „om orde en rust, recht en wet te brengen, om de volkeren, die thans onder republikeins gezag leven, te bevrijden van een regime van baatzucht en onrechtvaardigheid. De volkeren in de republiek zijn onze vijanden niet. Onze vijanden zijn de gewapende strijdkrachten met haar aanhang van allerlei kwade elementen en de aan haar leiband lopende regering te Djokja.

Tracht het leed, dat de bevolking door dezen strijd zal ondergaan, zoveel mogelijk te verzachten, van welken landaard zij ook zij en toont u waardig aan de hoge traditie van ons vorstenhuis en ons volk, krachtig en human. Leve de Koningin.”

24. DE RESOLUTIE VAN DE VEILIGHEIDSRaad NA NEDERLANDS TWEDE MILITAIRE ACTIE.

Nadat Nederland in december 1948 een tweede politionele actie begonnen was, waarbij ook een aantal Indonesische leiders in Djocja gevangengenomen waren, aanvaardde de Veiligheidsraad de volgende resolutie:

"De Veiligheidsraad neemt met bezorgdheid kennis van de hervatting der vijandelijkheden in Indonesië en nota genomen hebbende van de rapporten der Commissie voor Goede Diensten beveelt zij ("calls upon") de partijen:

- 1e. De vijandelijkheden onmiddellijk te staken.
- 2e. De president der Indonesische republiek en de overige politieke gevangenen gearresteerd sedert 18 december j.l. vrij te laten.
- 3e. De Raad draagt de Commissie voor Goede Diensten op, dringend telegrafisch een volledig rapport aan de Raad uit te brengen over de gebeurtenissen, welke sedert 12 december 1948 in Indonesië zijn voorgekomen.
- 4e. De Raad geeft de Commissie voor Goede Diensten opdracht ter plaatse te observeren en rapport uit te brengen aan de Raad over de uitvoering van het onder de paragrafen 1 en 2 geëiste."

25. DE OVEREENKOMST VAN ROIJEN-ROEM.

De Van Royen-Roemverklaringen van mei 1949 vormden de basisovereenkomst voor de in augustus volgende Ronde-Tafelconferentie:

"Mr. Moh. Roem, voorzitter van de Republikeinse delegatie, verklaarde:

"Als voorzitter van de republikeinse delegatie ben ik gemachtigd door president Sukarno en vice-president Moh. Hatta om hun persoonlijke verzekering te geven, dat zij, overeenkomstig de resolutie van de Veiligheidsraad van 28 Januari 1949 en de "ruling" van 23 Maart 1949, voorstaan:

1. het uitvaardigen van een bevel aan de gewapende aanhangers van de republiek om de guerilla-oorlog te staken;
 2. samenwerking, gericht op het herstel van de vrede en het handhaven van orde en recht en
 3. deelneming aan een Ronde Tafel Conferentie te Den Haag, teneinde de onvoorwaardelijke overdracht van werkelijke en volledige souvereiniteit aan de V.S.I. te bespoedigen.
- President Sukarno en vice-president Hatta verbinden zich sterk te zullen aandringen op de aanvaarding van bovenstaande punten door de Regering van de Republiek Indonesië, zo spoedig mogelijk nadat deze weder in Djokjakarta zal zetelen."

Dr. van Royen, voorzitter van de Nederlandse delegatie, legde de volgende verklaring af:

"1. De Nederlandse delegatie is gemachtigd om te verklaren, dat — met het oog op de verbintenis, waarvan zo juist mededeling is gedaan door Mr Moh. Roem — zij zich accoord verklaart met de terugkeer van de republikeinse regering naar Djokjakarta. De Nederlandse delegatie stemt voorts in met de instelling van een of meer gemeenschappelijke commissies, onder auspiciën van de U.N.C.I., voor:

- a. het verrichten van het onderzoek en het treffen van de voorbereidingen, noodzakelijk voor en voorafgaand aan de terugkeer van de republikeinse regering naar Djokjakarta en
 - b. het bestuderen van en adviseren nopens de maatregelen, welke genomen moeten worden, teneinde de staking van de guerillastrijd, alsmede de samenwerking tot het herstel van de vrede en bij de handhaving van orde en rust te verwezenlijken.
2. De Nederlandse regering stemt ermee in, dat de republikeinse regering vrij zal zijn om de haar toekomende functies uit te oefenen in een gebied bestaande uit de residentie Djokjakarta en dat hiervoor faciliteiten zullen worden verleend, en beschouwt dit als een stap, genomen in het licht van de "ruling" van de Veiligheidsraad van 23 Maart 1949.
3. De Nederlandse regering bevestigt opnieuw haar bereidheid om de staking te verzekeren van alle militaire operaties en om onmiddellijk en onvoorwaardelijk vrij te laten alle politieke gevangenen, die sinds 17 December 1948 in de republiek Indonesië door haar zijn gearresteerd.
4. Met volledig voorbehoud van het zelfbeschikkingsrecht van de Indonesische volkeren, zoals dit wordt erkend in het accoord van Linggadjati en de beginselen van de "Renville"-wapenstilstand, zal de Nederlandse regering zich onthouden van de instelling of erkenning van negara's of daerahs op het gebied, dat vóór 19 December 1948 onder republikeins gezag stond, en van de uitbreiding van bestaande negara's en daerahs ten koste van bedoeld gebied.
5. De Nederlandse regering staat voor het bestaan van de republiek als een staat, welke deel zal uitmaken van de V.S.I. Indien een voorlopig vertegenwoordigend lichaam voor

geheel Indonesië zal worden ingesteld en het derhalve noodzakelijk zal zijn om het aantal der vertegenwoordigers van de republiek in dat lichaam vast te stellen, zal dit aantal gelijk zijn aan de helft van het aantal niet de republiek vertegenwoordigende leden.

6. In overeenstemming met de bedoeling van de "ruling" van de Veiligheidsraad van 23 Maart 1949 nopens de "voorgestelde Ronde Tafel Conferentie te Den Haag met het doel de onderhandelingen, voorzien in de resolutie van 28 Januari 1949, zo spoedig mogelijk te doen plaats vinden", is de Nederlandse regering volledig bereid om alles in het werk te stellen om deze conferentie te doen plaats vinden onmiddellijk na terugkeer van de republikeinse regering naar Djokjakarta. Op deze conferentie zullen besprekingen gehouden worden over de wijze, waarop de onvoorwaardelijke overdracht van werkelijke en volledige souvereiniteit aan de V.S.I. in overeenstemming met de "Renville"-beginselen, zal kunnen worden bespoedigd.

7. In het licht van de noodzakelijke samenwerking tot het herstel van vrede en de handhaving van rust en orde, gaat de Nederlandse regering ermee accoord, dat in alle gebieden buiten de residentie Djokjakarta, waar de bestuurs-, politie- en andere ambtenaren van de Indonesische regering thans hun functie niet uitoefenen, de republikeinse bestuurs-, politie- en andere ambtenaren in functie zullen blijven daar, waar zij deze nog steeds uitoefenen. Het is wel te verstaan, dat de Nederlandse autoriteiten aan de republikeinse regering de faciliteiten zullen verlenen welke redelijkerwijs door laatstgenoemde regering kunnen worden verlangd, ten behoeve van het in verbinding en overleg treden met alle personen in Indonesië, met inbegrip van diegenen, die in bestuurs- of militaire dienst van de republiek staan, en dat de partijen onder auspiciën van de U.N.C.I. de technische bijzonderheden zullen uitwerken."

26. DREES OVER DE RONDE-TAFELCONFERENTIE.

Onder leiding van minister-president Dr. W. Drees kwam de R.T.C. bijeen.
Hij schreef in zijn memoires:

"Op 23 augustus 1949, na vier jaren van conflict, kwam in Den Haag in de Ridderzaal, onder mijn voorzitterschap, eindelijk de Ronde-Tafelconferentie bijeen, een conferentie van vertegenwoordigers van Nederland, de Republiek en het Bijzonder Federaal Overleg, BFO, zoals we toen zeiden. Voorzitter van de Nederlandse delegatie was Van Maarseveen, van de Republikeinse Mohamed Hatta, van de BFO sultan Hamid van Pontianak. Ook de commissie van de Verenigde Naties, met een Engelse verkorting de Unci genoemd, was aanwezig en deed nu en dan bemiddelingsvoorstellen. De conferentie heeft 2½ maand geduurd. Velen waren ongeduldig geworden, vooral in Indonesië. In de slotvergadering op 2 november merkte ik op, dat er toch geen reden was tot verwondering of klacht. Het ging om de afwikkeling van een toestand, die het gevolg was van een geschiedenis van eeuwen en rekening moest worden gehouden met velerlei, vaak tegenstrijdige, belangen en inzichten. Die slotvergadering kwam overigens slechts bijeen om resultaten te bevestigen, die in vele besprekingen in subcommissies en in de centrale commissie waren bereikt. Helaas zijn die resultaten in de loop van zeven, acht jaar, teniet gedaan. Zij zijn echter een tijd lang van grote betekenis geweest en men moet de hoofdtrekken ervan kennen, wil men het verdere verloop van de Indonesische kwestie begrijpen. Zij vormden de afsluiting van een ontwikkeling, die zich in de loop der jaren had afgetekend.

Nu de Republiek en de federalisten het eens waren geworden over gezamenlijke vorming van een federatieve staat, lag het in de lijn van die ontwikkeling, dat Nederland aan hén overliet het vaststellen van de grondwet voor de Verenigde Staten van Indonesië, waaraan het de soevereiniteit overdroeg en dat het geen bijzondere bevoegdheden meer bedong voor een Hoge Vertegenwoordiger der Kroon. Wél werd, om het bijzondere karakter der verhouding te onderstrepen, van weerszijden in het partnerland een Hoge Commissaris aangewezen met de rang van ambassadeur. Het stond verder vast, dat de te vormen Unie iets wezenlijk anders zou zijn dan een koninkrijk. Toch was dit een moeilijk punt. Dat de republikeinen behoefte zouden voelen aan een Unie mocht niet worden ondersteld. Ter wille van de aanvaardbaarheid der regeling in Nederland wilden zij wel in een Unie berusten, maar veel meer dan een afspraak om samen te werken mocht het niet zijn."

27. HET CHARTER VAN DE SOUVEREINITEITSOVERDRACHT.

Op de van 23 augustus tot 2 november 1949 in de Ridderzaal te Den Haag gehouden Ronde Tafel Conferentie werden partijen het eens over de soevereiniteitsoverdracht.

De tekst van het op 27 december in het Paleis op de Dam te Amsterdam ondertekende charter luidde:

„Artikel 1

1. Het Koninkrijk der Nederlanden draagt de volledige soevereiniteit over Indonesië onvoorwaardelijk en onherroepelijk over aan de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië en erkent deze mitsdien als een onafhankelijke en soevereine Staat.
2. De Republiek der Verenigde Staten van Indonesië aanvaardt deze soevereiniteit op de voet van de bepalingen van haar Constitutie, welke in ontwerp ter kennis is gebracht van het Koninkrijk der Nederlanden.
3. De overdracht van de soevereiniteit zal plaats hebben uiterlijk 30 December 1949.

Artikel 2

Ten aanzien van de residentie Nieuw-Guinea is overeengekomen:

- a. gezien het feit, dat het nog niet mogelijk is gebleken de standpunten van partijen nopens Nieuw-Guinea overeen te brengen, waardoor deze in geschil blijven,
 - b. gezien de wenselijkheid om de Ronde Tafel Conferentie met goed resultaat te beëindigen op 2 November 1949,
 - c. gezien de belangrijke factoren, die in ogenschouw moeten worden genomen bij de oplossing van het vraagstuk Nieuw-Guinea,
 - d. gezien het beperkte onderzoek, dat kon worden ingesteld en voltooid ten aanzien van de problemen, die samenhangen met het vraagstuk Nieuw-Guinea,
 - e. gezien de moeilijke taak, waarvoor de deelgenoten in de Unie zich al dadelijk zullen zien gesteld en
 - f. gezien de beslotenheid van partijen tot handhaving van het beginsel om door vrede-lievende en redelijke middelen alle geschillen op te lossen, die later mochten blijken te bestaan of te rijzen,
- dat de status quo van de residentie Nieuw-Guinea zal worden gehandhaafd met de bepaling, dat binnen een jaar na de datum van overdracht van de soevereiniteit aan de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië het vraagstuk van de staatkundige status van Nieuw-Guinea zal worden bepaald door onderhandelingen tussen de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië en het Koninkrijk der Nederlanden."

III. LITERATUUR

Bij het opstellen van de omschrijving is o.m. gebruik gemaakt van:

- De goed gedocumenteerde artikelen van Paul van 't Veer in het verzamelwerk: A.F. Manning e.a., *Onze jaren 45-70*, Amsterdam, 1972, 7 dln., getiteld: *Indonesia Merdeka*, p.335-342; *Van aarzeling naar actie en omgekeerd*, p.776-781; *Tabéh Insulinde*, p.1059-1063. C'noemd verzamelwerk heeft op de pagina's 286, 350 en 798 een beredeneerde bibliografie die op dit onderwerp betrekking heeft.
- Van de auteur Paul van 't Veer is ook het populair geschreven boekje over *Soekarno*, Den Haag, 1964 (serie *Kopstukken uit de twintigste eeuw*).
- Hans Jacobs, Jan Roelands, *Indisch ABC, een documentaire over historie en samenleving van Nederland-Indië-Indonesië, gebaseerd op Vara-tv-uitzendingen onder de gelijknamige titel*, Amsterdam, 1970. Hieruit de pagina's 145-236: hoofdstuk 5: *Het Rijk Overzee, poging tot herstel*; hoofdstuk 6: *Het Rijk Overzee in vlammen*; hoofdstuk 7: *Het Rijk Overzee is uit*. De tekst leest gemakkelijk en is goed geïllustreerd met o.m. eigentijdse documenten.
- Dat geldt eveneens voor: Michel van der Plas, *Mooie vrede, een documentaire over Nederland in de jaren 1945-1950*, Utrecht, 1966, pagina 161-204: hoofdstuk 5: *Ik spreek nou maar van Nederlandsch Oost-Indieonesië*.
- In een honderd pagina's geeft A. Alberts in de eerste drie hoofdstukken van zijn boekje *Het einde van een verhouding, Indonesië en Nederland tussen 1945 en 1963*, Alphen aan den Rijn, 1968 een helder overzichtelijk verhaal van het conflict tussen Nederland en Indonesië.
- Ook het hoofdstuk *Actie en reactie* uit het artikel van L.E.L. Sluimers, *Enige facetten der Indonesische Revolutie*, in de bundel: B.V.A. Röling (red.), *Opstand en revolutie*, Assen, 1965, p.160-175, geeft op overzichtelijke wijze veel informatie.
- Beschouwender van aard dan het vorige artikel is dat van J.H.A. Logemann, *De Indonesische Revolutie*, in de bundel: I. Schöffer (red.), *Zeven revoluties*, Amsterdam, z.j., p.127-144, met een lijstje met "facta en data". Professor Logemann was minister van Overzeese Gebiedsdelen in het kabinet Schermerhorn.
- Véél uitvoeriger en gedetailleerder zijn de boeken van C. Smits: *De Indonesische quaestie*, Leiden, 1952 en: *De liquidatie van een imperium: Nederland en Indonesië 1945-1962*, Amsterdam, 1962.
- De Amerikaan George Mac Turnan Kahin heeft in zijn *Nationalism and Revolution in Indonesia*, Ithaca (N.Y.), 1959 (4e dr.) het conflict tussen Nederland en Indonesië van Indonesische zijde benaderd.
- Historisch materiaal over het onderwerp is ook te vinden in: J.M. Pluvier, *De Indonesische revolutie*, Haarlem, 1970 (serie *Spoorzoekers*).
Voorts in gedenkschriften als:
 - H.J. van Mook, *Indonesië, Nederland en de wereld*, Amsterdam, 1949.
 - *Het dagboek van Schermerhorn*, uitgegeven door C. Smit, Utrecht, 1970.De twee delen tellen samen met bijlagen, register en lijst van geraadpleegde literatuur meer dan 900 pagina's en handelen over de periode van 20 september 1946 tot 7 oktober 1947.
- W. Drees, *Zestig jaar levenservaring*, Amsterdam, 1962.

- Dirk U. Stikker, *Memoires*, Rotterdam, 1966. Stikker was minister van Buitenlandse Zaken van 1948-1952.
- Tenslotte: (dat bij de samenstelling van de omschrijving overigens niet gebruikt is) "een getuigenis van een puur Indonesisch engagement voor de nationale zaak" nl. het vierentachtig bladzijden tellende boekje:
R.T. Djajadiningrat. *Herinneringen van een vrijheidsstrijdster*, Den Haag, 1974. Het is — zoals uit de titel opgemaakt kan worden — een egodocument.

DE KOUDE OORLOG

APRIL 1945 - OKTOBER 1964

INHOUD:

I.	Omschrijving	668
II.	Historisch materiaal	672
III.	Literatuur	706

I. OMSCHRIJVING

1. INLEIDING

De Koude Oorlog is geplaatst tussen de twee hiervoor genoemde data om de twee belangrijkste aan elkaar tegengestelde interpretaties* tot hun recht te laten komen. Dat zowel begin- als einddatum samenvalt met de wisseling van personen — de dood van Roosevelt en de val van Chroestsjov — houdt verband met de daaraan toegekende verandering in de buitenlandse politiek.

De aandacht zal worden gevraagd voor drie gebieden waar de tegenstellingen openlijk zichtbaar zijn geworden:

- Europa, met in het bijzonder Duitsland;
- Azië, waarbij afzonderlijk aandacht zal worden besteed aan Zuidoost-Azië;
- het Midden-Oosten.

Met uitzondering van Zuidoost-Azië grenzen genoemde gebieden direct aan de Sovjet-Unie. Azië en het Midden-Oosten zijn bovendien gebieden waar de dekolonisatie een belangrijke rol speelde.

2. UITWERKING

Begin 1945 was er in de Verenigde Staten een groeiend onbehagen ten opzichte van de buitenlandse politiek van president Roosevelt. Men meende dat een duidelijk beleid ten aanzien van de Sovjet-Unie ontbrak.

Na de dood van Roosevelt kwam dat onbehagen tot uitdrukking in de door zijn opvolger Truman gevoerde buitenlandse politiek. De Jalta-overeenkomsten (febr. 1945) werden door hem en zijn adviseurs uitgelegd als een groot succes voor Stalin. Zij vormden naar hun mening een bedreiging voor de westelijke wereld.

Op de conferentie van Potsdam (juli 1945) verklaarde Truman dat naar zijn mening de Oosteuropese staten niet tot een invloedssfeer van welk land dan ook gerekend konden worden. Truman en Churchill markeerden scherp de verschillen tussen het communistische en het niet-communistische deel van de wereld. Het communisme, meenden zij, bleef door zijn revolutionaire ideologie een bedreiging voor het niet-communistische deel.

Het jaar 1947 is voor de Koude Oorlog van grote betekenis: de Truman-doctrine, het Marshallplan, de stalinisering van de Oosteuropese landen en de oprichting van de Cominform.

De politieke en militaire afspraken tussen de Westeuropese landen, zoals het Pact van Brussel, dat een eerste stap was naar de NAVO (1949), waren vooral het gevolg van het schokeffect van de gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije in 1948, ook het jaar van de blokkade van Berlijn.

* Zie de aantekening aan het eind van deze omschrijving.

De blokkade van Berlijn maakte duidelijk dat van een gemeenschappelijke politiek jegens Duitsland geen sprake was. Dit was al tot uitdrukking gekomen in een anders gerichte sociaal-economische politiek door de grote mogendheden in hun zones gevoerd en resulteerde in de inpassing van beide delen in de tegenover elkaar staande politieke en militaire blokken. De Bondsrepubliek kwam 20 september 1949 tot stand, de DDR op 7 oktober. De BRD trad op 6 mei 1955 toe tot de in 1949 opgerichte Navo. Het Warschaupact werd 14 mei 1955 een feit.

Rond 1950 waren de internationale verhoudingen in Azië en het Nabije Oosten zo gecompliceerd geworden dat zich gevaarlijke gewapende botsingen voordeden. In Europa was toen een status-quo bereikt. Het jaar 1949 zou bekendheid krijgen doordat Rusland in het bezit kwam van de atoombom. (De nucleaire bewapeningswedloop zou een belangrijke rol spelen in de verhouding tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie.) In hetzelfde jaar werd bovendien de Chinese Volksrepubliek uitgeroepen. In deze jaren wordt de Verenigde Staten door een angstpsychose voor atoombomspionage geteisterd, die zijn hoogtepunt bereikt in de McCarthycampagne tegen on-Amerikaanse activiteiten (1954).

De gedachte aan een wereldwijde communistische samenzwering werd nog versterkt door de Korea-oorlog (1950-1953), de nederlaag van de Fransen bij Dien Bien Phu in 1954, de revolutie in Egypte in 1952 en de toegenomen invloed van de communisten in Indonesië na 1950.

In dit verband moeten het tot stand komen van het Bagdad Pact en de Zoavo gezien worden.

Beide verdragen vormden, met de Navo, een gesloten pactenring rond de communistische wereld in overeenstemming met de containmentpolitiek. Een dergelijke alliantiepolitiek kon slechts slagen als aan twee voorwaarden werd voldaan:

- stabiliteit van de politieke regimes in de afzonderlijke lidstaten en
 - goede betrekkingen tussen de lidstaten onderling.
- Geen van beide voorwaarden ging in vervulling.

De dood van Stalin (1953) en de daarop gevolgde destalinisatie-politiek wekten verwachtingen onder de Oosteuropese volken. De wijze waarop een opstand in Hongarije tegen de stalinisten (1956) door de Sovjetroepen werd onderdrukt maakte duidelijk dat een streven naar onafhankelijkheid door de Sovjet-Unie niet werd geduld.

De in hetzelfde jaar (1956) plaatsvindende Suezcrisis bleek van grote betekenis voor de politieke verhoudingen in het Midden-Oosten. De Frans-Engelse interventie in Egypte en de opmars van Israël door de Sinai werden door de Verenigde Staten niet gesteund, terwijl de Sovjet-Unie dreigde met geweld tussenbeide te komen.

Het gevolg van de crisis was een versterking van de positie van de Sovjet-Unie in het Midden-Oosten, waardoor de containmentpolitiek in dit deel van de wereld werd doorbroken. Goede betrekkingen tussen Egypte en de Sovjet-Unie en tussen Irak en de Sovjet-Unie waren het gevolg.

In de Russische buitenlandse politiek was het tijdperk Chroestsjov aangebroken met een diplomatiek offensief: reizen naar India en Joego-Slavië (1955) verbeterden de relaties

met deze landen; de Bondsrepubliek werd de facto erkend (1955); een regeling met Oostenrijk werd getroffen, een vredesverdrag met Japan gesloten en de Cominform werd opgeheven (1956).

In dezelfde tijd valt de tweede Berlijnscrisis. De Sovjet-Unie lanceerde de twee-staten-theorie. Maar de westelijke geallieerden hielden vast aan het alleenvertegenwoordigingsrecht van de BRD en meenden dat de hereniging van Duitsland door middel van vrije verkiezingen moest geschieden.

Erkenning van de DDR was uitgesloten. Chroestsjov dreigde daarop in november 1957 met een aparte regeling voor Berlijn. In dezelfde maand werd de eerste spoetnik gelanceerd. Na het niet doorgaan van de topconferentie in Parijs (1960), als gevolg van het neerschieten van een Amerikaanse U 2 boven Rusland, was er een matiging in zijn Berlijn-politiek constateerbaar.

Als een poging tot een voorlopige periodisering is het wel mogelijk te zeggen dat de Cubacrisis, de atoombomproefstopovereenkomst (aug. 1963), de verslechtering van de Russisch-Chinese betrekkingen en de val van Chroestsjov de voorwaarde voor een voorzichtige ontspanning tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie hadden geschapen.

Aantekening: Twee interpretaties.

Zowel in orthodoxe als in revisionistische opvattingen in het Westen wordt uitgegaan van een reactie van de grote mogendheden op de politieke situatie rond mei - augustus 1945.

Volgens de orthodoxen werd de Amerikaanse politiek onder druk van de Russische expansiepolitiek in Oost-Europa gewijzigd.

Volgens de revisionisten was de stalinisatie van de Oosteuropese landen het gevolg van een veranderde Amerikaanse politiek.

In de eerste visie — die van de orthodoxen — wordt het begin van de Koude Oorlog in maart 1947: de Truman-doctrine als antwoord op het Russische politieke gedrag in Oost-Europa.

In de tweede visie — die van de revisionisten — wordt het politiek optreden van Truman in april 1945 gezien als een doelbewust breken met de oorlogsalliantie en een agressiever tegemoet treden van de Sovjet-Unie.

De orthodoxen letten op de relatie tussen de Oosteuropese staten, in het bijzonder Polen, en de Sovjet-Unie en de invloed daarvan op de interne ontwikkelingen van die landen.

De revisionisten richtten de aandacht vooral op de samenhang tussen de interne verhoudingen in de Verenigde Staten en de gevoerde buitenlandse politiek.

De orthodoxen kennen aan de Russische buitenlandse politiek een offensief en aan de Amerikaanse buitenlandse politiek een defensief karakter toe.

Volgens de revisionisten reageerden de Russen vanuit een conservatief nationalisme op een offensieve Amerikaanse politiek.

De orthodoxen gaan bij hun beschrijving en analyse uit van vaststaande positieve waarden in de Amerikaanse buitenlandse politiek: de verdediging van de vrijheid, het recht op zelfbeschikking van alle volken en het handhaven van de vrede. Het zijn de anderen die het "boze" vertegenwoordigen.

Deze waarden, die onmiskenbaar in de strijd tegen het fascisme een functie hadden, worden door de revisionisten in de fase van de Koude Oorlog als misleidend bestreden.

De revisionisten ontkennen de vanzelfsprekendheid van de Russische agressie. Zij wijzen op de voorzichtige politiek van de Russen kort na mei 1945 en op de zwakte van de Sovjet-Unie als gevolg van de geweldige verliezen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

De revisionisten zien in de verharding van de Amerikaanse buitenlandse politiek een reactie van conservatieve liberalen op de New-Dealpolitiek van Roosevelt. Deze reactie zou verband hebben gehouden met het willen vergroten van de mogelijkheden van een economische expansie. Die zou noodzakelijk zijn om bij de overschakeling van een oorlogs- naar een vredeconomie een gevreesde depressie te voorkomen. De enorme economische potentie van de Verenigde Staten zou de Amerikanen tot voorstanders van een mondiale vrijhandelspolitiek hebben gemaakt. Zij keerden zich tegen handelsblokken en tariefmuren, die voor de Amerikaanse export een belemmering zouden vormen en zij meenden dat het gebruiken van de gigantische Amerikaanse economische en financiële macht, op basis van vrijhandel, de voorwaarde voor een duurzame vrede zou scheppen. Daarom zou Truman van stonde af aan geweigerd hebben afspraken over invloedsferen te erkennen

II. HISTORISCH MATERIAAL.

Ter verduidelijking en aanvulling van de omschrijving volgt hierachter enig historisch materiaal dat afkomstig is uit:

1. De overeenkomsten van Jalta: George F. Scheer, Oscar Theodore Barck Jr. (ed.), *America in the World, Twentieth Century History in Documents*, Cleveland/New York, 1961, p.352; Robert E. Sherwood, *De Wereldmacht van het Witte Huis. De geheime documenten van Harry Hopkins*, Den Haag, z.j., 2e band, p.300.
2. Truman te Potsdam: Harry S. Truman, *Memoires. 1945. Het jaar der beslissingen*, Amsterdam/Brussel, 1955, p.299, 342 e.v.
3. De Trumandoctrine: Richard Hofstadter (ed.), *Great Issues in American History*, New York, 1958, vol. II, p.411 e.v.
4. Het Marshallplan: *K.H.A.* (= *Keesings Historisch Archief*), no. 834, Archief van 8-14 juni 1947, p.7191.
5. De containmentpolitiek: Richard Hofstadter (ed.), a.w. p. 420 e.v.
6. De Cominform opgericht: *K.H.A.*, no. 851, Archief van 5-11 oktober 1947, p. 7333.
7. De politieke ontwikkeling in Tsjecho-Slowakije in 1948: *K.H.A.*, no. 871, Archief van 22-28 februari 1948, p.7498; *K.H.A.*, no. 871, Archief van 29 februari - 6 maart 1948, p.7508; *Die Weltwoche*, 27 februari 1948.
8. De blokkade van Berlijn: *K.H.A.*, no. 889, Archief van 27 juni-3 juli 1948, p.7655; *K.H.A.*, no. 934, Archief van 8-14 mei 1949, p.8103; *Groene Amsterdammer*, 10 juli 1948.
9. De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO): *K.H.A.*, no. 927, Archief van 20-26 maart 1949, p.8027; A.J.P. Taylor (ed.), *History of the 20th century*, Bristol, 1969, p.2150.
10. Een visie op Europa: *Groene Amsterdammer*, 26 februari 1949.
11. China in 1949: *Groene Amsterdammer*, 22 oktober 1949.
12. De campagne van senator McCarthy, *Die Weltwoche*, 6 april 1950.
13. De oorlog in Korea: David Low, *Low visibility, a cartoon history 1945-1953*, London, 1953, p.109; A.J.P. Taylor (ed.), a.w., p. 2220.
14. Het Warschaupact: *K.H.A.*, no. 1248, Archief van 16-22 mei 1955, p.11906 e.v.
15. Het Oostenrijkse staatsverdrag: *K.H.A.*, no. 1250, Archief van 30 mei-5 juni 1955, p.11930 e.v.
16. Het pact van Bagdad: *K.H.A.*, no. 1298, Archief van 30 april-6 mei 1956, p. 12515 e.v.
17. Het begin van de destalinisering: *Krushchev remembers*, with an introduction, commentary and notes by Edward Crankshaw, London, 1971, p.543/4, 549, 559/60.
18. De Hongaarse opstand: Ivor Brown (ed.), *The bedside Guardian, a selection from the Manchester Guardian, 1956-1957*, London, 1957, p.141; A.J.P. Taylor (ed.), a.w. p.274.
19. De eerste kunstmaan: *The Observer*, 13 oktober 1957.
20. De tweede crisis om Berlijn: *K.H.A.*, no. 1430, Archief van 17 tot 23 november 1958, p.14478; *Vrij Nederland*, 29 november 1958.
21. De Cubacrisis: *Daily Mail*, 27 september 1962; Robert F. Kennedy, *De dertien dagen*, Baarn, 1969, p. 174 e.v.
22. De atoomproefstopovereenkomst: *Punch*, 31 juli 1963.

1. DE OVEREENKOMSTEN VAN JALTA.

In februari 1945 kwamen Roosevelt, Stalin en Churchill te Jalta op de Krim bijeen. Zij spraken er over de stichting en de organisatie van de Verenigde Naties, over wat er met Duitsland zou moeten gebeuren na de capitulatie, over Polen, over de oorlog in Azië.

In het (officiële) slotcommuniqué werden de volgende regels aan de bevrijde Europese landen gewijd:

"II. Verklaring over bevrijd Europa. De Eerste Minister van de U.S.S.R., de Eerste Minister van het Verenigd Koninkrijk en de President van de Verenigde Staten van Amerika . . . verklaren gezamenlijk, overeengekomen te zijn dat gedurende de periode van onstabieleit in bevrijd Europa de politiek van hun regeringen er op gericht zal zijn de volken die van de overheersing door nazi-Duitsland verlost zijn en de volken van de vroegere Asmogendheden op democratische wijze hun dringende politieke en economische problemen te helpen oplossen . . ."

Uit de geheime documenten van Harry Hopkins, de rechterhand van President Roosevelt, tekende de Amerikaanse journalist Robert Sherwood op:

"Het slotcommuniqué sprak voor zichzelf. Het was opgesteld in de geest van het Atlantisch Handvest . . .

Op de voorlaatste zitting der conferentie diende Molotov nog een amendement op het slotcommuniqué in, luidende:

"En in verband hiermede zal steun worden gegeven aan de politieke leiders van die landen, die een actieve rol in de strijd tegen de Duitsers hebben gespeeld."

Stalin wees er op, met een spoor van minachting, dat Churchill niet bang behoefde te zijn, dat dit amendement speciaal op Griekenland betrekking zou hebben.

Des avonds maakte Stettinius bekend, dat de Verenigde Staten dit amendement niet konden aanvaarden, daar dit te veel een inmenging in de binnenlandse politiek van andere landen zou betekenen. Eden sloot zich hier geheel bij aan en het amendement werd verworpen . . ."

2. TRUMAN TE POTSDAM.

In juli 1945 — enkele maanden na Jalta — kwamen Truman, Stalin en Churchill (die halverwege de conferentie door Attlee vervangen werd) te Potsdam in het verslagen Duitsland bijeen.

Aan het begin van de conferentie las Truman de volgende verklaring voor:

"In de verklaring van Jalta over het bevrijde Europa, op 11 februari 1945 getekend, hebben de drie regeringen zekere verplichtingen op zich genomen ten aanzien van de bevrijde volken van Europa en de volken van de vroegere satellietstaten van de As. Sedert de conferentie van Jalta is aan de verplichtingen, in deze verklaring genoemd, geen uitvoering gegeven. De regering der Verenigde Staten is van mening dat als deze verplichtingen ook verder niet worden nagekomen, dit door de gehele wereld als een bewijs van gebrek aan eenheid tussen de drie grote mogendheden zal worden opgevat en het vertrouwen in de ernst van de bedoelingen welke zij zeggen te hebben zal ondermijnen.

De regering van de Verenigde Staten stelt daarom voor dat deze vergadering haar goedkeuring hecht aan de volgende stappen voor de nakoming van de verplichtingen voortvloeiende uit de verklaring:

1. De drie geallieerde regeringen moeten de noodzakelijkheid erkennen de huidige regeringen van Roemenië en Bulgarije onmiddellijk te hervormen in overeenstemming met . . . de Verklaring van Jalta over het bevrijde Europa;
2. onverwijld dienen besprekingen te beginnen over de maatregelen welke eventueel nodig zijn voor de reorganisatie van deze regeringen in deze zin dat er vertegenwoordigers van alle voornaamste democratische elementen in worden opgenomen. Met deze landen zullen vredesverdragen worden gesloten en zij zullen diplomatiek worden erkend zodra deze reorganisatie heeft plaatsgevonden;
3. de drie regeringen moeten in overeenstemming met . . . de Verklaring over het bevrijde Europa nagaan hoe zij welke voorlopige regeringen ook het beste kunnen helpen vrije en onbelemmerde verkiezingen te houden. Deze hulp is onmiddellijk gewenst in het geval van Griekenland en zal te zijner tijd ongetwijfeld in Roemenië en in Bulgarije en misschien nog in andere landen nodig zijn."

Over de achtste bijeenkomst tijdens de conferentie schreef Truman in zijn memoires:

"Op de achtste zitting van de regeringsleiders, op 24 juli, hielden wij ons opnieuw bezig met de vredesverdragen en voorlopige regelingen met Italië en de andere satellietstaten. Ik had mij bereid verklaard de oostelijke satellieten op te nemen in een herzien concept van mijn oorspronkelijk voorstel, en deze nieuwe versie werd ons thans door minister Byrnes voorgelegd.

Nu ontwikkelde zich het meest verbitterde debat van de conferentie. Het ging erom dat Stalin ons de marionettenregeringen, welke hij had ingesteld in de satellietstaten die zijn legers onder de voet hadden gelopen, wilde doen erkennen.

Stalin meende, dat er geheel ten onrechte onderscheid werd gemaakt tussen Italië en de andere satellietstaten, alsof Roemenië, Bulgarije, Hongarije en Finland door lepra besmet waren. In dit onderscheid zag hij het gevaar dat getracht zou worden de Sowjet-Unie een slechte naam te bezorgen, en hij vroeg in hoeverre de Italiaanse regering democratischer of verantwoordelijker was dan de regeringen van de andere landen. Er waren ook in Italië geen democratische verkiezingen gehouden, zei hij.

Ik antwoordde Stalin dat iedereen vrije toegang tot Italië had — de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, de Sowjet-Unie en andere naties — maar dat wij niet naar Roemenië, Bulgarije en Hongarije mochten en ook geen inlichtingen over hen konden krijgen. Indien Roemenië, Bulgarije en Hongarije een zodanige regeringsvorm kregen dat wij er vrije toegang hadden, zouden wij hen erkennen, maar niet eerder, verklaarde ik. Ik zei de reorganisatie van de andere satellietregeringen op democratische grondslag te vragen, zoals in Jalta was overeengekomen.

Stalin had bezwaar tegen de woorden 'verantwoordelijke en democratische regeringen' in het concept, en eiste dat ze zouden worden geschrapt omdat ze deze landen in diskrediet brachten. Ik wees erop dat het zo moest worden gesteld om duidelijk te maken dat ze alleen op onze steun voor hun lidmaatschap van de Verenigde Naties konden rekenen als ze democratische regeringen hadden. Stalin zei dat het hier niet om fascistische regeringen ging. Er was een veel minder democratische regering in Argentinië, dat nochtans in de Verenigde Naties was toegelaten.

Churchill zei een goed woordje voor Italië te willen doen. Hij had grote sympathie voor Italië omdat daar geen censuur bestond, de vrijheid zeer was toegenomen en in het noorden nu democratische verkiezingen zouden worden gehouden. Hij zag niet in waarom de Grote Drie niet met Italië over vrede zouden onderhandelen. Van Roemenië en vooral van Bulgarije wisten de Britten niets. Hun missie in Boekarest werd zo aan banden gelegd dat het wel internering leek.

Stalin onderbrak hem met de vraag hoe Churchill ertoe kwam feiten te noemen die niet geverifieerd waren.

Churchill antwoordde dat hij door zijn vertegenwoordigers ter plaatse was ingelicht. Stalin zou vreemd opkijken, zei hij, van de lange lijst moeilijkheden die de Britse missie daar had ondervonden. Er was een ijzeren hek om hen neergelaten.

"Sprookjes!" riep Stalin uit. Churchill antwoordde dat staatslieden elkaars verklaringen gerust sprookjes mochten noemen als zij daar zin in hadden. Hij had het volste vertrouwen in zijn vertegenwoordigers in Boekarest, zei hij, en de toestand in de Britse missie daar had hem zeer verontrust.

Ik verklaarde dat, wat de Verenigde Staten betreft, de vele moeilijkheden waarop onze missies in Roemenië en Bulgarije waren gestuit, ons met grote zorg vervulden.

De woordenwisseling werd op scherpe toon en geruime tijd voortgezet, en ik opperde dat de kwestie opnieuw naar de ministers van Buitenlandse Zaken zou worden verwezen om in een nieuw concept te worden verwerkt . . . "

3. DE TRUMANDOCRINE.

Op 12 maart 1947 sprak president Truman het Amerikaans Congres toe.
Hieronder volgt een deel van zijn rede:

"De ernst van de toestand waarin de wereld op het ogenblik verkeert, maakt mijn verschijning in een gemeenschappelijke zitting van het Congres noodzakelijk . . ."

De Verenigde Staten heeft van de Griekse regering een dringend verzoek om financiële en economische hulp ontvangen . . .

Het bestaan van de Griekse staat wordt momenteel bedreigd door terroristische activiteiten van enige duizenden gewapende mannen, die door communisten worden aangevoerd . . . en die met name in de noordelijke streken van het land opereren. De Griekse regering is niet in staat de situatie het hoofd te bieden. Het Griekse leger is klein en slecht bewapend. Het heeft voorraden en wapens nodig om het gezag van de regering overal in het land te kunnen herstellen . . .

We hebben overwogen of de Verenigde Naties hier hulp zou kunnen bieden. Maar de toestand is zo ernstig, dat onmiddellijk optreden noodzakelijk is en de Verenigde Naties noch de aan haar verwante organisaties zijn in staat de hulp te verlenen die nodig is . . .

Ook Griekenlands buurland Turkije vraagt onze aandacht.

Het is duidelijk dat de toekomst van Turkije als onafhankelijke en economisch gezonde staat voor de vrijheidslievende volken in de wereld net zo belangrijk is als de toekomst van Griekenland . . .

Sinds de oorlog heeft Turkije Groot-Brittannië en de Verenigde Staten om financiële steun gevraagd . . . Nu heeft de Britse regering ons laten weten dat zij vanwege haar eigen problemen Turkije niet langer financieel of economisch helpen kan . . .

Uitbreiding van hulp en steun aan Griekenland en Turkije kan allerlei gevolgen hebben. Ik realiseer mij dat terdege en daarom ben ik hier gekomen om ze met u te bespreken.

Een van de voornaamste doelen van de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten is om voor ons en voor andere volken voorwaarden in het leven te roepen waardoor een vrij leven, zonder dwang, mogelijk is . . . Om deze vreedzame ontwikkeling te garanderen heeft de Verenigde Staten een leidend aandeel in de stichting van de Verenigde Naties gehad. Het doel van de Verenigde Naties is vrijheid en onafhankelijkheid van al haar leden te waarborgen. Wij zullen onze idealen echter alleen kunnen bereiken als we bereid zijn vrije volken te helpen hun eigen instellingen en nationale onschendbaarheid te handhaven tegen agressieve bewegingen die hun een totalitair systeem willen opdringen . . .

De laatste tijd hebben sommige volken tegen hun wil een totalitair bewind gekregen. De regering van de Verenigde Staten heeft herhaaldelijk geprotesteerd tegen de dwang en intimidatie in Polen, Roemenië en Boelgarije. Zij ziet deze dwang en intimidatie als een inbreuk op de overeenkomsten van Jalta . . .

Ik geloof dat de politiek van de Verenigde Staten er op gericht moet zijn om steun te verlenen aan vrije volken, die zich verzetten tegen pogingen om hen te onderwerpen door gewapende minderheden of door druk van buiten af . . .

De wereld is niet statisch en de status quo is niet heilig, maar wij dulden geen inbreuk op de status quo, met schending van het Handvest der Verenigde Naties, door methoden van dwang of door middel van politieke infiltratie. Door vrije en onafhankelijke landen te helpen bij de handhaving van hun vrijheid wil de Verenigde Staten de beginselen van het Handvest der Verenigde Naties gestalte geven . . .

Daarom vraag ik het Congres machtiging om Griekenland en Turkije hulp te verlenen en wel voor een bedrag van \$ 400.000.000, voor het tijdvak dat op 30 juni 1948 eindigt . . . en op hun verzoek Griekenland en Turkije Amerikaanse burgers en militairen te sturen om bij de wederopbouw te helpen en om op het gebruik van de verleende financiële en materiële hulp toe te zien. Ik verzoek u ook machtiging te verlenen voor de opleiding en training van daartoe uitgekozen Grieks en Turks personeel . . .

De Verenigde Staten droegen \$ 341.000.000.000 bij aan de overwinning in de Tweede Wereldoorlog. Dat was een investering voor vrijheid en vrede in de wereld.

De bijdrage die ik u thans voor Griekenland en Turkije vraag bedraagt iets meer dan een tiende van één procent van de zo juist genoemde geldbelegging. Met ons gezond verstand kunnen wij deze investering veilig stellen . . .

We brengen de wereldvrede en de voorspoed in ons eigen land in gevaar als wij in ons leiderschap falen.

Door de loop der gebeurtenissen hebben wij een grote verantwoordelijkheid te dragen gekregen.

Ik vertrouw dat het Congres deze verantwoordelijkheid openhartig tegemoet treedt."

4. HET MARSHALLPLAN.

2 juni 1947 hield Marshall een toespraak:

"George Marshall, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, heeft... in de Harvarduniversiteit te Cambridge in Massachusetts een toespraak gehouden, waarin hij een beroep deed op de Europese landen om zich te verenigen tot het beramen van hun economische redding. Hij waarschuwde, dat de Verenigde Staten niet veel meer kunnen doen, voordat althans een aantal Europese landen het over een gemeenschappelijk program eens geworden is.

"Het zou voor de Amerikaanse regering niet passend en niet effectief zijn, te beginnen aan het eenzijdig opstellen van een program om Europa weer op zijn benen te zetten", aldus Marshall, "Dat is de zaak van de Europeanen. De rol van Amerika behoort te bestaan in het verlenen van vriendschappelijke hulp. Het moet een gemeenschappelijk program zijn, door een aantal, zo niet alle, Europese staten overeengekomen. Europa zal de komende drie à vier jaren nog hulp van buitenaf nodig hebben. Het is logisch, dat de Verenigde Staten doen wat zij kunnen ter bespoediging van de terugkeer van de economische gezondheid in de wereld, zonder welke er geen politieke stabiliteit kan zijn noch gewaarborgde vrede. Onze politiek, aldus Marshall, is tegen geen enkel land of stelsel gericht, doch tegen de honger, de armoede, de wanhoop en de chaos. De hulp, welke de Amerikaanse regering eventueel zal verlenen, moet niet alleen een lapmiddel, doch een geneesmiddel zijn. Alle regeringen, die willen medewerken aan de taak van het herstel, zullen de volle medewerking van de Amerikaanse regering ondervinden. De regeringen echter, die pogen het herstel van andere landen tegen te werken, kunnen van ons geen hulp verwachten. Regeringen, politieke partijen of groepen, die proberen de ellende der mensen te doen voortduren om daarvan in politiek opzicht of anderszins te profiteren, zullen de tegenkanting van de Verenigde Staten ondervinden."

In diplomatieke kringen te Washington gaf men te kennen, dat Marshalls rede moet worden beschouwd als het aanvaarden van een plan tot hulpverlening aan Europa op continentale in plaats van op individuele basis. Men discussieert over de mogelijkheid van een Europese economische conferentie. De door Marshall geschetste voorstellen worden geïnterpreteerd als een constructieve toepassing van de "Truman Doctrine". Men meent, dat de Verenigde Staten er naar streven een economische ineenstorting van Europa en de onvermijdelijke nasleep van communistisch karakter af te wenden door het tot stand komen van een gemeenschappelijke economie in Europa te bevorderen."

5. DE CONTAINMENTPOLITIEK.

In juli 1947 publiceerde George F. Kennan, adviseur aan de Amerikaanse ambassade in Moskou, in het tijdschrift *Foreign Affairs* een artikel getiteld *The Sources of Soviet Conduct*. Uit dit artikel volgen hieronder enkele fragmenten:

"...Dit houdt in dat we nog lang moeilijkheden met de Russen zullen hebben. Wat niet wil zeggen dat ze koste wat het kost van plan zijn binnen een bepaalde termijn onze maatschappelijke orde omver te werpen. De theorie van de onafwendbare ondergang van het kapitalisme heeft het voordeel dat het voor hen niet nodig is haast te maken ...

Daardoor is het tegelijkertijd zowel eenvoudiger als moeilijker om een standpunt te bepalen tegenover de diplomatie van de Sovjet-Unie dan tegenover die van agressieve leiders zoals Napoleon en Hitler waren. Aan de ene kant reageert de Russische diplomatie bij tegenstand gevoeliger en is sneller bereid op afzonderlijke punten ... toe te geven wanneer ze constateert dat het verzet te sterk is ... Aan de andere kant wordt ze door een enkel succes van de tegenspeler niet zo gemakkelijk van de kook gebracht. Omdat de voornaamste kenmerken van die diplomatie geduld en vasthoudendheid zijn, kan er geen effectief tegenspel geleverd worden door middel van een actie die het gevolg is van een ingeving ... maar slechts door middel van een goed doordachte en wel overwogen politiek die op een lange periode is afgestemd ...

Het is duidelijk dat het voornaamste doel van de politiek op lange termijn van de Verenigde Staten tegenover de Sovjet-Unie een politiek moet zijn van geduldige, waakzame vastberadenheid om het Russische verlangen naar uitbreiding in te dammen. Daarbij dient men goed te beseffen dat bij zo'n politiek dreigementen, opschepperijen en dergelijke beter achterwege kunnen blijven. Het Kremlin past zich soepel bij de realiteit aan, maar is ten opzichte van prestigekwesies niet ongevoelig ...

De Verenigde Staten kan in de naaste toekomst niet verwachten met de Sovjet-Unie op voet van politieke vertrouwelijkheid om te zullen gaan.

De Verenigde Staten moet de Sovjet-Unie als een rivaal blijven zien en niet als een partner. Zij moet ervan uitgaan dat de politiek van de Sovjet-Unie niet geïnspireerd wordt door vredelievendheid en het verlangen naar stabiliteit noch door het geloof in de mogelijkheid van een gelukkig ... naast elkaar leven van de socialistische en kapitalistische wereld, maar zij moet veeleer voortdurend trachten de haar tegenwerkende invloeden en krachten afbreuk te doen en te verzwakken.

Daar staat tegenover dat Rusland in vergelijking met de Westelijke wereld nog steeds veruit de zwakste partij is, dat de Russische politiek bijzonder soepel is en dat er zich in de Russische samenleving zwakke plekken kunnen voordoen die een aantasting van haar eigen kracht betekenen. Deze feiten alleen al kunnen het rechtvaardigen dat de Verenigde Staten "a policy of firm containment" gaat voeren die er op gericht is de Russen overal met onverzettelijkheid tegemoet te treden daar waar zij aanstalten maken om de belangen van een naar vrede en rust hunkerende wereld aan te tasten ..."

6. DE COMINFORM OPGERICHT.

In september 1947 kwamen in Warschau vertegenwoordigers bijeen van de communistische partijen van negen landen, te weten uit: de Sovjet-Unie, Joegoslavië, Bulgarije, Roemenië, Hongarije, Polen, Tsjecho-Slowakije, Frankrijk en Italië. Zij kwamen er tot de conclusie dat zij zich eensgezind moesten verzetten tegen de plannen van de imperialistische agressie op elk gebied: politiek, economisch en ideologisch. Daarom wilden zij waar nodig hun activiteiten coördineren en ervaringen uitwisselen, waartoe zij besloten een internationaal communistisch informatiebureau op te richten.

In hun gemeenschappelijke verklaring stond o.m. het volgende:

"Gedurende de oorlog tegen Duitsland en Japan marcheerden de geallieerde landen tezamen en vormden één gemeenschappelijk kamp. Evenwel bestond toen reeds in het geallieerde kamp een verschil van inzicht omtrent de vaststelling van de oorlogsdoel-einden. Wat de Sovjet-Unie en wat de andere democratische landen betrof, behelsden de fundamentele doeleinden van de oorlog: de wederopbouw en de versterking van de democratische regeringen in Europa, de opruiming van het fascisme, de geëigende maatregelen om een nieuwe aanvalsoorlog van de zijde van Duitsland te voorkomen, het tot stand brengen van samenwerking op alle gebieden en voor een lange periode tussen de volkeren van Europa.

De Verenigde Staten van Amerika en daarmee, in overeenstemming Groot-Brittannië, stelden zich echter andere oorlogsdoeleinden: voornamelijk de uitschakeling van hun concurrenten op de wereldmarkt (Duitsland en Japan) en de vestiging van hun eigen overheersing.

Thans staan . . . tegenover elkaar:

Aan de ene kant het imperialistische, anti-democratische kamp, waarvan het wezenlijke doel de wereldheerschappij van het Amerikaanse imperialisme en de vernietiging van de democratie is en aan de andere kant het anti-imperialistische en democratische kamp, welks wezenlijk doel de ondergraving van het imperialisme is, de versterking van de democratie en de liquidatie van de resten van het fascisme.

De strijd tussen deze twee kampen, tussen het imperialistische en het anti-imperialistische kamp, speelt zich af temidden van de voortgezette verscherping van de algemene crisis van het kapitalisme, de verzwakking van de kapitalistische krachten en de versterking van de krachten van het socialisme en de democratie.

Daarom ontwikkelt het imperialistische kamp en zijn drijvende kracht, de Verenigde Staten, een bijzonder agressieve activiteit, zowel op militair en strategisch gebied als op het gebied van economische expansie en van de ideologische strijd. Het plan-Marshall belichaamt slechts het Europese gedeelte van de politiek van expansie die de V.St. uitvoeren in alle delen der wereld. Bij het plan om Europa economisch en politiek te onderwerpen aan het Amerikaanse imperialisme behoren de plannen tot knechting van China, Indonesië en de Zuid-Amerikaanse landen in economisch en politiek opzicht. De V.St. bereiden de aanvallers van gisteren — de kapitalistische magnaten van Duitsland en Japan — opnieuw voor op de rol van werktuig der imperialistische politiek van de V.St. in Europa en Azië.

Onder de vele tactische middelen der imperialisten (als bedreiging met geweld, chantage, politieke en economische pressie, corruptie enz. verborgen achter het masker van liberalisme), speelt het gebruik maken van de politiek van verraad der rechtse socialisten van het soort van Blum in Frankrijk, Attlee en Bevin in Engeland, Schumacher in Duitsland, Renner en Scherf in Oostenrijk, Saragat in Italië enz. een bijzondere rol. Zij pogen de

struikroverspolitiek van het imperialisme onder het masker der democratie en van een socialistische fraseologie te verbergen, terwijl zij in werkelijkheid niets anders zijn dan de getrouwe dienaren der imperialisten, door het zaaien van tweedracht in de rijen der arbeidersklasse en de vergiftiging van haar bewustzijn. Het is niet toevallig, dat de buitenlandse politiek van het Britse imperialisme in de persoon van Bevin zijn meest consequente en toegewijde dienaar heeft gevonden.

Met uitzondering van hen, die in de landen der nieuwe democratie, tezamen met de communisten en de andere progressieve en democratische partijen, het blok vormen, dat de gronslag is van het verzet van deze landen tegen de imperialistische plannen, gemakkelijk de socialisten van het merendeel der andere landen, en vooral de socialisten van Frankrijk en de Engelse Labour-lieden — Ramadier, Blum, Attlee en Bevin — door hun medeplichtigheid de taak van het Amerikaanse kapitaal. Zij maken hun landen tot afhankelijke leengoederen van de Verenigde Staten. Onder die omstandigheden hebben de Communistische Partijen tot belangrijkste plicht, het vaandel van de verdediging van de nationale onafhankelijkheid en van de soevereiniteit van hun eigen land in handen te nemen.

Indien de Communistische partijen sterk blijven staan, indien zij zich gedragen als vastberaden schildwachten van de democratie, de soevereiniteit, de vrijheid en de onafhankelijkheid van hun landen, indien zij de kunst verstaan zich aan het hoofd te stellen van alle beschikbare krachten voor de verdediging van de nationale eer en van de nationale onafhankelijkheid, zal geen der plannen tot knechting van Europa en Azië verwezenlijkt kunnen worden.

Dit is in het huidige uur een van de voornaamste taken van de Communistische Partijen. Het voornaamste gevaar voor de arbeidersklasse bestaat op het ogenblik in de onderschatting van de krachten van het imperialistische kamp.

Zoals in het verleden de Münchenpolitiek de aanvalslust van Hitler heeft aangemoedigd, zo kunnen thans de concessies aan de nieuwe politiek van de V.S. de bezielers daarvan prikkelen om nog onbeschaamder en agressiever te worden. Daarom moeten de Communistische Partijen zich aan het hoofd stellen van het verzet op elk gebied — in de regering, in de politiek en de economie en op het gebied van de ideologie — tegen de imperialistische plannen van overheersing en agressie."

7. DE POLITIEKE ONTWIKKELING IN TSJECHO-SLOWAKIJE IN 1948.

In februari 1948 trad er een nieuw kabinet onder leiding van de communist Gottwald op. Gottwald sprak een in Praag verzamelde menigte toe:

""De reactie", aldus Gottwald . . ."die een beslissende slag tegen onze volksdemocratische orde beraamde, is verslagen en vernietigd." Gottwald zei, dat het voor president Benesj niet gemakkelijk geweest was de voorstellen van het nieuwe kabinet te aanvaarden. "Het duurde enige tijd voordat de president de noodzakelijkheid van deze maatregelen besefte."

De premier zei Benesj dankbaar te zijn dat hij "de wil van het volk had gerespecteerd, zelfs in de zaken die hij persoonlijk moeilijk vond te aanvaarden".

Gottwald riep het volk op de arbeid te hervatten om het twee-jaren-plan te verwezenlijken. "Dit werk zal niet langer door subversieve elementen en saboteurs worden verstoord", aldus Gottwald."

De regeringen van de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk legden een gezamenlijke verklaring over de politieke ontwikkeling in Tsjecho-Slowakije af. De tekst luidde:

"De regeringen van de Verenigde Staten, Frankrijk en Engeland hebben nauwlettend de loop gevolgd der gebeurtenissen, die zo juist in Tsjecho-Slowakije hebben plaatsgevonden en die een schending betekenen der vrijheidsprincipes, waaraan alle democratische landen gehecht zijn. Zij merken op, dat het door middel van een crisis, waartoe kunstmatig en opzettelijk is aangespoord, en door het gebruik van bepaalde methoden, die reeds op andere plaatsen toegepast zijn, mogelijk werd gemaakt dat de vrije werking van de parlementaire instellingen verhinderd werd en dat een vermomde dictatuur van één enkele partij onder de dekmantel van een "regering van nationale unie" tot stand kwam. Zij kunnen slechts hun veroordeling uitspreken over de ontwikkeling der gevolgen, die slechts rampzalig kunnen zijn voor het Tsjecho-Slowaakse volk, dat eenmaal, temidden van zijn leed in de tweede wereldoorlog, zijn gehechtheid aan de zaak van de vrijheid bewees."

De tekening die hieronder staat afgedrukt is uit het Zwitserse blad *Die Weltwoche* van 27 februari 1948.

Das Gespenst im Böhmerwald

8. DE BLOKKADE VAN BERLIJN.

Bericht uit juni 1948:

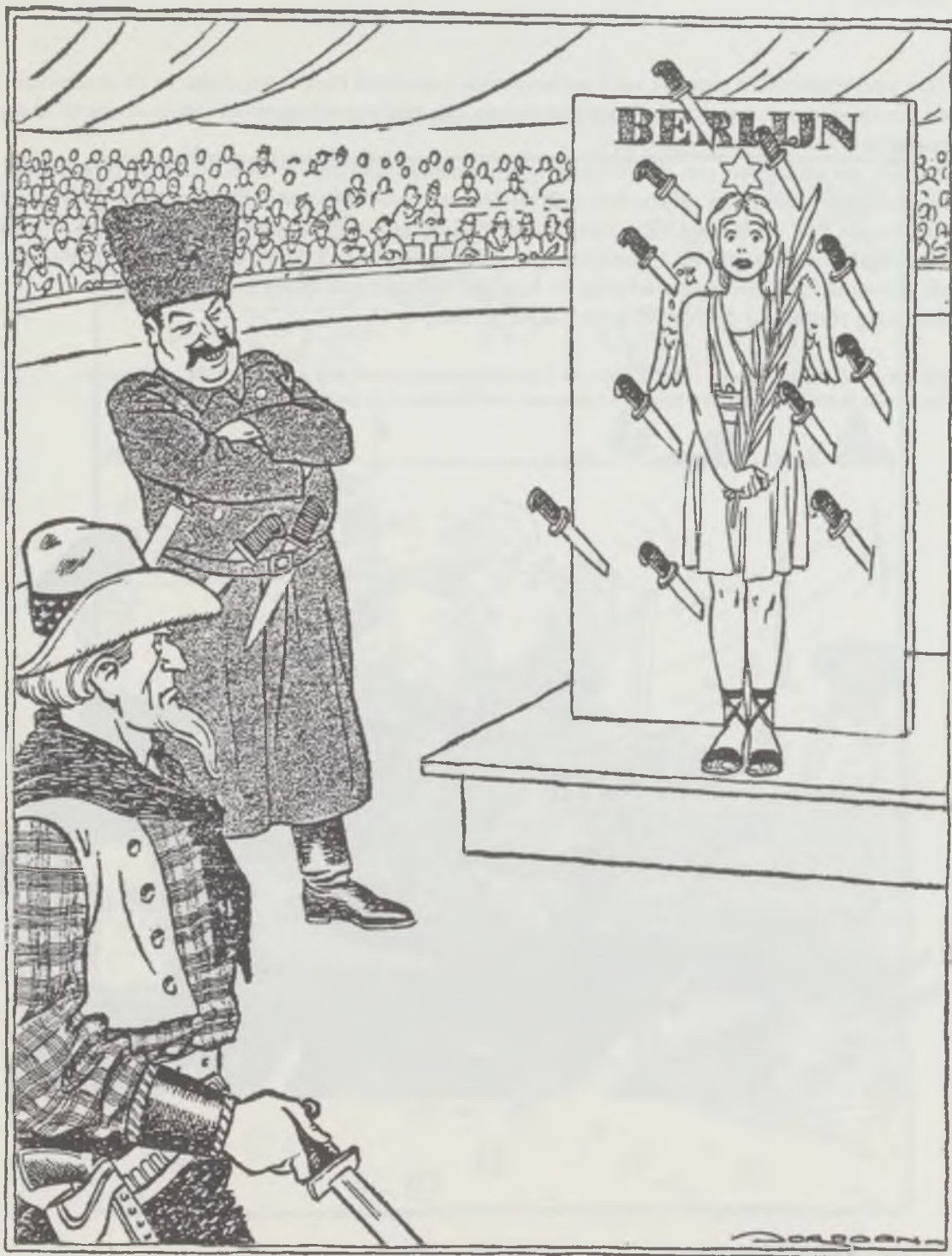
"Intussen waren de Russische maatregelen, die het verkeer van W. Duitsland met Berlijn beperkten — en die naar zij zeiden genomen waren ter bescherming van de O.Duitse munt of in verband met herstelwerkzaamheden aan wegen en bruggen — verscherpt en begonnen zij het economische leven te Berlijn te ontwrichten. Praktisch het gehele verkeer te land en te water kwam tot stilstand, met het gevolg dat de voedseltoevoer naar de westelijke zones van Berlijn zo goed als stilgelegd werd. De Amerikanen, gevolgd door de Britten, begonnen evenals in de april-crisis, maar op veel groter schaal dan destijds, gebruik te maken van vliegtuigen voor de aanvoer van levensmiddelen voor hun troepen en de onder hun gezag staande bevolking.

Maatregelen en uitspraken over en weer deden de spanning steeds meer toenemen. Generaal Clay [de Amerikaanse militaire gouverneur] verklaarde op 24 juni dat de Russen "ons slechts met een oorlog uit Berlijn zouden kunnen verdrijven". Een verklaring die overigens later aanmerkelijk verzacht werd. Woordvoerders van de overige geallieerde bezettingsautoriteiten bevestigden hun bedoeling om in Berlijn te blijven . . ."

Bericht uit mei 1949:

"Op 12 mei precies één minuut na middernacht (1 minuut over 11, Nederlandse tijd) werd over Radio Berlijn de volgende mededeling omgeroepen: "Op dit ogenblik worden alle verkeers- en handelsbeperkingen tussen de Sovjet-zone van Duitsland en de Westelijke zones en binnen Berlijn, die ingevoerd zijn sedert 1 maart 1948, op bevel van de vier bezettende mogendheden opgeheven"."

Onderstaande prent is uit de *Groene Amsterdammer* van 10 juli 1948.

„Nou jij weer!”

9. DE NOORD-ATLANTISCHE VERDRAGSORGANISATIE (NAVO).

Van de niet-officiële vertaling van het verdrag zoals die op 18 maart 1949 werd vrijgegeven luidde de preambule:

"De ondertekenaars van dit verdrag bevestigen opnieuw hun vertrouwen in de doeleinden en beginselen van het handvest van de Verenigde Naties en hun wens om in vrede te leven met alle volken en alle regeringen.

Zij zijn vast besloten om de vrijheid, het gemeenschappelijk erfdeel en de beschaving van hun volken, welke zijn gegrondvest op beginselen van democratie, persoonlijke vrijheid en rechtsorde, te beveiligen. Zij zullen zich beijveren de stabiliteit en de welvaart in het Noord-Atlantische gebied te bevorderen. Zij zijn besloten hun krachten te verenigen voor de gemeenschappelijke verdediging en voor het behoud van vrede en veiligheid.

Derhalve sluiten zij dit Noord-Atlantische verdrag . . ."

De tekening die hieronder staat afgedrukt is een Russische prent met de NAVO als onderwerp. De eerste NAVO-opperbevelhebber — generaal Eisenhower — is helemaal rechts afgebeeld.

10. EEN VISIE OP EUROPA.

In onderstaande tekening gaf een Nederlands karikaturist zijn visie op Europa in het begin van het jaar 1949.

DRIE KLEINE KLEUTERTJES

..... DIE ZATEN OP EEN HEK

12. DE CAMPAGNE VAN SENATOR McCARTHY.

Het onderschrift van de op deze pagina afgedrukte tekening uit de Zwitserse *Die Weltwoche* was:
"Senator McCarthy entlarvt Sowjetagenten im Weissen Haus."

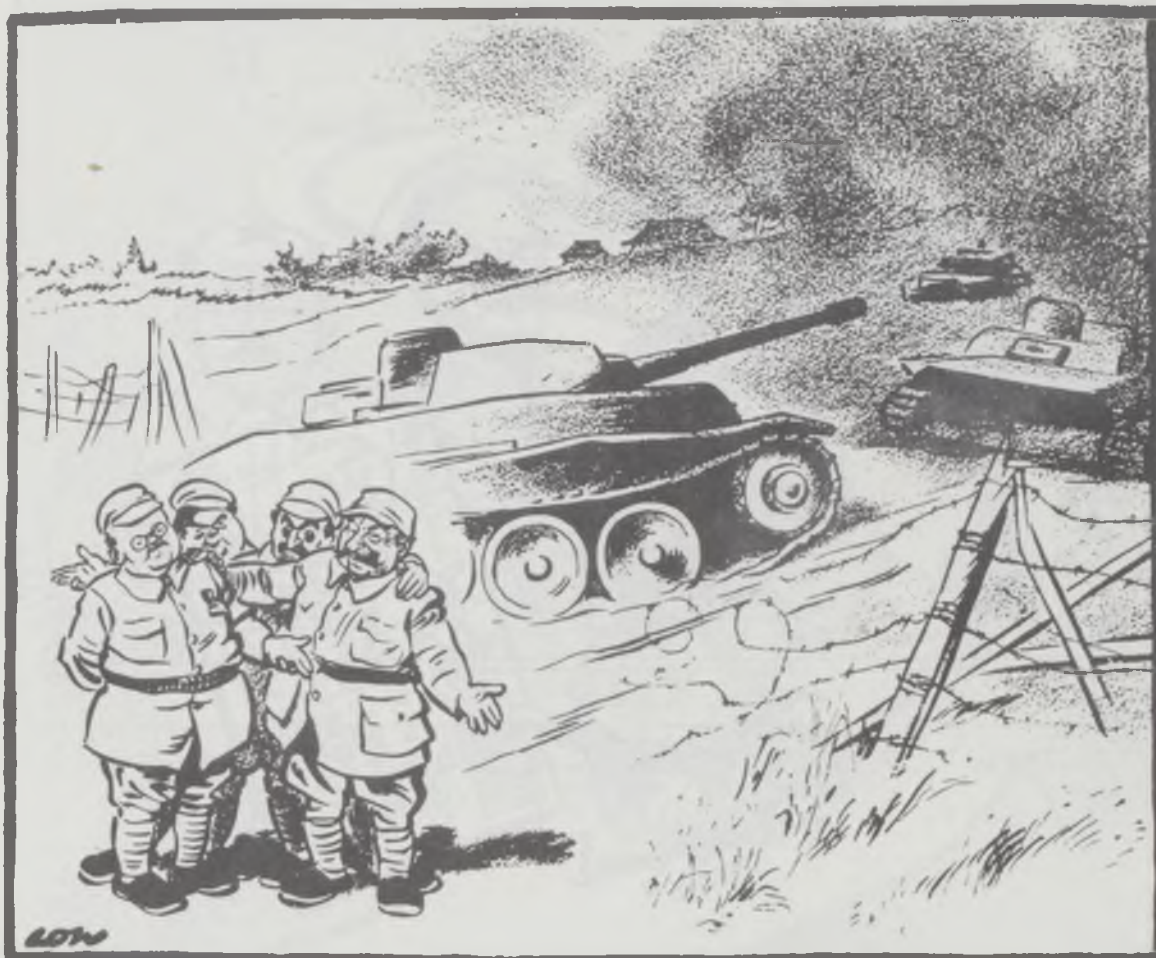
De afgebeelde figuren zijn van links naar rechts:

President Truman, Jessup de Amerikaanse vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties, de minister van Buitenlandse Zaken Dean Acheson en Lattimore een bekend Azië- en Chinakenner.

13. DE OORLOG IN KOREA.

Onderstaande spotprent is van de Britse tekenaar David Low en afkomstig uit de *Manchester Guardian* van 28 juni 1950.

"NOBODY HERE BUT US KOREANS"

De prent die hieronder staat afgedrukt is afkomstig uit het Russische blad *Krokodil*.
Het onderschrift was: "Darwin verbeterd".

De aap wijst de met bloed besmeurde Amerikaanse militair in Korea op een afbeelding van Himmler, daarmee suggererend dat de Amerikaan van "de slager van Auschwitz en Majdanek" afstamt.

14. HET WARSCHAUPACT.

Op 14 mei 1955 werd te Warschau een Oosteupees verdrag van vriendschap, samenwerking en wederzijdse bijstand gesloten waarvan de preambule luidde:

"De verdragsluitende partijen bevestigen opnieuw hun streven naar de vestiging van een stelsel van collectieve veiligheid in Europa, dat gebaseerd is op de deelneming van alle Europese landen, ongeacht hun maatschappelijke of politieke structuur en de vereniging van hun streven naar de beveiliging van de vrede in Europa mogelijk maakt.

Met het oog op de toestand, die in Europa door de ratificatie van de Parijse accoorden ontstaan is, welke de vorming voorzien van een nieuw militair samengaan in de vorm van de Westeuropese Unie met deelneming van West-Duitsland, dat herbewapend en in het Noord-atlantische blok wordt opgenomen, waardoor het gevaar van een nieuwe oorlog en de nationale veiligheid van vredelievende staten bedreigd wordt.

In de overtuiging, dat de vredelievende staten van Europa onder deze omstandigheden maatregelen moeten treffen, welke voor de waarborging van hun veiligheid en in het belang van de verzekering van de vrede in Europa noodzakelijk zijn.

Geleid door de doelstellingen en de beginselen van het Handvest der Verenigde Naties en in het belang van een verdere versterking en ontwikkeling van vriendschap, samenwerking en wederzijdse bijstand, in overeenstemming met de beginselen van de eerbiediging der onafhankelijkheid en souvereiniteit van de staten en van niet-inmenging in hun binnenlandse aangelegenheden.

Hebben de verdragsluitende partijen besloten zich bij het onderhavige verdrag van vriendschap, samenwerking en wederzijdse bijstand aan te sluiten."

15. HET OOSTENRIJKSE STAATSVERDRAG.

Hieronder volgt de preambule van het op 15 mei 1955 ondertekende staatsverdrag met Oostenrijk:

"De Unie van Socialistische Sowjet Republieken, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten van Amerika, en Frankrijk, hierna te noemen "de geallieerde en verbonden mogendheden", enerzijds en Oostenrijk anderzijds;

Aangezien Hitler-Duitsland op 13 maart 1938 Oostenrijk met geweld annexeerde en zijn grondgebied bij het Duitse Rijk inlijfde;

Gezien het feit, dat in de verklaring van Moskou, gepubliceerd op 1 November 1943, de regeringen van de Unie van Socialistische Sowjet Republieken, het Verenigde Koninkrijk, de Verenigde Staten van Amerika verklaard hebben, dat zij de annexatie van Oostenrijk door Duitsland van nul en generlei waarde beschouwden; en aan hun wens uitdrukking hebben gegeven, dat zij Oostenrijk als een vrije en onafhankelijke staat hersteld wensten te zien, terwijl het Franse nationale bevrijdingscomité op 16 November 1943 een soortgelijke verklaring heeft uitgegeven;

Gezien het feit, dat Oostenrijk als resultaat van de geallieerde overwinning bevrijd werd van de overheersing door Hitler-Duitsland;

Gezien het feit, dat de geallieerde en verbonden mogendheden, en Oostenrijk, rekening houdend met de belangrijkheid van de inspanningen die het Oostenrijkse volk zich heeft getroost en zal blijven troosten voor het herstel van de democratische opbouw van het land, vrede wensen te sluiten, waarbij Oostenrijk als een onafhankelijke en democratische staat wordt hersteld, aldus bijdragend tot het herstel van de vrede in Europa;

Gezien het feit, dat de geallieerde en verbonden mogendheden de wens hebben door middel van het onderhavige verdrag en in overeenstemming met de beginselen der rechtvaardigheid alle vraagstukken te regelen, die in samenhang met de hierboven genoemde gebeurtenissen, waaronder de annexatie van Oostenrijk door Hitler-Duitsland en zijn deelneming aan de oorlog als integrerend deel van Duitsland, nog hangende zijn;

Gezien het feit, dat de geallieerde en verbonden mogendheden en Oostenrijk te dien einde de wens koesteren het onderhavige verdrag te sluiten, om als basis te dienen voor vriendschappelijke betrekkingen tussen hen en om de geallieerde en verbonden mogendheden in staat te stellen het verzoek van Oostenrijk om toelating tot de organisatie der Verenigde Naties te steunen;

Hebben daarom de ondertekenende gevolmachtigden benoemd die over de volgende bepalingen overeenstemming hebben bereikt."

16. HET PACT VAN BAGDAD.

In 1955 sloten Irak en Turkije te Bagdad een verdrag met de mogelijkheid van toetreding van andere landen. Engeland, Pakistan en Iran maakten daar gebruik van. Vier jaar later - na het uittreden van Irak - wordt de naam van het bondgenootschap veranderd in Centrale Verdrags-Organisatie (CENVO). De tekst van het pact is:

Artikel I

Overeenkomstig artikel 51 van het Handvest der Verenigde Naties zullen de hoge contracterende partijen samenwerken voor hun veiligheid en verdediging. De maatregelen, die zij overeenkomen te zullen nemen om deze samenwerking te verwezenlijken, kunnen het onderwerp van bijzondere onderlinge overeenkomsten zijn.

Artikel II

Teneinde de samenwerking, bedoeld in bovenstaand artikel I, te verwerkelijken en effect te doen sorteren, zullen de bevoegde autoriteiten van de hoge contracterende partijen de maatregelen vaststellen, welke genomen dienen te worden, zodra het onderhavige pact in werking treedt. Deze maatregelen zullen van kracht worden, zodra zij bekrachtigd zijn door de regeringen der hoge contracterende partijen.

Artikel III

De hoge contracterende partijen verbinden zich, zich te onthouden van enigerlei inmenging in elkanders binnenlandse aangelegenheden. Zij zullen elk onderling geschil op vreedzame wijze regelen overeenkomstig het Handvest der Verenigde Naties.

Artikel IV

De hoge contracterende partijen verklaren, dat het in het onderhavige pact bepaalde niet in strijd is met enige internationale verplichting, aangegaan door ieder van hen met enige derde staat of staten. Zij doen geen afbreuk, en kunnen ook niet geacht worden afbreuk te doen aan de bovenbedoelde internationale verplichtingen. De hoge contracterende partijen verbinden zich generlei internationale verplichtingen aan te gaan die onverenigbaar is met het onderhavige pact.

Artikel V

Tot dit pact zal kunnen toetreden elk lid der Arabische Liga of enige andere staat, die actief betrokken is bij de veiligheid en vrede in dit gebied en die volledig erkend wordt door beide hoge contracterende partijen. De toetreding zal van kracht worden op het tijdstip, dat het document van toetreding van de betrokken staat wordt gedeponeerd bij het ministerie van buitenlandse zaken van Irak.

Elke staat, die toetreedt tot het onderhavige pact, kan bijzondere overeenkomsten sluiten, overeenkomstig Artikel I, met een of meer staten, leden van het onderhavige pact. De bevoegde autoriteiten van elke toetredende staat kan maatregelen vaststellen overeenkomstig artikel II. Deze maatregelen zullen van kracht worden, zodra zij goedgekeurd zijn door de regeringen der betrokken partijen.

Artikel VI

Een permanente raad op ministerieel niveau zal worden gevormd, teneinde werkzaam te zijn in het kader van de doelstellingen van dit pact, wanneer ten minste vier mogendheden deel aan dit pact zullen nemen. De Raad zal haar eigen werkwijze regelen.

Artikel VII

Dit pact blijft van kracht gedurende een periode van vijf jaar, welke verlengd kan worden met perioden van telkens vijf jaar. Elke contracterende partij kan zich uit het pact terugtrekken door zijn wens daartoe schriftelijk mede te delen aan de andere partijen, en wel zes maanden voor het einde van een der bovengenoemde vijfjarige perioden, in welk geval het pact van kracht blijft voor de andere partijen.

Artikel VIII

Dit pact zal worden geratificeerd door de contracterende partijen en de ratificaties zullen zo spoedig mogelijk te Ankara worden uitgewisseld. Daarna zal het van kracht worden met ingang van de datum van uitwisseling der ratificaties.

Ten getuige waarvan de genoemde gevolmachtigden het onderhavige pact hebben ondertekend in Arabisch, Turks en Engels, waarbij alle drie teksten gelijkelijk authentiek zijn, behalve in twijfelgevallen, in welke gevallen de Engelse tekst de voorkeur zal hebben.

Opgemaakt in tweevoud op de tweede dag van Rajab 1374 Hijri, overeenkomend met de 24ste februari 1955.

(w.g.) Noeri As-Said
Voor Zijne Majesteit de Koning van
Irak

(w.g.) Boerhanoeddin Bash-Ayan
Voor Zijne Majesteit de Koning van
Irak

(w.g.) Adnan Menderes
Voor de President van de Turkse
Republiek

(w.g.) Foeat Köprülü
Voor de President van de Turkse
Republiek.

17. HET BEGIN VAN DE DESTALINISERING.

In februari 1956 werd in Moskou het XXste congres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie gehouden, het eerste sinds de dood van Jozef Stalin in maart 1953. Op dat congres hield Chroesjtsjov een drie uur durende rede waarin de volgende passages voorkwamen:

"Kameraden! . . .

De eigenzinnigheid van Stalin openbaarde zich niet alleen in beslissingen met betrekking tot binnenlandse aangelegenheden, maar ook in de buitenlandse politiek van de Sovjet-Unie.

De voltallige vergadering van het Centraal Comité in juli (vorig jaar) bijeen maakte diepgaand studie van de oorzaken die geleid hebben tot ons conflict met Joego-Slavië. Stalin heeft in dit conflict een schandalige rol gespeeld. In de "affaire Joego-Slavië" zaten geen moeilijkheden die niet in kameraadschappelijke discussies binnen de Partij oplosbaar waren geweest . . .; de breuk in de betrekkingen met dit land had beslist voorkomen kunnen worden. Dat wil niet zeggen, dat de Joego-Slavische leiders geen fouten maakten of tekortkomingen bezaten. Maar deze fouten en tekortkomingen werden door Stalin enorm opgeblazen, met als resultaat dat het met dit bevriende land tot een breuk kwam. Als ik mij de eerste dagen weer voor de geest haal toen het conflict tussen de Sovjet-Unie en Joego-Slavië kunstmatig aangewakkerd werd, herinner ik mij — vanuit Kiev in Moskou gearriveerd zijnde — dat ik voor een bezoek bij Stalin was uitgenodigd. Tijdens dat bezoek wees hij me op een brief die hij kort daarvoor aan Tito had gestuurd. Hij vroeg me "Heb je dit gelezen? Zonder mijn antwoord af te wachten zei hij "Ik hoef mijn pink maar te verroeren en Tito is verdwenen, hij is ten val gebracht". We hebben er . . . zwaar voor moeten boeten.

Stalin verroerde niet alleen zijn pink, hij verroerde alles wat hij maar kon verroeren, maar Tito kwam niet ten val. . . .

U ziet aan wat voor grootheidswaanzin Stalin leed. Hij had alle gevoel voor de realiteit verloren . . ."

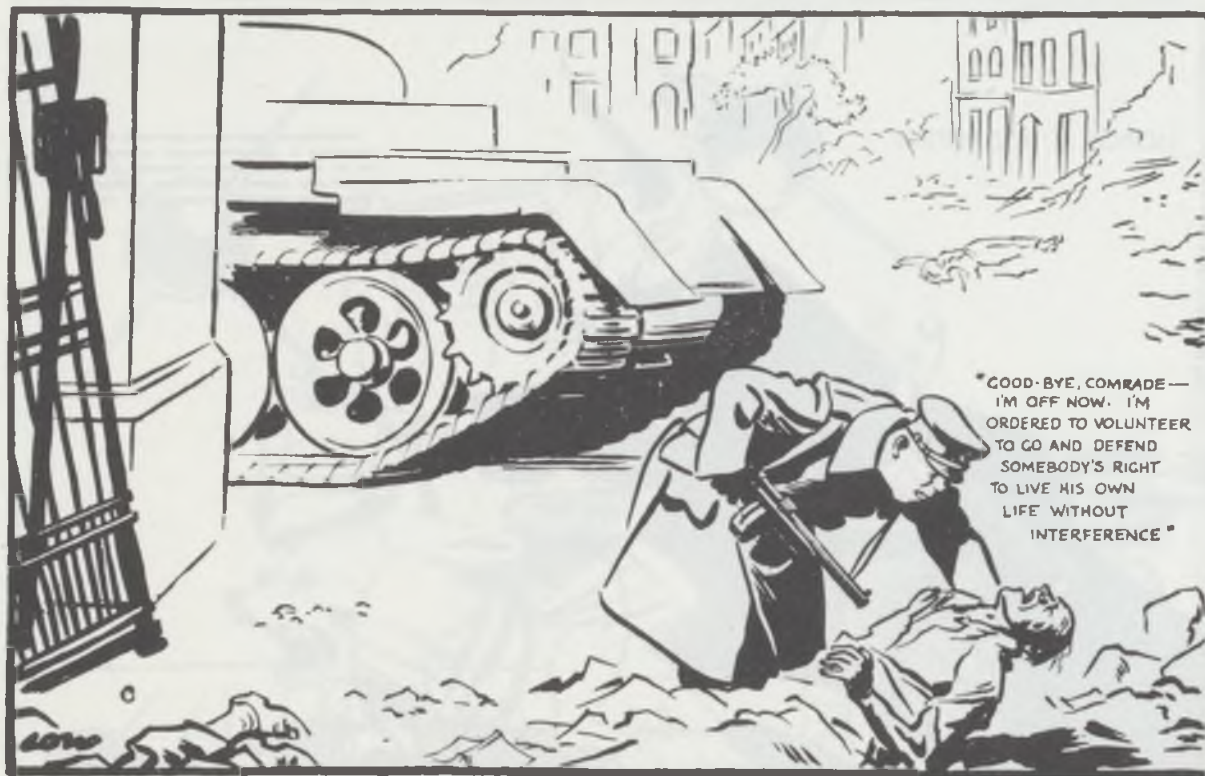
"Kameraden! De persoonsverering nam voornamelijk zulke monsterachtige afmetingen aan omdat Stalin allerlei methodes hanteerde om zichzelf in de hoogte te steken. Een van de meest opvallende voorbeelden van Stalins zelfverheerlijking en gebrek aan enige bescheidenheid toont ons de uitgave van zijn korte levensbeschrijving, die in 1948 van de pers kwam.

Het boek is een uiting van de grófste vleierij. Een voorbeeld hoe men iemand tot een godheid maakt, tot iemand die onfeilbaar is, tot "de grootste leider", "de meesterlijke strateeg aller tijden en volkeren" . . ."

"Kameraden! Om niet in fouten uit het verleden te vallen verklaart het Centraal Comité zich tegen de persoonsverheerlijking. Wij zijn van oordeel dat Stalin op overdreven wijze opgehemeld is. Hoewel hij voor de partij, de werkende klasse en de internationale arbeidersbeweging grote verdiensten gehad heeft . . ."

18. DE HONGAARSE OPSTAND.

Hieronder staat een tekening van de Britse tekenaar David Low uit de *Manchester Guardian* uit de dagen van de Hongaarse opstand in 1956.

"PEOPLE'S DEMOCRACY"

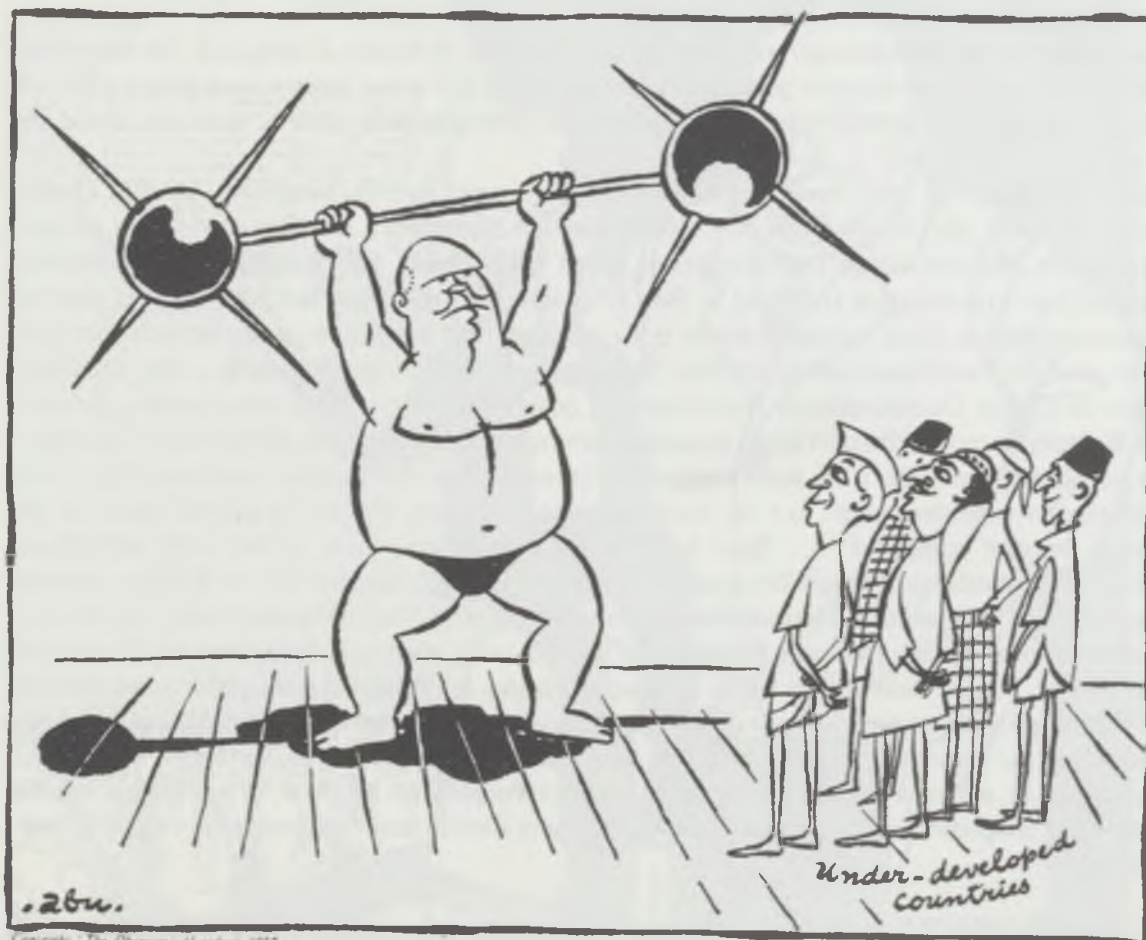
Het Russische blad *Krokodil* gaf zijn visie op het gebeurde in Hongarije door middel van onderstaande prent.

In deze prent wordt het protest van het Westen tegen de Russische onderdrukking van de Hongaarse opstand afgebeeld door een eend (een Westers diplomaat) die een hyena (een Hongaarse fascist-revolutionair) in bescherming neemt.

19. DE EERSTE KUNSTMAAN.

In oktober 1957 draaide de eerste kunstmaan — de Russische spoetnik — rond de aarde, een gebeurtenis die de tekenaar van het Britse zondagsblad *The Observer* tot deze tekening inspireerde.

Copyright: The Observer (London) 1957

20. DE TWEEDE CRISIS OM BERLIJN.

De *Prawda* van 18 november 1958 schreef over de Berlijnse kwestie:

"dat de tijd was gekomen om het vraagstuk Berlijn radicaal op te lossen. De Westelijke mogendheden hadden volgens het Sowjet-blad elk juridisch en moreel recht verspeeld om de bezetting van West-Berlijn te handhaven.

Het viermogendheden-statuut van Berlijn functioneert in wezen al lang niet. De bezetting zelf is tot een anachronisme geworden. In Duitsland existieren twee soevereine staten en elk beroep op het bezettingsstatuut heeft reeds lang iedere betekenis verloren, aldus de *Prawda*.

Maar zelfs wanneer men herinnert aan de overeenkomst over de bezetting, die zijn kracht heeft verloren, dan moet, aldus de *Prawda*, worden opgemerkt, dat Berlijn nimmer als een bijzondere, als een vijfde bezettingszone werd beschouwd. De Westelijke mogendheden hebben een kunstmatige toestand in Berlijn geschapen, die tegen het recht en het gezond verstand indruist. Deze toestand wordt door hen gebruikt om hun troepen onrechtmatig in deze stad te handhaven en zij hebben hier een basis gelegd voor ondergrondse activiteit tegen de Duitse Democratische Republiek, de Sowjet-Unie en andere socialistische landen. De Westelijke mogendheden doen pogingen om hun politiek goed te praten door te wijzen op verplichtingen, die niet steekhoudend zijn en iedere zin hebben verloren. Deze verplichtingen vloeiden voort uit de bezettingsvoorschriften, die in de eerste jaren na de oorlog werden opgesteld . . . Door het Duitse imperialisme weer in het zadel te helpen, hebben de Westelijke mogendheden de tak doorgezaagd, waarop zij in Berlijn gezeten waren. Er is dus niets verwonderlijks en onverwachts in, dat de Sowjet-regering die onbaatzuchtig alle besluiten van Potsdam in het oostelijk deel van Duitsland heeft vervuld een beslist "neen" laat horen tegen de pogingen van de Westelijke mogendheden om uit de door hen verbroken overeenkomst van Potsdam slechts het bezettingsstatuut te handhaven en hun verblijf in het westelijk deel van de hoofdstad van de DDR tot in het oneindige te willen rekken. De *Prawda* wees vervolgens op de door Chroesjtsjew op 10 november uitgesproken bereidheid van de SU Oost-Berlijn aan de Oostduitse regering over te dragen.

De liquidatie van de resten van het bezettingsregiem in de hoofdstad van de DDR is, aldus de *Prawda*, de enige weg, die beantwoordt aan de waardigheid van het Duitse volk en aan de veiligheidsbelangen in Europa. Een andere weg voor de oplossing van de Berlijnse kwestie is er niet en kan er niet zijn, indien men werkelijk streven wil naar voorwaarden voor een rustige ontwikkeling van Duitsland, en de opheffing wenst van de voor de vrede gevaarlijke oorlogshaard, die West-Berlijn is door het handhaven van het bezettingsregiem. De Sowjet-regering is onwankelbaar in haar besluit om reeds lang actuele maatregelen ten uitvoer te leggen . . . De staatslieden van de Westelijke mogendheden, die zich vastklampen aan het bezettingsstatuut in Berlijn, vergissen zich deerlijk, indien zij denken, dat voor de uitvoering van de door de Sowjet-regering aangekondigde maatregelen de instemming van de zijde van genoemde mogendheden nodig is. Een dergelijke instemming is volmaakt overbodig. De Sowjet-Unie zal consequent aan deze lijn vasthouden en deze ook in de praktijk ten uitvoer leggen, aldus de *Prawda*."

In *Vrij Nederland* van 29 november 1958 stond deze karikatuur van Jordaan.

DE BUIKSPREKER

21. DE CUBACRISIS.

Het Engelse dagblad de *Daily Mail* publiceerde 27 september 1962 de op deze bladzij afgedrukte tekening.

HOT BASE

President Kennedy legde op 20 november 1962 onderstaande verklaring af:

"Ik heb vandaag van premier Chroesjtsjof mededeling ontvangen dat alle IL-28 bommenwerpers die nu op Cuba gestationeerd zijn, binnen dertig dagen zullen worden teruggetrokken. Hij stemt er ook in toe dat deze vliegtuigen bij hun vertrek worden waargenomen en geteld. Aangezien hierdoor in zeer grote mate het gevaar verminderd wordt dat dit halfrond vier weken geleden nog bedreigde, heb ik hedenmiddag de minister van defensie opdracht gegeven onze blokkade ter zee op te heffen.

In verband met deze daad wens ik het Amerikaanse volk op de hoogte te stellen van de Cuba crisis en een overzicht te geven van de voortgang die tot dusverre is gemaakt bij het waarmaken van de afspraken tussen Sovjet premier Chroesjtsjof en mij, zoals uiteengezet in onze brieven van 27 en 28 oktober. Zoals u zich zult herinneren stemde premier Chroesjtsjof erin toe alle wapeninstallaties die voor offensieve doeleinden konden worden gebruikt, te verwijderen, de verdere invoering van wapens op Cuba stop te zetten, en stemde hij toe in een doeltreffende observatie en toezicht van de Verenigde Naties op de uitvoering en de continuering van deze beloften. Wij van onze kant stemden erin toe dat wij, indien eenmaal passende maatregelen voor de verificatie waren getroffen, onze blokkade ter zee zouden opheffen en garanties zouden geven tegen een invasie op Cuba.

De bewijzen zijn geleverd dat alle bekende raketbases op Cuba werden ontmanteld. De raketten en de daarbij behorende installaties zijn in Sovjetschepen geladen. Onze inspectie ter zee van deze vertrekkende schepen heeft bevestigd dat het aantal raketten door de Sovjet-Unie opgegeven als ingevoerd zijnde op Cuba, dat vrijwel klopte met onze inlichtingen, nu verwijderd is. Bovendien heeft de Sovjet-regering nog verklaard dat alle kernwapens van Cuba zijn teruggetrokken en dat er geen aanvalswapens meer zullen worden ingevoerd.

Niettemin resten nog belangrijke onderdelen van de overeenkomst van 27 en 28 oktober ter uitvoering. De Cubaanse regering heeft aan de Verenigde Naties nog geen toestemming verleend tot verifiëring van de verwijdering van alle aanvalswapenen, en er zijn nog geen blijvende waarborgen gesteld tegen een invoering van aanvalswapens op Cuba in de toekomst.

Dientengevolge heeft deze regering, indien het westelijk halfrond blijvend beschermd zal zijn tegen aanvalswapens, geen andere keus dan haar controlemaatregelen op militaire activiteiten op Cuba te blijven voortzetten. Het belang van onze blijvende waakzaamheid wordt onderstreept door onze constatering in de afgelopen dagen van een aantal Sovjet eenheden van landstrijdkrachten op Cuba, alhoewel wij mededeling ontvingen dat deze en andere Sovjet eenheden verband hielden met de bescherming van de aanvalswapens en te zijner tijd ook zullen worden teruggetrokken.

Ik herhaal, wij zouden niets liever willen dan doeltreffende internationale maatregelen inzake de taak van inspectie en verificatie op Cuba, en wij zijn bereid onze pogingen om overeenstemming over dergelijke maatregelen te verkrijgen, voort te zetten. Tot dan blijven er moeilijke vraagstukken bestaan. Wat ons betreft, zal er — als alle aanvalswapens van Cuba verwijderd zijn en in de toekomst buiten dit halfrond worden gehouden onder behoorlijk toezicht en waarborgen, en als Cuba niet gebruikt wordt voor de export van agressieve communistische doeleinden, — vrede zijn in het Caribische gebied. En zoals ik in september reeds zei, wij zullen geen agressie op dit halfrond beginnen of toestaan.

Wij zullen natuurlijk niet de politieke en economische en verdere pogingen op dit halfrond om subversieve acties van Cuba tegen te gaan, noch onze doelstelling of onze hoop dat het Cubaanse volk eens werkelijk vrij zal zijn, verlaten. Maar een dergelijke politiek is

zeer verschillend van een streven een militaire invasie op het eiland te ondernemen.

Om kort te gaan toont het verslag van de afgelopen week een duidelijke vooruitgang en we hopen dat deze kan worden voortgezet. De volledige toewijding van beide kanten en het bereiken van een vreedzame oplossing voor de Cuba crisis zou de deur kunnen openen voor de oplossing van andere onopgeloste problemen.

Mag ik hier nog een laatste gedachte aan toevoegen. In deze week van Thanksgiving is er voor ons veel om dankbaar voor te zijn als we terugzien naar waar we vier weken geleden stonden — de eenheid van dit halfmond, de steun van onze bondgenoten en de kalme vastberadenheid van het Amerikaanse volk. Misschien zullen deze hoedanigheden nog veel vaker in de komende tien jaren op de proef worden gesteld, maar we hebben toenemende reden om te vertrouwen dat deze kwaliteiten de zaak van de vrijheid in de komende jaren met waardigheid zullen blijven dienen."

22. DE ATOOMBOMPROEFSTOPOVEREENKOMST.

De week vóór dat de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten en Groot-Brittannië een overeenkomst tekenden inzake het stoppen van proeven met atoombommen verscheen in het bekende Engelse weekblad *Punch* (van 31 juli 1963) onderstaande prent.

III. LITERATUUR

Bij het opstellen van de omschrijving is o.m. gebruik gemaakt van:

- Artikelen uit de delen 5 en 6 van de onder redactie van A.J.P. Taylor en J.M. Roberts gepubliceerde *Standaard geschiedenis van de 20ste eeuw*, Antwerpen/Utrecht, 1969. Dit werk werd in Engeland uitgegeven onder de titel *History of the 20th Century*. Er staan veel eigentijdse documenten in afgedrukt.
- Dat is ook het geval in de artikelen van diverse auteurs in meerdere nummers van het verzamelwerk dat onder redactie stond van A.F. Manning e.a., getiteld: *Onze jaren 45-70*, Amsterdam, 1972, 7 dln. De nummers hebben alle een beredeneerde bibliografie.
- Hoewel het verouderd is, is toch nog voor de beginjaren van de Koude Oorlog te gebruiken: Bernard H.M. Vlekke, *Tweespalt der wereldrijken, de tegenstelling tussen Oost en West in wezen en wording*, Haarlem, 1953. Het is geschreven vanuit een min of meer orthodoxe visie. Het boek gaat niet verder dan het uitbreken van de Koreaanse oorlog.
- Prettig leesbaar is de pocket: *A history of the Cold War* van John Lukacs, New York, 1966.
- Zeer typerend voor de revisionistische visie kan genoemd worden: David Horowitz, *From Yalta to Vietnam. American foreign policy in the Cold War*, Harmondsworth, in 1967 als Penguin Special en in 1969 als Pelican Book uitgegeven.
- Beknopter van samenstelling en gematigd revisionistisch is: Walter LaFeber, *America, Russia and the Cold War, 1945-1966*, New York/London, Sydney, 1967.
- Uit het Frans werd vertaald het evenwichtig geschreven boek van A. Fontaine, *History of the Cold War*, New York, 1970. Het is in twee delen uitgekomen: deel 1 gaat over de jaren 1917-1950, deel 2 over de jaren 1950-1968.

De hierboven genoemde monografieën en nog meer literatuur over dit onderwerp zijn te vinden in enkele artikelen die uitvoerig informeren omtrent de verschillende opvattingen in de geschiedschrijving van de Koude Oorlog.

Het zijn:

- M.C. Brands, *Amerikaanse historici bezien opnieuw de oorsprong van de Koude Oorlog*, gepubliceerd in: *Internale Spectator*, jg. 22, 1968, p.1200-1223.
- H.W. von der Dunk, *Het ontstaan van de Koude Oorlog en de verschuiving van het historische perspectief*, verschenen in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, dl. 85, 1970, p. 19-48.
- G. Harmsen, *Geschiedenis en geschiedschrijving van de Koude Oorlog*, het is de samenvatting van een postacademiaal college dat gepubliceerd werd in: *Kleio*, 13e jg., 1972, p.182-193.
- M.C. Brands, *Koude Oorlog en Amerikaans revisionisme*, verscheen in: *Internationale Spectator*, jg. 27, 1973, p. 299-307.
- M. van Rossem, *Drie richtingen in de historiografie van de Amerikaanse buitenlandse politiek*, in: *Kleio*, 14e jg., 1973, p.390-398.

VOORLOPIG VERSLAG VAN DE COMMISSIE ONDERBOUW

In juni 1971 sloot de "Werkcommissie van de Vereniging van Geschiedenisleraren in Nederland en de Pedagogische Centra voor de geschiedenisdidactiek in het eerste leerjaar", kortweg *Brugklascommissie* geheten, haar werkzaamheden af met de publikatie van een eindrapport: "Het geschiedenisonderwijs in het eerste leerjaar van scholen voor mavo, havo en vwo". Het Brugklasrapport verscheen in augustus 1971 als speciaal nummer van *Kleio*. De inhoud ervan was onderwerp van gesprek op de VGN-didactiekconferenties van dat jaar. Daar bleek men positief te staan tegenover de opzet om geschiedenisleraren een praktische handleiding te verschaffen. De wens kwam naar voren dat iets in gelijke geest tot stand zou komen voor het tweede en derde leerjaar. In januari 1972 besloten het Bestuur van de VGN en de directeuren avo-vwo van de drie Landelijke Pedagogische Centra over te gaan tot de oprichting van een werkcommissie, die deze taak ter hand zou nemen. De installatie van de commissie geschiedde op 27 april 1972 door de voorzitter van de VGN, drs. H. Ulrich.

In de instructie (*Kleio*, mei 1972, 302) kreeg de "Werkcommissie van de VGN en de Pedagogische Centra voor geschiedenisdidactiek in de onderbouw", kortweg *Commissie Onderbouw*, onder meer tot taak, doelstelling, methodiek en didactische vormgeving van het onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting in de onderbouw van avo-vwo te onderzoeken en een rapport samen te stellen waarin, de bevindingen van de commissie zouden worden neergelegd en tevens dienst zou kunnen doen als handreiking aan beginnende docenten. Een soortgelijke opdracht dus als destijds aan de Brugklascommissie was gegeven.

Niet alleen wat taakstelling, maar ook wat samenstelling betreft, is de Commissie Onderbouw in belangrijke mate een voortzetting van de brugklascommissie, met dien verstande, dat enkele leden wegens drukke werkzaamheden of om andere redenen niet in de nieuwe commissie plaats namen, te weten de heren P. Baardse, T. van Dongen en A.C. de Jong. Teruggekeerd zijn voorzitter P.H.F. Gieles, medewerker van het K.P.C., in dezelfde kwaliteit, en de leden mej. M.L. Röder, docente aan de Openbare Daltonscholengemeenschap te Voorburg; W.H. Manneke, docent aan het Haags Montessorilyceum en medewerker van het A.P.S.; dr. M.J.H. Post, docent aan het Mollerinstituut; J. Schilt, docent aan de prot.-Chr. school voor Mavo en Havo te Sleeuwijk, en drs. D.T. Steenis, docent aan de Osdorper Schoolgemeenschap te Amsterdam.

Als nieuwe leden traden toe mej. drs. R.E. Noordijk als vertegenwoordigster van het bestuur van de VGN; mej. M.A.B. Timmer, docente aan de R.K. Mavo-Oost te Amsterdam; dr. J. Bakker, medewerker van het C.P.S.; drs. G. Giezman, docent aan de Lerarenopleiding Zuidwest-Nederland; J.C.M. Greep, docent aan de Lerarenopleiding Zuidwest-Nederland; en A.Th.M. Verkuijl, docent Mavo-Oost te Amsterdam. Laatstgenoemde heeft het sekretariaat van de commissie verzorgd totdat hij zich in maart 1973 om gezondheidsredenen helaas moest terugtrekken. G.J. van der Tweel, docent aan de IVO-mavo te Oosterbeek, werd bereid gevonden de opengevallen plaats in te nemen, terwijl de heer Greep het sekretariaat ad interim waarneemt. Ook de heer Schilt moest zich helaas uit de commissie terugtrekken.

Als belangstellende leden namen zitting de beide inspecteurs, mej. dr. A.J.M. Alkemade en de heer E.L.C. Kalle.

Deze samenstelling van de commissie maakte inbreng mogelijk van brede scholengemeenschappen, pedagogische centra, lerarenopleidingen en het mavo. Tegelijk werd zorg gedragen voor een harmonische vertegenwoordiging van konfessionele en openbare instellingen.

Van meet af aan zag de commissie haar taak als een moeilijke, en wel vooral omdat zij niet alleen het vervaardigen van een praktische gids voor docenten voor ogen had, maar tegelijk de noodzaak gevoelde haar onderzoek ook onderwijskundig te funderen. En met name op onderwijskundig gebied is er de laatste jaren veel fundamenteel nieuws verschenen.

In de *beginfase* kwam het commissiewerk zodoende neer op talrijke oriënterende vergaderingen en het bestuderen van literatuur.

In de *tweede fase* kon men overgaan tot het instellen van subcommissies, die tot taak hadden voorlopige rapporten op te stellen over drie belangrijke terreinen van onderzoek: a. doelstellingen, b. werkvormen, c. de pedagogische situatie van de leerling in de onderbouw. In het winterseizoen 1972/73 vergaderden de drie subcommissies frekwent, maar de leden hadden de indruk dat de resultaten van hun werk niet voldeden aan de door hen gestelde theoretische eisen. De subcommissie "pedagogische situatie" konkludeerde na uitvoerige discussies dat de ontwikkelingspsychologische en pedagogische problematiek dermate ingewikkeld is, dat deze slechts door een specialist verantwoord kon worden gepresenteerd. De plenaire commissie besloot in een volgende fase dienovereenkomstig een deskundige op dit terrein aan te trekken voor het schrijven van het betreffende hoofdstuk. Als zodanig werd de heer drs. F.J. van der Linden, medewerker van het Hoogveldinstituut te Nijmegen, bereid gevonden.

Inmiddels was het werk van de beide andere subcommissies mede hierdoor vertraagd. De studieobjecten immers van de drie subcommissies hangen nauw samen en de subcommissie pedagogische situatie had moet preluderen op het werk van de beide andere. Deze hadden overigens ook hun eigen moeilijkheden: werkvormen laten zich niet losmaken uit methodiek en didaktiek, terwijl doelstellingen zich vrij gemakkelijk laten formuleren zolang men globaal blijft, maar weerbarstig worden als het op operationaliseren aan komt.

Zo begon de commissie voorjaar 1973 aan de derde fase van haar werkzaamheden, waarbij zij trachtte voor de belangrijkste, in subcommissies opgeworpen problemen, in plenaire vergaderingen oplossingen te zoeken. Dit heeft ertoe geleid dat de commissie als volgt is gaan werken: er worden schematisch themata opgesteld; nagegaan wordt welke specifieke doelstellingen daarmee kunnen worden bereikt en welke werkvormen deze doelstellingen het beste kunnen dienen. Dit alles als aanzet tot een praktisch hanteerbaar leerplan voor de onderbouw.

Andere problemen vragen in deze fase ook aandacht, bijvoorbeeld hoe men de staatsinrichting in het geschiedenisonderwijs kan integreren, hoe men het vierde leerjaar vwo het best kan benutten, hoe de toetsing de wijze van werken beïnvloedt. Bij dit alles staat de commissie steeds voor ogen hoe de leerlingen, die geen eindexamen zullen doen in geschiedenis en staatsinrichting, toch zo goed mogelijk te vormen.

Tijdrovende zaken allemaal. De commissie heeft wel eens getwijfeld of het werk dat zij op zich genomen heeft, niet te veel omvattend is. Maar zij heeft goede moed dat het werk tot een goed einde gebracht kan worden.

Rotterdam, 14 mei 1974

Commissie Onderbouw

BOEKBESPREKINGEN

J.H.G. de Graaf, *Moordrecht in touw*. (Hollandse Studiën I, Uitgave van de Historische Vereniging voor Zuid-Holland onder de zinspreuk 'Vigilatie Deo Confidentes' en de Stichting Contactcentrum voor regionale en plaatselijke geschiedbeoefening in Noord- en Zuid-Holland. Bloemendaal 1970).

Dit eerste deel in de serie Hollandse Studiën ziet er goed uit.

In een begeleidende brief aan de leden van de verenigingen delen de voorzitters mee, dat het plan bestaat "van tijd tot tijd ook meer vaktechnische verhandelingen, van belang voor de zelfwerkzame vak- en amateurhistorici die bij de Stichting Contactcentrum zijn aangesloten" te doen verschijnen. Het werk van De Graaf is duidelijk voor deze categorie bedoeld en het is te hopen, dat in de volgende delen een poging zal worden gedaan om een meer wetenschappelijke aanpak van hun onderwerp door de auteurs te verkrijgen. Dit boek is een overvolle reisgids door twee eeuwen Moordrechtse geschiedenis. Over inkomsten, werkgelegenheid, armenzorg, hygiëne, onderwijs, drankgebruik en meer onderwerpen uit de sociaal-ekonomische geschiedenis van Moordrecht worden vele mededelingen gedaan. Door het ontbreken van een register is het echter niet gemakkelijk de weg te vinden. Veel ernstiger is het volkomen ontbreken van een wetenschappelijke vraagstelling. Daardoor komt het boek niet verder dan een selectie uit bronnen, die het aan de lezers overlaat een lijn of een konklusie te trekken.

Op bijna elke bladzijde komt wel een voorbeeld voor van de naïviteit waarmee de schrijver zijn onderwerp benadert. "Dat is een nog wat grotere hoeveelheid" deelt hij mede als hij konstateert, dat het drankgebruik van 12000 liter naar 13500 liter per jaar is toegenomen in één jaar. En wat te denken van de wetenschappelijke waarde van de mededeling "Tussen het riet groeiden soms de dotterbloemen op het rik?"

"De stoomketel was 3.50 el lang, in diameter 0.90 el, de hoogte van de schoorsteen van de "molen" was 10 el, van de grond af gemeten. De ketel van 10 p.k. moest 10 el van het hart van de Hoge Zeedijk geplaatst worden." Wat moet een niet autochtoon die geen stoommachinoloog is daar nu mee? De schrijver geeft op die vraag geen antwoord, want net als met zoveel van zijn opsommingen doet hij ook met deze gegevens niets. Daardoor is het een boek vol gemiste kansen geworden, wat betreft de probleemstelling, de selectie, de presentatie en vooral de analyse van de kwantitatieve gegevens. De hoeveelheid werk die de schrijver erin heeft gestoken mag er zijn. Maar in de lijst van geraadpleegde werken mis ik toch De Jonge's boek over de industrialisatie in Nederland tussen 1850 en 1914.

Iemand typeerde het boek van De Graaf als een omgevallen kaartenbak. Dat betekent, dat er zeer veel interessante gegevens in te vinden zijn. Maar als de schrijver het had ingeleverd als skriptie voor het doktoraalexamen in de sociaal-ekonomische geschiedenis, zou hij een forse onvoldoende van mij hebben gekregen.

P.D. 't Hart.

De stadsrekeningen van Deventer, ed. G.M. de Meyer, "deel III, 1411-1415, H.D. Tjeenk Willink, Groningen 1973, Teksten en documenten onder redactie van de afdeling Middeleeuwen van het Instituut voor Geschiedenis te Utrecht XII. 299 pag.

Tot de oudste Noordnederlandse stadsrekeningen behoren de Deventerse kameraars-

rekeningen, een reeks die haast ononderbroken doorloopt vanaf 1337 tot in de nieuwe geschiedenis. Met de uitgave werd al in 1884 begonnen door J.J. van Doorninck; later werd de serie voortgezet door J. de Hulu en J. Acquoy. Enkele jaren geleden is mevrouw Godelieve M. de Meyer begonnen met de uitgave van de delen vanaf 1394. We hebben in de noordelijke Nederlanden maar weinig van dergelijke uitgaven. Naast edities van fragmenten uit de stadsrekeningen van Maastricht, Zutphen en Doesburg beschikken we over een systematische uitgave van de rekeningen van Arnhem door professor W.J.(appel) Alberts, die grote overeenkomsten met de Deventerse delen vertoont. De laatstgenoemde rekeningen zijn echter ouder.

De uitgave van mevrouw de Meyer is een paleografisch getrouwe weergave. Daarmee achtte zij de taak van de uitgever beeindigd. De enkele voetnoten betreffen doorhalingen in de tekst of verwijzingen naar andere werken. Er zijn dus geen aantekeningen die de betekenis van woorden en uitdrukkingen verklaren, laat staan historische noten. Een glossarium ontbreekt. Zonder in te willen gaan op de bewust gekozen beleidslijn die hierachter staat, moet ik wel opmerken dat deze behandeling zowel de ongeoefende als de geoefende lezer wel eens moeilijkheden oplevert. Veel wordt echter opgehelderd door de uitstekende inleiding in het eerste deel (1394-1400, Groningen 1968). De uitgave maakt een verzorgde, men zou haast zeggen elegante, indruk en is door de naamregisters toch zeer handelbaar.

Voor de historicus is het een juweel van informatie over het leven in een middeleeuwse stad. Maar kunnen we ook de leerling daarvan laten kennisnemen? De thematische methode en de zelfwerkzaamheid, die in ons onderwijs zo'n belangrijke plaats zijn gaan innemen, kunnen ook aan dit onderwerp de ruimte geven die het verdient. Op basis van een deel uit de rekeningen kan men het thema 'De middeleeuwse stad' of 'Het dagelijks leven in de middeleeuwen' opzetten. Het verdient aanbeveling, de leerlingen korte teksten te geven; veel kleine stukken houden de aandacht beter vast dan een paar lange. Toen ik iets dergelijks deed met de onuitgegeven Utrechtse rechtsboeken, merkte ik wel dat we de fragmenten beter in modern Nederlands kunnen vertalen. Het materiaal kan worden aangevuld met een enkel charter en stukjes uit wetenschappelijke artikelen. Met een paar aanwijzingen en vraagstellingen kunnen de leerlingen dan een verslag of een korte skriptie maken.

Maar we hebben daarbij wel te maken met de kwestie van het auteursrecht. Archiefmateriaal is natuurlijk min of meer publiek bezit, maar slechts weinigen nemen de moeite om voor het onderwijs de originelen te gaan raadplegen. En op de uitgave in deze vorm rust een copyright. Het Instituut voor Middeleeuwse Geschiedenis wilde daarom begrijpelijkerwijze geen algemene toestemming tot kopiëren geven toen ik daarom vroeg. Aan de verfoeilijke en afkeurenswaardige praktijk van het ongeoorloofd kopiëren wordt overigens vanaf 1 juli een halt toegeroepen door de nieuwe artikelen van de auteurswet, die bepalen dat men slechts korte stukken mag kopiëren en daarvoor een redelijke vergoeding moet geven. Maar er blijven problemen. Een nieuwe a.m.v.b. moet nog aparte regelingen voor openbare instellingen zoals archieven en universiteiten (en scholen?) geven. En wat is een 'redelijke' vergoeding en wat zijn 'korte' stukken? De nieuwe wetgeving maakt het voor de leraar niet gemakkelijker.

Terug naar het boek. Behalve leerzame gegevens bevat het ook boeiende verhalen voor wie het register weet te gebruiken.

Bijvoorbeeld het verhaal van de 'zeerover' die samen met anderen Dyric die Hoyer en

Henric Olislager uit Deventer op zee hun bezit afneemt. Dat moet zo omstreeks 1411 geweest zijn. De slachtoffers zullen het wel aan de autoriteiten verteld hebben. Pelgrim van den Rutenberge, de schout van Vollenhove, hoort het ook en hij neemt in 1412 één van de daders gevangen. Als hij zijn knecht met de blijde tijding naar Deventer stuurt, worden diens reiskosten vergoed, zo blijkt uit de rekeningen. Pas het volgende jaar vinden het proces en de terechtstelling plaats. De twee benadeelden moeten ervoor naar Vollenhove. Lubbert Iohans soen en Coenraet ten Dune vergezellen ze, waarschijnlijk namens de stad, want hun verteringen worden betaald. Ook is daar aanwezig meester Iohan van den Zweerde, de scherprechter van Deventer. Hij krijgt voor het te Vollenhove geleverde werk 2 gulden 12 placken. En voor de geleden schade krijgt Dyrlic later 100 schilden vergoeding. En zo staat het boek vol met — vaak minder bloedige — voorbeelden van wat mevrouw de Meyer in een artikel 'de menselijke taal van de stadsrekeningen' noemde. Over meyster Berend de stadsmedicus die voor zijn diensten 39 gulden krijgt plus 9 gulden voor zijn kleding, over Berend mit den ghecken wive, die van de stad aalmoezen krijgt, over hoefslagers en houtsnijders, bodes en bisschoppen. Een plezierig boek.

D.A. Berents.

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Bij de sectie Contemporaine Geschiedenis van het Instituut voor Geschiedenis van de Rijksuniversiteit te Groningen bestaat per 1 januari 1975 een vacature voor

WETENSCHAPPELIJK MEDEWERK(ST)ER, (vac. nr. I.P. 740824)

die zal worden ingeschakeld bij het onderwijs in en het onderzoek van de geschiedenis sedert 1945. Tevens zullen activiteiten worden verwacht op het terrein van bestuur en beheer.

In aanmerking komen afgestudeerden in de geschiedenis, die zich tijdens hun studie bezig hebben gehouden met de ontwikkelingen van de internationale politiek sedert 1945.

Aanstelling en bezoldiging zal geschieden in het rangenstelsel der wetenschappelijke medewerkers.

Telefonische inlichtingen worden verstrekt door Prof.Dr. I. Lipschits, tel.: 050-115386 (huis: 050-132733).

Schriftelijke sollicitaties, vergezeld van een curriculum vitae en namen en adressen van twee referenties, vóór 15 oktober 1974 te richten aan het Hoofd van de Afdeling Personeelszaken, Postbus 72 te Groningen, onder vermelding van het vacaturenummer.

BINNENKORT VERSCHIJNT

een ongewijzigde herdruk van het belangrijkste Nederlands Biografisch
Standaardwerk

P.C. Molhuysen en P.J. Blok*

NIEUW NEDERLANDSCH BIOGRAFISCH WOORDENBOEK

11 delen (10 dln. + afzonderlijk register) in een geheel linnen band.

Formaat: 17 x 24 cm.; ca. 8.000 pagina's.

ISBN 90 6072 800 9.

Verschijningsdatum: december 1974.

Intekenprijs: f 875,— (incl. BTW).

In samenwerking met onze bankiers, de Hollandse Koopmansbank, hebben wij een financieringsplan ontwikkeld waardoor het mogelijk is dit bedrag in maandelijkse termijnen (12 x f 78,50) te voldoen.

Een uitvoerige prospectus is op aanvraag verkrijgbaar.

* met vriendelijke toestemming van
de oorspronkelijke uitgever
A.W. Sijthoff, Leiden.

EEN UITGAVE VAN:
NICO ISRAEL, Antiquaar en Uitgever
Keizersgracht 526, Amsterdam 1002.
Tel. 22 22 55
Ook verkrijgbaar via de boekhandel

MEDEDELING VAN HET BESTUUR.

Aan de leden van de V.G.N.

Indertijd heeft het V.G.N.-bestuur U een handreiking in het vooruitzicht gesteld om de discussie over de eindexamenproblematiek te vergemakkelijken.

Het daartoe opgestelde rapport van een commissie ad hoc leek het bestuur de grenzen van de actuele discussie te buiten te gaan.

Na ampele overweging bieden wij U nu de correspondentie aan gevoerd tussen de V.G.N.-afdeling Zutphen en de C.E.G.E.S., uiteraard nadat de betrokkenen hun toestemming voor publikatie gegeven hadden.

Verder zijn voor de discussie van belang:

- een ingezonden brief en de replieken daarop
(*Kleio* 15e jrg., 1974 nr. 5, p. 439 - 445)
- het Verslag van de Verenigingsraad 1973
(*Kleio* 15e jrg., 1974 nr. 2, p. 217 - 224)
- het Evaluatierapport van het eerste gecoördineerde proefwerk, m.n. de conclusies
(*Kleio* 15e jrg., 1974 nr. 3)

Aangezien het bestuur deze kwestie van groot belang acht voor het onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting dringt het er op aan dat alle afdelingen van de V.G.N. zich over deze materie beraden. Binnenkort zullen de afdelingsbesturen een uitnodiging ontvangen om de discussie te organiseren.

Wij hopen dat alle leden hieraan mee willen werken, zodat de resultaten in *Kleio* gepubliceerd kunnen worden.

Het bestuur.

Vereniging van Leraren
Geschiedenis en Staatsinrichting
in Nederland. (V.G.N.)
Afdeling Zutphen.

Zutphen, 17 juni 1974.

Aan: de commissie CEGES.

Zeer Geachte Commissie,

De afdeling Zutphen van de V.G.N. heeft dezer dagen een ledenvergadering gehouden, speciaal met het doel de mening van de leden te peilen met betrekking tot de plannen betreffende het schriftelijk eindexamen-geschiedenis, en in het bijzonder betreffende de procedure die bij het al of niet invoeren wordt gevolgd. Het feit dat bijna de helft van de leden (die verspreid wonen over een tamelijk uitgestrekt gebied) in de voor leraren drukke weken voor het einde van de cursus, ter vergadering waren verschenen, is een bewijs van het grote belang dat in de kring der docenten aan deze kwestie wordt gehecht.

Bij de grootst mogelijke meerderheid der aanwezigen bestonden zeer ernstige bedenkingen, om reeds in 1976 te komen tot een schriftelijk eindexamen-geschiedenis.

Naar het oordeel der aanwezigen is:

- 1) een evaluatie op grond van het eerste experiment vrijwel onmogelijk.
- 2) de evaluatie van het tweede experiment is te verwachten eind 1974/begin 1975; de aanmelding voor deelname aan het 'vrijwillige' examen dient te geschieden voor 15 nov. aanstaande; men moet zich dus aanmelden zonder te beschikken over de noodzakelijke informatie;
- 3) Naar onze mening is de indertijd op de conferentie te 'Woudschoten' gedane toezegging, dat invoering van een schriftelijk examen niet zou geschieden dan na voldoende en wetenschappelijk begeleide experimenten, totaal niet gehonoreerd.
- 4) Bij de leden heerste vrees voor het gevaar 'overruled' te worden: het examen zou worden ingevoerd zonder inspraak van de 'werkers in het veld'.
- 5) De praktijkervaring t.a.v. het schriftelijk examineren op de applicatiecursus-geschiedenis mavo/hbo is niet bemoedigend: De vragen waren duidelijk cognitief, gericht op het reproduceren van het geleerde.
De stof is exact uitgeschreven en voorgeschreven: de inbreng van de docent is dus vrij miniem.
De beoordeling van het werk verschilt van plaats tot plaats, ondanks het feit dat de corrector beschikt over een correctiemodel.
- 6) Het is onduidelijk of naast de geschiedenis van de laatste 50 jaar, ook nog 3 onderwerpen uit deze periode moeten worden behandeld, danwel of laatstgenoemde onderwerpen in de plaats komen van een aaneengesloten behandeling van de laatste 50 jaar. Wanneer bovendien nog een aantal onderwerpen behandeld moeten worden uit andere tijdvakken dan de laatste 50 jaar, rijst de vraag of de docenten niet in tijdnood zullen geraken.
- 7) Tenslotte: bij het schriftelijk examen rijzen vragen t.a.v. het punt: welke basisstof wordt verondersteld? Hoe groot moet minimum-literatuurlijst zijn?
Het gevaar bestaat dat de hele opleiding uitloopt op training in kennis van feiten en definities, waardoor vele didactische werkvormen afgesneden zullen worden.

Op grond van het bovenstaande willen wij Uw commissie met nadruk verzoeken stappen te nemen teneinde een overhaaste invoering van een 'vrijwillig' schriftelijk eindexamen-geschiedenis in 1976 te verhinderen en niet tot de invoering van een dergelijk experiment over te gaan.

Het experiment van de gecoördineerde proefwerken (fase I) dient naar het oordeel van de afdeling Zutphen voortgezet te worden pas wanneer de docenten beschikken over voldoende diepgaande evaluaties van de experimenten en *daarover hun mening hebben kunnen inbrengen*, kan eventueel tot fase 2 worden overgegaan.

Afschrift van deze brief is gezonden aan:

het Bestuur van de V.G.N.

het Departement van O. en W.

Namens het Bestuur v. d. afd. Zutphen.

(w.g.) J. Reijers,
voorz.

(w.g.) A. Goudriaan-De Ru,
secr. esse.

COMMISSIE EINDEXAMENEXPERIMENTEN GESCHIEDENIS EN STAATSINRICHTING

Secretariaat:
Borskilaan 7
Bloemendaal (N.H.) 1542
Telefoon 023 - 26 17 23

Aan het bestuur van de V.G.N.-afdeling Zutphen,
p/a Gerstekamp 12,
Warnsveld.

Uw brief van 17 juni 1974.

Datum, 6 september 1974.

Zeer geachte collega's,

Op 20 juni j.l. zegde ik u toe dat ik nader op uw schrijven van 17 juni zou ingaan, als dit in de C.E.G.E.S. besproken was. Die bespreking heeft in de eerste plenaire vergadering na de zomervakantie, op 28 augustus j.l., plaats gevonden. Naar aanleiding daarvan leg ik u de volgende opmerkingen voor.

In de tweede alinea van uw brief stelt u dat zeer velen in de afdeling Zutphen van de V.G.N. tegenstander zijn van een schriftelijk eindexamen geschiedenis in 1976; daarna merkt u in punt 3 op, dat toezeggingen niet gehonoreerd zijn, volgens welke "invoering van een schriftelijk examen niet zou geschieden dan na voldoende en werenschappelijk begeleide experimenten"; in de voorlaatste alinea spreekt u over de wenselijkheid "invoering van een 'vrijwillig' schriftelijk eindexamen geschiedenis in 1976 te verhinderen" en nog eens over "invoering van een dergelijk experiment".

Ook na ampele overweging van deze passages en de daarin gebruikte woordkeus lijkt het ons het meest waarschijnlijk dat enig misverstand in de graafschap Zutphen post heeft gehad. Ook de C.E.G.E.S. is tegenstandster van invoering van een centraal schriftelijk eindexamen geschiedenis in 1976. Wel heeft de C.E.G.E.S. tot taak experimenten uit te voeren betreffende een centraal schriftelijk examen geschiedenis. Het houden van een landelijk experiment van een centraal schriftelijk examen behoort bij fase II van onze opdracht.

Meedoen gebeurt uitsluitend op basis van vrijwilligheid. Dat wij dit centraal schriftelijk examen nu organiseren, dient dus om materiaal te verzamelen voor een standpuntbepaling, en houdt niet in dat de beslissing eigenlijk al gevallen is.

Met uw opmerking 1 stemmen wij in, als u daarmee wilt zeggen dat de evaluatie van het eerste experiment niet voldoende gegevens verschaft om geïnteresseerde personen een duidelijk negatief of positief oordeel op grond hiervan mogelijk te maken. Dat was ook nooit bedoeld of verwacht, daarom gaat het experimenteren voort.

Uw opmerking 2 begrijpen wij niet. Inderdaad mag er helaas niet op worden gerekend dat wij de evaluatie van het tweede experiment vóór 15 november 1974 voltooid en gepubliceerd zullen hebben. Maar waarom zou deze informatie noodzakelijk zijn voor het nemen van een beslissing over wel of niet meedoen aan een experimenteel centraal schriftelijk examen in 1976? Wij hebben bij noodzakelijke informatie gedacht aan titels van onderwerpen, het verstrekken van gegevens over de afbakening daarvan en een beschrijving van de inhoud. Voorts menen wij dat het wenselijk is enige aanwijzingen over beschikbare literatuur te verschaffen en voorbeelden van te gebruiken materiaal.

Wij hopen ten eerste dat u niet bedoelt, dat alleen zij zich voor deelneming in 1976 zouden dienen te melden, die op grond van onze evaluatie van de in 1973 en 1974 uitgevoerde experimenten voorstanders van een centraal schriftelijk eindexamen zouden zijn geworden, of het voordien al waren.

Wij vragen ons verder af, waardoor uw mening in opmerking 3 en uw vrees in opmerking 4 worden gevoed en wij zijn wat verwonderd over het adjectief "overhaaste" bij "invoering van een 'vrijwillig' schriftelijk eindexamen".

Een terugblik lijkt ons hier nodig. Die vrees om te worden "overruled", zoals u het uitdrukt, bestond bij veel V.G.N.-leden in 1967 en 1968. Via de toenmalige Raad van Leraren bereikten bestuur en leden van de V.G.N. verontrustende berichten uit Lochem, met het noemen van welke stad niets onvriendelijks t.a.v. uw afdeling wordt bedoeld. Er werd gevreesd dat "over ons en zonder ons" zou worden beslist. Die vrees bleek niet juist, wel vond het horen van vakgroepen als de V.G.N. in een laat stadium van de overlegprocedure plaats. Om een overijlde beslissing te voorkomen vroeg het bestuur van de V.G.N. op 18 juni 1968 aan de minister om experimenten met schriftelijke examens te bevorderen alvorens te beslissen over invoering van een geheel of gedeeltelijk schriftelijk examen (zie Kleio 9e jg., 1968, nr. 7, pag. 218). Op 13 april 1970 kwam, na een nieuw alarm, een duidelijke overeenstemming naar voren uit een gesprek van een V.G.N.-delegatie met de toenmalige staatssecretaris Grosheide (Kleio, 11e jg., 1970, nr. 5, pag. 130 e.v.): "... slechts door de resultaten van experimenten kan worden vastgesteld of een (centraal schriftelijk) examen in de toekomst kan worden ingevoerd." Op 8 juni 1971 installeerde de inspecteur-generaal van het onderwijs onze commissie. De ministeriële circulaire AVO 71-85 van 14 januari 1972 bevestigde nog eens dat "de evaluatie van facultatieve centrale schriftelijke examens in 1975 en 1976 zullen uitwijzen of er in 1977 een centraal eindexamen voor geschiedenis en staatsinrichting ingevoerd kan worden" (Kleio, 13e jg., 1972, nr. 2, pag. 80 e.v.). Het departement is er sindsdien mee akkoord gegaan dat wij op grond van de beschikbare voorbereidingstijd deze experimentele landelijke examens niet in 1975 en 1976, maar in elk geval in 1976 en 1977 en mogelijk in nog latere jaren organiseren. Na 1977 moeten wij een eindrapport opstellen en zal de minister beslissen. Dit moet toch betekenen dat het eventuele definitieve schriftelijk examen, waarvan velen onzer de onverhoedse aankondiging in 1967 vreesden, er óf niet, óf niet voor 1979 of 1980 komt. De beslissing valt pas na (en hopelijk op grond van) publikaties over een aantal experimenten met de daaraan verbonden evaluatie.

Wat de inspraak — om nog een modieus woord te gebruiken — betreft, zal het niet nodig zijn eraan te herinneren, dat alle leden van de C.E.G.E.S. ook V.G.N.-leden zijn, en dat de oorspronkelijke samenstelling van onze commissie voortvloeide uit een aanbeveling door het bestuur van de V.G.N. gedaan. De bij inspraak behorende informatie is regelmatig en soms zeer uitvoerig verstrekt. Zie de Kleio nrs. 13e jg., 1972, nrs. 2 en 7/8; 14e jg., 1973, nrs. 1 en 5; 15e jg., 1974, nr. 1. Ook voor u staan de kolommen van Kleio ongetwijfeld open en als u het bestuur van de V.G.N. of ons schrijft, wordt u gehoord. Wij vertrouwen dat de leden van uw afdeling, bovenstaande terugblik overwegende en de genoemde artikelen in Kleio herlezende (een tijdrovend werk, maar wij rekenen op de belangstelling van uw leden, gezien bijv. de door u met gepaste trots vermelde grote opkomst ter vergadering in juni j.l.), niet langer zullen menen

- dat geen verantwoorde experimenten aan een eventuele invoering van een centraal schriftelijk eindexamen zijn voorafgegaan;

- dat de werkers in het veld (sinds 1967) niet zijn gehoord;
- dat het opzetten van een (alléén op vrijwillige deelname gebaseerd en slechts experimenteel) centraal schriftelijk examen voor 1976 getuigt van overhaasting.

Misschien is het nuttig voor heel jonge leden van uw afdeling, die van de voorgeschiedenis en de eerste stappen van de C.E.G.E.S. niet op de hoogte zijn, om te wijzen op het korte overzicht op de pagina's 217 tot 224 van de huidige jaargang van Kleio.

Over uw opmerking 5 vervolgens meten wij ons geen oordeel aan. Wij weten daar niets van. De applicatiecursus valt niet onder competentie van de C.E.G.E.S.

Dan uw opmerking, of vraag, 6. De behandeling van de drie onderwerpen zal, naar wij menen te mogen aannemen, bij elke docent deel uitmaken van de behandeling van de laatste halve eeuw. Behandeling van de drie onderwerpen alléén betekent stellig dat men niet aan het examenprogramma voldoet, al spreekt dat zeker niet van een "aaneengesloten behandeling van de laatste vijftig jaar".

De opmerking onder 7, dat steeds gevraagd moet worden welke basisstof wordt verondersteld, is o.i. juist. Wij proberen bij elk experiment die vraag te beantwoorden (zie weer onze verslagen). Er wordt door ons geen literatuurlijst voorgeschreven. Wij betwijfelen voorshands sterk dat later, na een eventuele invoering van een centraal schriftelijk examen, aan leerlingen literatuur zou moeten of kunnen worden voorgeschreven.

Het gevaar van alleen maar trainen in feiten en definities bestaat. Het is niet het enige gevaar. Het is een risico dat ook in de huidige situatie aanwezig is. Voor leraren die voor een diversiteit van didactische werkvormen openstaan, blijft de beoefening daarvan van de eerste klas tot de laatste klas mogelijk, ook bij de verwerking van materiaal, dat op de examenonderwerpen betrekking heeft.

Misschien zelfs zijn hier en daar enkele leraren juist tot andere werkvormen geïnspireerd door het materiaal dat de C.E.G.E.S. publiceerde, al was dat geen vooropgezette bedoeling onzerzijds.

Tenslotte de overgang van fase I naar fase II. Over de fasering werd reeds op de Jaarvergadering van de V.G.N. in april 1971 uitvoerig verslag uitgebracht (Kleio, 12e jg., nr. 5, mei 1971, pag. 2 e.v.) en in de circulaire AVO 71-85 van 14 januari 1972 nogmaals gepubliceerd. De overgang van fase I naar fase II was geprogrammeerd in 1973. Wij hebben er maart 1974 van moeten maken.

Uw bezwaar, geuit in juni 1974, komt bepaald te laat. Overigens hoeft u zich dunkt ons, hierover niet al te bezwaard te voelen. De beslissing om naar fase II over te gaan loopt in geen enkel opzicht vooruit op het eindoordeel van de commissie. Het belang ervan is wel dat nu onderzocht gaat worden of bevindingen, die wij met kleinere deelname opdeden, ook bij grotere deelnamen gelden en welke veranderingen het gevolg zouden kunnen zijn van de deelname van vrijwilligers, leraren die minder begeleid en niet gekozen zijn. Ook verrijkt de commissie in fase II haar ervaring sneller, doordat niet alleen veel groter aantallen examinandi optreden, maar ook de opzet organisatorisch in het geheel van het landelijke centraal schriftelijke examen moet worden gepast en i.p.v. één examen over één onderwerp nu per schoolsoort over drie onderwerpen (bij het m.a.v.o. twee) drie examens moeten worden vervaardigd, de herexamens meegerekend.

Wij hopen dat het u niet te veel moeite zal kosten uw leden in kennis te stellen van ons antwoord. Mocht na verder onderzoek en beraad in de afdeling bij u de indruk ontstaan of bestendigd blijven, dat uw leden behoefte hebben aan persoonlijk contact met leden van onze commissie, dan zouden u en ik kunnen proberen tot een afspraak hiervoor te komen. Gemakkelijk zal dat zeker niet zijn. Ook ik moet bekennen dat ik deze suggestie doe in weerwil van het feit dat wij eerder in dit jaar het bestuur van de V.G.N. hebben moeten meedelen dat wij vreesden in de periode 1974-1976 in het algemeen niet in staat te zijn naast het ons opgedragen werk alom in het land ons te mengen in gesprekken met afdelingen of individuele leden.

Met vriendelijke groet en
hopende dat ons werk uw belangstelling behoudt,
teken ik, met de meeste hoogachting,
namens de C.E.G.E.S.,

(w.g.) C.M.H. Bosch, secretaris.

P.S. Een afschrift van deze brief hebben wij gestuurd aan het Bestuur van de V.G.N. en aan Mr. D.G. Jansen, directeur A.V.O. van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

1901

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

1909

1910

1911

1912

VACATURE

*rijks*scholen

herhaalde oproep

Aan de pedagogische academie, rijksopleiding voor onderwijzer te Alkmaar wordt zo spoedig mogelijk gevraagd:

LERAAR/LERARES voor het vak:

geschiedenis — 12 lessen per week (havo-afdeling)

Sollicitaties binnen 14 dagen na verschijning van dit blad te zenden aan de coördinerend inspecteur van de onderwijzersopleiding, de heer drs. Th. Hadderingh, Sterreschansweg 15 te Nijmegen.

COMMISSIES

DIDAKTIEKCOMMISSIE

A.P. DIJKSTRA, *voorzitter*, H. Mesdagstraat 1, Meppel, tel. 05220-53559.
MEJ. C.C.A. BRIËT, *secretaresse*, Beethovenstraat 11, Amsterdam
J.C. VRIELINK, *penningmeester*, H. Stevinstraat 11, Harderwijk, tel. 03410-5288, postrekening 1561752 t.n.v. de penningmeester Didaktiekcommissie V.G.N.
J. BROUWER, Elst (Gld).
P. DOVES, Zaandam
L.G. DALHUISEN, Warmond
H. van der VEEN, Veendam

COMMISSIE POSTACADEMIALE VORMING

DRS. H.W. TIMMER, Kogeldistel 64, Rotterdam-3014, tel. 010-215347, *voorzitter*
DRS. K. van DIJK, Spechtstraat 7, Zwijndrecht, tel. 078-25843, *1e vice-voorzitter*, beleid colleges.
DRS. J.H. VINK, Delflandstraat 69, Nootdorp, tel. 01731-8496, *2e vice-voorzitter*, conferenties.
P.W. BROUWER, Esdoornlaan 1, Rotterdam-3012, tel. 010-226431, *1e secretaris*, interne zaken.
J.G. KIKKERT, Karekietlaan 12, Oostvoorne, tel. 01885-2926, *2e secretaris*, organisatie en administratie van de collegedagen.
W. BACHMAN, Veld en Beemd 65, Krimpen a.d. IJssel, tel. 01807-5429, *Penningmeester*.

AFDELINGEN

De organisatie van de postacademiale colleges in de diverse plaatsen is in handen van de besturen van de V.G.N.-afdelingen.

De adressen van de *afdelingssecretariaten* zijn:

<i>Alkmaar:</i>	Lindenlaan 12, Bergen N.H.	<i>Haarlem:</i>	Noorderdreef 160, Vennep.
<i>Arnhem:</i>	Kinkelenburglaan 2.	<i>Heerlen:</i>	Leenderkapelweg 27, Schaesberg.
<i>Amsterdam:</i>	Anton Mauvelaan 7, Nederhorst ten Berg.	<i>Hengelo:</i>	Th. de Keyserstraat 276, Enschede.
<i>Den Bosch:</i>	Philips de Tweedestr. 51.	<i>Leeuwarden:</i>	Gerard ter Borchstraat 19.
<i>Breda:</i>	Bavelselaan 224.	<i>Maastricht:</i>	Veldspaatstraat 23.
<i>Eindhoven:</i>	Junolaan 16.	<i>Rotterdam:</i>	Kamperfoelielaan 15, Oostvoorne.
<i>Goes:</i>	Spanjaardstr. 37, Middelburg	<i>Utrecht:</i>	J.F. Kennedylaan 131, Woudenberg.
<i>Groningen:</i>	Kamperfoelieweg 42, Paterswolde.	<i>Venlo:</i>	Groenstraat 244.
<i>Den Haag:</i>	Lindenstraat 22, 's-Gravensande.	<i>Zutphen:</i>	Gerstekamp 12, Warnsveld.
		<i>Zwolle:</i>	Stevinstraat 11, Harderwijk.

MAVOCOMMISSIE

P.G. RUYS, *voorzitter*, Zandkamp 140, Hoogland, tel. 03493-2128.
B. BERENSCHOT, *secretaris*, Binnenweg 64, Maarssen, tel. 03465-1326.
A.L. VERHOOG, Leiderdorp.
P. DOVES, Zaandam.
G. ERIKS, Schagen.
F. VISSER, Den Haag.

COMMISSIE PEDAGOGISCHE AKADEMIES (PEDAK)

voorzitter,
secretaris,
DRS. D.J. NOORDAM, *penningmeester*, Jan Vethkade 50, Dordrecht, tel. 078-37781.
P.W. BROUWER, Rotterdam.
BR. EMILIUS GORDIJN, 's-Gravenhage.

keesings historisch archief en keesings reflector zijn onmisbaar

Elke historicus weet dat hij niet zonder KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF kan als hij de eigentijdse geschiedenis wil bestuderen. Sinds 1931 is KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF het journaal van de dagelijkse gebeurtenissen in binnen- en buitenland.

En vooral sinds de-laatste-vijftig-jaar onderwerp zijn voor het eindexamen geschiedenis is KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF onmisbaar voor elke geschiedenisdocent.

Maar net zo onmisbaar wordt voor deze docent de komende jaargang van KEESINGS REFLECTOR. Bij elke aflevering van REFLECTOR komt een bijlage waarin een thema uit de eigentijdse geschiedenis wordt behandeld. Juist door de behandeling van een thema kan het onderwijs in de jongste geschiedenis worden verlevendigd.

Aan de chronologie van de gebeurtenissen en ontwikkelingen wordt een andere dimensie gegeven die zal bijdragen tot een verdieping van de kennis van de laatste vijftig jaar.

De thema's voor de bijlagen van KEESINGS REFLECTOR zijn deze jaargang:

- * De wording van de Europese eenheid
- * Wat gebeurde er in Zuidelijk Afrika rond de Cabora Bassadam ?
- * Hoe ontstonden economische crises en hoe werden ze bestreden ?
- * Hoe dekoloniseerden de Europese mogendheden ?
- * Welke spanning tussen ideologie en praktijk was er in de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten, China, Sovjet-Rusland en Duitsland ?

Heeft u op uw school de brief van de Europese Gemeenschappen ontvangen? Daarmee kunt u gratis kennismaken met de eerste aflevering van KEESINGS REFLECTOR met een uitgebreide bijlage over de geschiedenis van de Europese gedachte.

Weet u dat docenten/gebruikers van KEESINGS REFLECTOR een aanzienlijke korting krijgen op KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF ?

Proefexemplaren van beide uitgaven kunt u aanvragen bij:

SYSTEMEN KEESING BV - Ruysdaelstraat 71-75 - AMSTERDAM - 020-719444